ଏମ ଯ ଦେଶାକୁ ଚାଲି...

— ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି

ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଗଳ୍ପ

ପ୍ରଗତି ସାହିତ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଅବଦାନ—ନଂ ୨୨

ଅନ୍ଧ ଦେଶକୁ ଗଲ୍ପ

ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି

ପ୍ରଗତି ସାହିତ୍ୟ ମନ୍ଦିର,

କଟକ—୧

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶନ : ଜାନୁଆରି, ୧୯୫୭

ପ୍ରଚ୍ଛଦସଜ୍ଜା ଶ୍ରୀ ଦୁଷ୍ମନ୍ତ ମହାନ୍ତି

ମୂଲ୍ୟ ଦେଢ଼ଟଙ୍କା

ପ୍ରକାଶକ

ଶ୍ରୀ କାଳୀଚରଣ ଦାସ

—ପ୍ରଗତି ସାହିତ୍ୟ ମନ୍ଦିର—

ଦେଉଳସାହି କଟକ—୧

ମୁଦ୍ରାକର: ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଦାସ, ପ୍ରଗତି ପ୍ରେସ୍ କଟକ—୧

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି,

ସୁହୃଦ୍ ବରେଷୁ

ପ୍ରକାଶନ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ

ଏଥିରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ଝଙ୍କାର, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର, ଉଦୟ, ଡଗର, ଆସନ୍ତାକାଲି, ଛାତ୍ରସାଥୀ, ଶତାବ୍ଦୀ, ନବୀନ, କସ୍ତୁରୀ, ଓ ସାଥୀ ପ୍ରଭୃତି ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ସମ୍ପାଦକମାନଙ୍କୁ ମୋର ଧନ୍ୟବାଦ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଦ୍ରଣରେ କୃତିତ୍ୱ ପାଇଁ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଦାସଙ୍କୁ ମୋର ଆନ୍ତରିକ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି ।

ଲେଖକ

ସୂଚୀ

ଝଣ୍ଟରେ ଆଜ	...	୭
ଅଶାବେଣୀ	...	୧୦
ଖା'ଲ୍‌ବୋଲେ	...	୧୪
ମୁଗ୍ଧା	...	୧୯
ଦୂଇନୀ	...	୨୨
ବଘଅର	...	୨୭
ଢୋଷ୍ଠ	...	୩୨
ବଙ୍କା ପୁଅ	...	୩୩
ଫଲ୍‌ଗୁ	...	୩୭
ହୃଦ୍‌ର ଛନ୍ଦ	...	୪୪
ଗୋ ଦାନ	...	୪୭
କଣ ଲେଖିବ	...	୫୪
ସିଦ୍ଧୁ ପାଟିଲ	...	୫୭
ମହୌଷଧ	...	୬୨
କଲାପୋଛା	...	୭୭
ବଣଲ୍ୟ କରଣୀ	...	୮୧
ଦୂର୍ବାଦଳ	...	୮୯
ମଣିଷ କଣ ଲୁଣଯାଏ	...	୯୭

ମୁଁ କାହ୍ନୁଁଙ୍କ ଲେଖେଁ

ସ୍ରୋତ ଫାଟି ଯାଉଛି । ଦେହ ଥର ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଠିଆ ହୋଇ ହେଉ ନାହିଁ । ରକ୍ତର ପ୍ରବାହରେ ଶିଥିଳତା ଆସୁଛି । ମନ ଦବି ଯାଉଛି ।

କଣ ହେଲା ? ‹ କଣ ?

କଟକ ଷ୍ଟେସନ ! ଯେଉଁଠି ନର-ନାରୀଙ୍କର ଆନନ୍ଦ-କୋଳାହଳରେ ବାୟୁ ମଣ୍ଡଳ ସତତ କଲ୍ଲୋଳ ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା, ଆଜି ସେଠାରେ ଘୋଟି ଯାଇଛି ବିଷାଦର କରାଳ ଛାୟା । ସ୍ୱାମୀ-ହରା ବିଧବା ନାରୀ ପରି ସେ ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ବେଦନ କରୁଛି । ଅଙ୍ଗରେ ଭୂଷଣ ନାହିଁ, ଶରୀରରେ ଉନ୍ମାଦ ମାଦକତା ନାହିଁ, କି ନୟନରେ ଅଶ୍ରୁ ବି ନାହିଁ । ତାର ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଉପରେ ବି ଣ ପାଦ୍ଦରେ ପ୍ରତିଶୋଧକ ଗତି, ଇଞ୍ଜିନ୍‌ସନର ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳା ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ମାନବର ସଂଖ୍ୟାହୀନ ମହାପାପ । ସୃଷ୍ଟିର ଲୀଳା-ସ୍ଥଳୀରେ ମହାକାଳର ଇଙ୍ଗିତରେ ଭୟଙ୍କର ଘାତପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍କାର ସୃଜନ କରୁଛି । ହୃଦୟ-ବିଦାରକ କରୁଣ ଶବ୍ଦାଘାତ ଦୃଶ୍ୟରେ ତାହା ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୋଇଛି ।

ଏକ ଅଶରୀରୀ ଆତ୍ମା ଯେପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କରିବା ପାଇଁ ଶୂନ୍ୟରେ ମୁଖ ବ୍ୟାଦାନ କରି ଘୂରି ବୁଲୁଛି । ତାର ଶକ୍ତିଶାଳୀ କବଳରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ଲାଗି ମାନବ ମଧ୍ୟ ଅପ୍ରାଣ ସଂଗ୍ରାମରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଯେ ଜିତିଲା, ସେ ନେତ୍ରନରେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରୁଛି ଏବଂ ଯେ ହାରିଲା, ସେ ମୃତ୍ୟୁର କୋଳରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ଅନ୍ତିମରେ ଶ୍ମଶାନର ଚିର-ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ ନୀଡ଼ରେ ବିଶ୍ରାମ ନେଉଛି ।

୨

ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଛି କାଳଗ୍ରାସୀ ଅନ୍ଧକାର ରାତ୍ରି । ପ୍ରଥମ ପ୍ରହର । ଟାଉନ ବାସ୍ କଲେଜ ପାଖରେ ଅଭିଯାନ ଶେଷ କଲା । ମୁଁ ଓହ୍ଲାଇଲି । ସାଥୀ ବନ୍ଧୁ ଜଣେ । ସେ କାରଣ କରୁଥିଲେ । ମାନିଲି ନାହିଁ । ଦୁହେଁ ଗଠ କଲୁ । ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ ଠାରୁ ରାସ୍ତାର ଦୁଇ କଡରେ ଗଛ ପତ୍ରର ଗହନିଆ ଅନ୍ଧକାରରେ ଅଗଣିତ ନରନାରୀ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଛନ୍ତି । ନିର୍ମମ ଦୈତ୍ୟ ପୈଶାଚିକ ମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରି ଏହି ମହାପଥରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ତାର ନାରକୀୟ ଆଧିପତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବଜ୍ର ନିର୍ଘୋଷ କଣ୍ଠରେ ଘୋଷଣା କରୁଛି ।

ଗଛ ମୂଳ ଆଉ ଶୂନ୍ୟ ନାହିଁ—ନରନାରୀଙ୍କର ଅସ୍ଥାୟୀ ଜ୍ୱାଳାମୟୀ ପ୍ରବାସ ବ୍ୟାପି ଯାଇଛି ଖୋଲା ପଡ଼ିଆକୁ । ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ଆକାଶ, ତଳେ ଶୁଖିଲା ଘାସ ଓ ନାଲି ଗୋଡ଼ିମାଟି ।

ଚାରି ଜଣ ଅପରିଚିତ ନରନାରୀ ନିଆଁ ଜାଳି ଘେରି ବସିଛନ୍ତି । ଦୁଇ ଜଣ ସ୍ୱାମୀ, ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହେଉଛନ୍ତି । କୋଡ଼ରେ ଦୁଇ ବର୍ଷର ଶିଶୁଟିଏ । ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଏକ ବୃଦ୍ଧା, ଅପରଟି ଯୌବନ ଅତିକ୍ରମ କରି ଯାଇଛି । ସମସ୍ତଙ୍କର ପରିହିତ ବସ୍ତ୍ର ଅସ୍ୱଚ୍ଛ, ମଳିନ । ବଦନ-ମଣ୍ଡଳରେ ବିଷାଦର ଛାୟା ପରିସ୍ଫୁଟ, ଶରୀର ନିସ୍ତେଜ । ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗରେ କ୍ଳାନ୍ତି ଓ ଶକ୍ତିହୀନତା ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ପୁରୁଷଟି ପ୍ରଶ୍ନ କଲା—କେତେ ଖଣ୍ଡ ରହି ଅଛି ?

ରମଣୀଟି ପୁଟୁଳାଟି ଫିଟାଇ, ଗୋଟିଏ କାଗଜରେ ଗୁଡ଼ା ଯାଇଥିବା ପ୍ୟାକେଟ ବାହାର କଲା । ବୃଦ୍ଧ ଅଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ସେ ନିର୍ବାକ ଓ ନୀରବ ଭାବରେ ତାହା ଫିଟାଇଲା, ଏବଂ ନିଃଶବ୍ଦରେ ପ୍ରକାଶ କଲା—ଚାରି ଖଣ୍ଡ ।

ଗୃହେଦ୍ରି ଶୁଖିଲା ରୁଟି । କେବେ ତିଆରି ହୋଇଥିବ ଜଣା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଗ୍ରାମରୁ ରନ୍ତଲେଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ ବାହାରିଲେ, ସେତେବେଳେ ଅନ୍ତ୍ରସ୍ଥାନ ପଥର ଏକମାତ୍ର ପାଥେୟ ରୂପେ ଆଣିଥିଲେ ଏହି ପୁଟୁଳାଟି । ତାର ଭିତରେ ଥିଲା କେତେ ଖଣ୍ଡି ଲୁଗା ଓ ଗୁଦଡ଼, କୋଷାଟିଏ, ବେଲ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ, ଗୋଟିଏ ସୁଇଁରେ ଛତୁଗୁଡ଼ିଏ ଏବଂ କାଗଜରେ ଗୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲା କେତୋଟି ରୁଟି । ସେମାନେ ଜାଣିଥିଲେ, ସେଠାରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ପାଇଁ ନେପାଳୀ ବାବାଙ୍କ ଠାରୁ ଔଷଧ ନେଇ ଅଚିରେ ନିଜ ବାସସ୍ଥାନକୁ ବାହୁଡ଼ି ଯିବେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଆଶା ଅଳ୍ପ ବ୍ୟର୍ଥତାରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଅଶିକ୍ଷା ବେଳେ ନାନାଦି କଷ୍ଟ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହ୍ୟ କରି ସ୍ୱୟଂ 'ଭଗବାନ'ଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କଲେ ଏବଂ ଔଷଧ ବି ସେବନ କଲେ । ଫେରିବାକୁ ସୁହୁଁଲେ । ରନ୍ତଲେଇରେ ମୁଣ୍ଡକୁ ମୁଣ୍ଡ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ହଜାରେ ହେବାକୁ ବି ଟିକିଏ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଯାନ-ବାହନର ଆଶା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପଦ ଯାନରେ ମେଘମଣ୍ଡଳକୁ ଆସିଲେ । ଖାଇବାକୁ କିଛି ମିଳୁ ନ ଥିଏ ଏବଂ ପଥଘାଟ ଲେବାରଣ୍ୟ । ଜୀବନ ଥିବ ସ୍ଥାନକୁ ବାହୁଡ଼ିବା ଯେଉଁଠି ସୁଦୂର ପର୍ବତ, ସେଠାରେ ଖାଦ୍ୟର ପ୍ରଶ୍ନ ବା କାହିଁକି ? ଯାହା ହେଉ ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚାଇବା ଲାଗି କେତେ କେତେ କେବେ [illegible] ରୁଟି ଆଉ ତ କମ୍ବା ଛତୁ ମୁଠିଏ । ପିଇବାକୁ ପାଣି କାହିଁ ? ତାହା ଆଉ ଏକ ବିରାଟ ସମସ୍ୟା । ପୁଣ୍ୟଙ୍କଟି ଦୂର ଛ ଘଣ୍ଟା ପରିଶ୍ରମ କରି ଏବ ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଲୋଟାଏ ପାଣି ଆଣିଥିଲ । ମେଘମଣ୍ଡଳରେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଖୋପାଏ ଖୋପାଏ ଛୁଣ୍ଡରେ ଦେଇଥିଲେ । [illegible] ମାତ୍ର । ଥଣ୍ଡା ଭିତରରେ ଉପାସ ଭୋକରେ ଦୁଇ ଦିନ [illegible] ପରେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଗାଡ଼ିରେ ଉଠିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । [illegible] ଓହ୍ଲାଇବାକୁ ହେଲା । ଯେଉଁ ନିଃସହାୟଭାବରେ ପୁଣି ଯାତ୍ରା । ଏଠାରେ

ପୃଥିବୀ ଉପରକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଛି କାଳଗ୍ରାସୀ ଅନ୍ଧକାର ରାତି । ପ୍ରଥମ ପ୍ରହର । ଟାଉନ ବାସ୍ କଲେଜ ପାଖରେ ଅଭିଯାନ ଶେଷ କଲା । ମୁଁ ଚାଲିଲି । ସାଥୀ ବନ୍ଧୁ ଜଣେ । ସେ ବାରଣ କରୁଥିଲେ । ମାନିଲି ନାହିଁ । ଦୁହେଁ ଗତି କଲୁ । ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ ଠାରୁ ରାସ୍ତାର ଦୁଇ କଡରେ ଗଛ ପତର ଗହଳିଆ ଅନ୍ଧକାରରେ ଅଗଣିତ ନରନାରୀ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଛନ୍ତି । ନିର୍ମମ ଶୈତ୍ୟ ପୈଶାଚିକ ମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରି ଏହି ମହାପଥରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ତାର ନାରକୀୟ ଆଧିପତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବଜ୍ର ନିର୍ଘୋଷ କଣ୍ଠରେ ଘୋଷଣା କରୁଛି ।

ଗଛ ମୂଳ ଆଉ ଶୂନ୍ୟ ନାହିଁ—ନରନାରୀଙ୍କର ଅସ୍ଥାୟୀ ଜ୍ୱାଳାମୟୀ ଅବାସ ବ୍ୟାପି ଯାଇଛି ଖୋଲା ପଡ଼ିଆକୁ । ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ଆକାଶ, ତଳେ ଶୁଖିଲା ଘାସ ଓ ନାଲି ଗୋଡ଼ିମାଟି ।

ଚାରି ଜଣ ଅପରିଚିତ ନରନାରୀ ନିଆଁ ଜାଳି ଘେରି ବସିଛନ୍ତି । ଦୁଇ ଜଣ ସ୍ୱାମୀ, ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହେଉଛନ୍ତି । କୋଡ଼ରେ ଦୁଇ ବର୍ଷର ଶିଶୁଟିଏ । ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଏକ ବୃଦ୍ଧା, ଅପରଟି ଯୌବନ ଅତିକ୍ରମ କରି ଯାଇଛି । ସମସ୍ତଙ୍କର ପରିହିତ ବସ୍ତ୍ର ଅଶୁଭ୍ର, ମଳିନ । ବଦନ-ମଣ୍ଡଳରେ ବିଷାଦର ଛାୟା ପରିସ୍ଫୁଟ, ଶରୀର ନିସ୍ତେଜ । ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ କ୍ଳାନ୍ତି ଓ ଶକ୍ତିହୀନତା ପ୍ରବେଶ କରିଛି ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ପୁରୁଷଟି ପ୍ରଶ୍ନ କଲା—କେତେ ଖଣ୍ଡ ରୁଟି ଅଛି ?

ରମଣୀଟି ପୁଟୁଳାଟି ଫିଟାଇ, ଗୋଟିଏ କାଗଜରେ ଗୁଡ଼ା ଯାଇଥିବା ପ୍ୟାକେଟ ବାହାର କଲା । ବୃଦ୍ଧ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ସେ ନିର୍ବାକ ଓ ନିର୍ଜୀବ ଭାବରେ ତାହା ଫିଟାଇଲା, ଏବଂ ନିଃଶବ୍ଦରେ ପ୍ରକାଶ କଲା—ଚାରି ଖଣ୍ଡ ।

ଗୃହରେଟି ଶୁଖିଲା ରୁଟି । କେବେ ଉଦ୍ଧାର ହୋଇଥିବ ଜଣା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଗ୍ରାମରୁ ରନ୍ତଲେଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ ବାହାରିଲେ, ସେତେବେଳେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ପଥର ଏକମାତ୍ର ପାଥେୟ ରୂପେ ଆଣିଥିଲେ ଏହି ପୁଟୁଳାଟି । ତାର ଭିତରେ ଥିଲା କେତେ ଖଣ୍ଡି ଲୁଗା ଓ ଗୁଦର, କୋଠାଟିଏ, ବେଲ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ, ଗୋଟିଏ ମୁଣିରେ ଛତୁଗୁଡ଼ିଏ ଏବଂ କାଗଜରେ ଗୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲା କେତୋଟି ରୁଟି । ସେମାନେ ଜାଣିଥିଲେ, ରୋଗରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ପାଇଁ ନେପାଳୀ ବାବାଙ୍କ ଠାରୁ ଔଷଧ ନେଇ ଅଚିରେ ନିଜ ବାସସ୍ଥାନକୁ ବାହୁଡ଼ି ଯିବେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଆଶା ଆଜି ବ୍ୟର୍ଥତାରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଆସିବା ବେଳେ ନାନାଦି କଷ୍ଟ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହ୍ୟ କରି ସ୍ୱୟଂ 'ଭଗବାନ'ଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କଲେ ଏବଂ ଔଷଧ ବି ସେବନ କଲେ । ଫେରିବାକୁ ଗୁହିଁଲେ । ରନ୍ତଲେଇରେ ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ହଲଚଲ ହେବାକୁ ବି ଟିକିଏ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଯାନ-ବାହନର ଆଶା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପଦ-ଯାନରେ ମେଘମଣ୍ଡଳକୁ ଆସିଲେ । ଖାଇବାକୁ କିଛି ମିଳୁ ନ ଥାଏ ଏବଂ ପଥଘାଟ ଲୋକାରଣ୍ୟ । ଜୀବନ ଧରି ସ୍ୱସ୍ଥାନକୁ ବାହୁଡ଼ିବା ଯେଉଁଠି ସୁଦୂର ପରାହତ, ସେଠାରେ ଖାଦ୍ୟର ପ୍ରଶ୍ନ ବା କାହିଁକି ? ଯାହା ହେଉ ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚାଇବା ଲାଗି କେତେ କେତେ ବେଳେ ଶୁଖିଲା ରୁଟି ଖଣ୍ଡେ ତ କିମ୍ବା ଛତୁ ମୁଠିଏ । ପିଇବାକୁ ପାଣି କାହିଁ ? ତାହା ଆଜି ଏକ ବିରାଟ ସମସ୍ୟା । ପୁରୁଷଟି ଗୁରୁ ଛ ଘଣ୍ଟା ପରିଶ୍ରମ କରି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଲେଟିଏ ପାଣି ଆଣିଥିଲା । ମେଘମଣ୍ଡଳରେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଖୋପାଏ ଖୋପାଏ ତୁଣ୍ଡରେ ଦେଇଥିଲେ । ସେତିକି ମାତ୍ର । ଥଣ୍ଡା କାକରରେ ଉପାସ ଭୋକରେ ଦୁଇ ଦିନ ପଡ଼ି ରହିବା ପରେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଗାଡ଼ିରେ ଉଠିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କଟକରେ ଓହ୍ଲାଇବାକୁ ହେଲା । ଯେଉଁ ନିଃସହାୟତାକୁ ପୁଣି ସେଥି । ଏଠାରେ

ଯା ଭଳା ଧାନ ହେଲା ସେମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଉଛନ୍ତି ଧବାର ଏକ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ନିସ୍ପୋମଳ ସ୍ଥାନ । ନିଜ ଆବାସକୁ ଫେରି ଯିବାକୁ ଗାଡ଼ି ମିଳୁ ନାହିଁ । ଯାହା କିଛି ଅର୍ଥ ସମ୍ବଳ ଥିଲା ତାହା ବି ସରି ଗଲାଣି ।

ପୁରୁଷ ଦୁଇଟା ମୂଳା ଛଡ଼ାଇ ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ାର ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ପନ୍ତ ଅଡ଼ୁ ଲୁଣ ଟିକିଏ ଲଗାଇ ଚୋବାଇଲା । ବୁଢ଼ା ବି ତାକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ରୁଟି ଦେଲା ।

ରୁଟି ଥରେ କାମୁଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ପେଟ ଭିତରେ କିଏ ମନ୍ଥି ଦେଲା । ଭ ଭ କରି ବାନ୍ତି କରି ପକାଇଲା । ଏତେଣି ଲୁଗାରେ ବି ପଞ୍ଜ ଯିବାକୁ ଲାଗିଲାଣି । ଦୁଇ ବାଗରୁ ଜଳସ୍ରୋତ ଛୁଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଧରି ଥାଆନ୍ତି ।

ଦୁଇ ଜଣ ଭଲଣ୍ଟିଅର କେଉଁଠୁ ଛୁଟି ଆସି ତାକୁ ଷ୍ଟ୍ରେଚରରେ ଉଠାଇ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ । ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଗଡ଼ି ଯାଉଥାନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀଟି ତାର ପିଲାଟିକୁ ଛାଡ଼ି ମୁଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇ ଦେଉଥାଏ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ କେତେ ଜଣ ଲୋକ ଆସି ଏମାନଙ୍କୁ ଇଞ୍ଜେକ୍-ସନ ଦେଲେ । ତଥାପି ବୁଢାଟିକୁ ପୁଣି ଷ୍ଟ୍ରେଚରରେ ବୋହି ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ଷ୍ଟେସନ ବଜାରରେ କେତେ ଲୋକ ଠିଆ ହୋଇ କୋବି କିଣୁଛନ୍ତି । ମାଛବାଲା ତା ସ୍ଥାନରେ ମାଛ ଧରି ବସିଛି । ବସ ଟିଙ୍ଗା ଛଣା ବନ୍ଦ ନାହିଁ । ତିନି ଜଣ ଗୋଟେ କଣରେ ଟୋକାଇରେ ପଚୁ ସଡ଼ା କମଳା ଲେମ୍ବୁ ରଖି ଡାକ ଛାଡୁଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣ ପାଖରେ କେଞ୍ଚି-କର୍ପୁର ଗୋଟାକୁ ଅଣାଏ ।

ଠିକ୍ ଆର. ଏମ୍. ଏସ୍. କୁ ଲାଗି ସଡ଼କ କଡ଼ରେ ବସିଛନ୍ତି ଗୁଡ଼ାଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ । ସମସ୍ତେ ମଥା ତଳକୁ କରି କ'ଣ ଭାବୁଛନ୍ତି । ଆଜି

୦।।୨।୪

ସେମାନେ ଯେପରି ସର୍ବ-ଶକ୍ତି-ରହିତ ନିର୍ଜୀବ ନିସ୍ତେଜ ମାଂସ ପେଣ୍ଡୁଳା ।

ରିକ୍ସାବାଲାଏ ଦର କରି ସବାରୀ ବୋହି ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି ।

ପଡ଼ିଲା ପୁଲିସ ଲାଇନ୍ । ସିପାହୀଟିଏ ଲୋକଙ୍କୁ ଏପଟରୁ ଅ ଡ଼ଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଯାନ-ବାହନ ଛାଡ଼ ଦେଉ ନାହିଁ ।

ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଗାଡ଼ିଟିଏ ଠିଆ ହୋଇଛି । ତା ଭିତରେ ଖାଲି ମୁଣ୍ଡ ମାଳା । ଚଢ଼ିବାର କେହି ଦେଖା ଯାଉ ନାହିଁ । ଷ୍ଟେସନ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଜଣେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା-ସେବକ ସର୍ଦ୍ଦାର ଓ ଜଣେ ପୋଲିସ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ-ପେକ୍ଟର ଲୋକଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳୁଛନ୍ତି । ଭିତରୁ ଆସିଲେ ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଉଛନ୍ତି ଏବଂ କାହାରକୁ ଯିବାକୁ ଦେଉ ନାହାନ୍ତି ।

ମଠରେ ଷ୍ଟାଣ୍ଡ୍ରା ଖାଲି ପଡ଼ିଛି । ଖାଁ ଖାଁ ଗୋଭାଉଛି । ଦୁଇ ଜଣ ଭଲଣ୍ଟିଅର ଷ୍ଟ୍ରେଚରରେ ଲୋକଟିଏ ବହି ଆଣି ସେଠାରେ ବସାଇ ଦେଲେ । ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଢଳି ପଡ଼ିଲା । ପୃହ୍ଲାଟି ତାର କଣରେ ଥୁଅ ହୋଇଥାଏ । ଅଖି ପିଛୁଡ଼ାକେ ପୁଣି ଜଣଙ୍କୁ ଆଣିଲେ । ସେ ବ ବସିଲ ନାହିଁ । ଆଉ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ ପରେ ବୋହି ଆଣି ଥୋଇ ଦେଲେ ସାତ ବର୍ଷର ସୁନ୍ଦରୀ ଝିଅଟିକୁ । ମୂଲ୍ୟବାନ ବସ୍ତ୍ର ଓ ସୁନା ଅଳଙ୍କାର ତା ଅଙ୍ଗରେ ଥାଏ । ଧନୀ ଘରର ସନ୍ତାନ । ମା'ଅଟି ତା ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼େଇ ଥାଏ, ବାପଟି ତାକୁ ଆଣି ରଖି କହୁଥାଏ—ଆଉ ଦୁଃଖ କାହିଁକି ? ମେଦେହେନ୍ତବଟିଏ ଦେଖାଇ ଦେଲା—ସୁନା ଗହଣା, କାଢ଼ି ନିଅନ୍ତୁ । ହଠାତ୍ ତା ବାପର ପାଟିରୁ ବାହାରିଗଲା—ତା ସାଙ୍ଗରେ ଯାଉ ।

କି ବଭତ୍ସ ମର୍ମାନ୍ତିକ ଦୃଶ୍ୟ ! ଐତିହାସିକ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ମହାମାରୀକୁ ଏହା ବଳିଗଲା । ଲୋକ ବସୁ ବସୁ ଗଡ଼ି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଘାଟି ନାହିଁ, ତଣ୍ଡ ନାହିଁ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧରେ ବାୟୁ ଭରପୂର ।

ଯତୀନ୍ଦ୍ର ମୋ ହାତକୁ ଟାଣିଧରି କହିଲା—ଆଉ ଆଗକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ନାହିଁ, ଆସନ୍ତୁ ଯିବା ।

ଏହି ସମୟରେ ଦୁଇ ଚାରି ଜଣ ଆସି ଲୋକଙ୍କୁ ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣଙ୍କୁ ଯତୀନ୍ଦ୍ର ପଚାରିଲା—କେତେ ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନ ଦେଇ ଏମାନଙ୍କୁ ମହାଯାତ୍ରାରୁ ରକ୍ଷା କରିବ ?

ଚେଷ୍ଟା ତ କରୁଛୁ—ଜବାବ ମିଳିଲା ।

ମୁଁ ସ୍ଥାଣୁ ପାଲଟି ଯାଇଥିଲି । ମୋତେ ହଲାଇ ଦେଇ ଯତୀନ୍ଦ୍ର କହିଲା—ଆସନ୍ତୁ, ପଳେଇବା ।

କେଉଁଠିକି ପଳାଇବା ? କେଉଁଠି ବା ଏହାର ନିଷ୍କୃତି ? ଅଗଣିତ ନେପାଳୀ ବାବା ଆଜି ଅନଳ ପରି ପୃଥିବୀକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିବାକୁ ଧାଇଁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏବଂ ତାହାର କଲୋପ ଅନିଶ୍ଚିତ, ଯେତେ ଦିନ ଯାଏ ଆମେ ଏକ ନବ-ପୃଥିବୀ ଗଠନ ନ କରିଛୁଁ ।

ମୋର କୈଫିୟତ ମାତ୍ର ଏତିକି । ତେଣୁ ମୋ ହାତରେ ଅଛି କଲମ—ଅଛି ଏବଂ ଥିବ ବି ।

ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି

(କଟକ, ୧୬ । ୧୨ । ୫୦)

କ୍ଷଣକେ ଆନ

—କ—

'ଏ କିଏ ସୁର ଭାଇ ?'

'କଳିକା—କବିତାର ସାନ ଭଉଣୀ ।'

'କେଉଁ କବିତା ?'

'ଓ, ତୁ ତ ତାକୁ ଚିହ୍ନିନୁ ।'

ବଡ଼ ଗପଟିଏ ସେ ଶୁଣାଏ । ପ୍ରକୃତଜ୍ଞ ପରି । ଏକ ଅଜ୍ଞାତ ନାସ୍ତି, ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ । ଯିବ ବୋଲି ଆସିଥିଲା, ଚାଲିଗଲା ।

ସେ ଗୋଟେ ଚଳିସନ୍ଧି, ଆଧାର । ବଳିତାର, ଯୌବନ ଓ ମୃତ୍ୟୁର କଳିତା ।

ରଜନି ଶେଷରେ ମେଘ ଆସନ୍ତି । ଝଗ ଝପ ବୃଷ୍ଟି । ଭୋର ହୋଇଥିଲେ ବି ମନେ ହୁଏ, ଯେମିତି ହୋଇନି ।

ବିଛଣାରେ ପଡ଼ୁଛି ସୁର । ଖାଲି ଅଳସ ନୁହେଁ, ଅବସନ୍ନ, ଅବରୁଦ୍ଧ । ଶାନ୍ତ ନୁହେଁ, ସୀମାଙ୍କିତ । ଅକର୍ମଣ୍ୟ ନୁହେଁ, ନିସମ୍ବଳ, ଶିଥିଳ, ବିସଂସ୍ତ୍ର ।

'କେଉଁଠି ସେ ?'

'କହିଲି ପରା, ମରିଗଲା ।'

'କେମିତି ?'

'ଟାଇଫଏଡ଼ରେ । ମରିବା ବେଳେ ସେ କହିଗଲା—ତାକୁ ଟିକିଏ ଦେଖ । ସେ ଯେପରି ମୋ ବାଟରେ ନ ଆସେ । ସାମାନ୍ୟ, ସାଧାରଣ ହୁଏ । ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ନ ହୋଇ ଗୃହସ୍ଥ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ମୁଁ ଭେଲି ଭୁଲିଗଲି । ଫେର ଦେଖେଁ, କଳିକା କେତେ ବଡ଼ ହେଇ ଯାଇଛି । ମନେ ପଡ଼ିଲା, କବିତାର ସାନୁନୟ ଅନୁଯୋଗ ।'

ଏତେ ଦିନ ପରେ ଏମିତି ଭାବରେ ବୋଧେ ତାକୁ ଦେଖା

କବିତାର ଜାମୀନ୍ !

ଏ ଗାଁଟିର ନାଁ ଭୁବନ ମେଠା । ଅଚିହ୍ନା ନାରୀ ପରି । ସ୍ନାସ୍ଥ୍ୟା ନିର୍ଜନ, ନିଶୀଥ ଶୀତଳ । କମଳା ରଙ୍ଗର ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଧାନ ବର୍ଣ୍ଣର ଆକାଶ, ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ କାମନା ପରି ତଟିନୀ ।

ଜଣକ ସାଙ୍ଗରେ ମନ ଆଗରୁ ପ୍ରତିବେଶୀ ହୋଇଥାଏ ।

ମୁଁ ଓ କଳିକା ଛୁଡ଼ା ହୋଇଛୁଁ ଆସି ନିରକା କଣ୍ଠରେ । ବ୍ୟବଧାନ, ବାଧା, ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଶୂନ୍ୟ । ସମତଳ ପୃଥିବୀ, ଅନନ୍ତପକ୍ଷ ଆକାଶ, ଉନ୍ମିଷିତ ଭବଘାଟ ।

ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ ଶୀଳା, ଅନାବଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀ । କୌମାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୁର୍ବାର ଶକ୍ତି ।

ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସ୍ୱପ୍ନର ଢେଉ ଆସି ଲାଗେ ବାସ୍ତବର କୂଳ ତଟରେ । ମୁଁ ବିପ୍ଳବ ଖୋଜୁଛି, ଆଉ କଳିକା ଲାଜରେ ମୁହଁ ଢାଙ୍କୁଛି । ପବନ ଯେମିତି ନାଆଁକୁ ଠେଲି ଦଉଛି ।

ଅଭିନୟ ଚୁଟିଲେ । ପର୍ଦ୍ଦା ପଡ଼େ, ଉଠେ ।

କିନ୍ତୁ ଯବନିକା ନାହିଁ ?

—ଖ—

ଦିନକର ସକାଳେ । ଦୁର୍ବଳ, ନିସ୍ତେଜ, ବିମର୍ଷ ।

କୂଅ ମୂଳରେ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କର ଭାରି ଭିଡ଼ ।

ଶବଟିଏ ତଳେ ପଡ଼ିଛି । ନାରୀର—କୁମାରୀ, ପ୍ରସ୍ଫୁଟ ! ଦଶନ ଭୂଷଣ ଗହ୍ୱତ, ଷପ୍ତ ପଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର । ରୁଗ୍ଣ, ସମର୍ପିତ, ଅନାଦେୟ । କୋମଳାଭ ନନ୍ଦନରେ ଜଉମା, କୃଶୀଭୂତ କଟିରେ କାଲୁଛି । ଶୋଭା ପଡ଼ୁଛି କି ସତେ !

କାହାରି ତୁଣ୍ଡରେ ସନ୍ଦେହର କୁଞ୍ଚିତ ଆଭାସ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ପ୍ରଶଂସା ମୁଖର ।

'ଅହା, କି ସୁନ୍ଦର ଝିଅଟିଏ । ଏମିତି ଗୁଣର ଏ ଝିଅଙ୍କ
ନ ଥିବ । କାମରେ ତ କେହି ତାଙ୍କୁ ହଟାଇ ଦେବେ ନାହିଁ
ବୁଡ଼ିମଲା କାହିଁକି ?'

'ଭଟଟେଇ ସାଙ୍ଗରେ ଝଗଡ଼ା ହେଉଥିବ ବୋଧେ । ସୁର
ଲକ୍ଷଣ କିଛି ଭଲ ନୁହେଁ ।'

ଇଞ୍ଜିନ୍ ଘୋଡ଼ାଇବାର ଉପକ୍ରମ । ଦୁନିଆ ଆଖିରେ ଅନ୍ଧ ଚୁଲି

—ଗ—

ପୋଷ୍ଟମର୍ଟମ ହେଲା ।
ଡାକ୍ତର ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ. ଗର୍ଭ ।
ପୁଷ୍ପହୀନ, କିନ୍ତୁ ଫଳଦ !

(ଉଦୟ

(୮. ୯. ୭୬)

କିନ୍ତୁ ଝରଣାର ନୀଳାଭ କଣ୍ଠରେ ଆଜି ଆତ୍ମ ନିସ୍ତବ୍ଧ ।

ତନ୍ୱୀ ଝରଣା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବକମ୍ପିତ, ଅପ୍ରକୃତସ୍ଥ, ସମ୍ମୋହିତ । ଏକକ, ଅଶାନ୍ତ, ନିଃସମ୍ବଳ, ବିଶୃଙ୍ଖଳ । ଅଳସ ନୁହେ, ଅବରୁଦ୍ଧ । ସ୍ୱପ୍ନ-ପଥର ଚନ୍ଦ୍ର କି ?

ଲିପିକାର ଅଭିଯାତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଅନଳ ବି ଏକାକୀ, ସୁଦୂର ପଥର ଯାତ୍ରୀ—ନିଃସଙ୍ଗ, ନିସ୍ତବ୍ଧ, ନିସ୍ପ୍ରାଣ, ଦୀନ, ଅଚାୟୁତ୍ତ, ଅନୁପାୟ ।

ମେଘ ଓ ମୟୂରର ସମ୍ପର୍କ ନୁହେଁ—ପବନ ଓ ଅଗ୍ନିର ସଂଘାତ !

ବାତାୟନ ବିମୁକ୍ତ । ଝରଣାର ହୃଦୟରେ ଜୁଆର, ଉଚ୍ଛୁଳିତ ସ୍ରୋତା ରାଜ ପଥରେ କିଏ ?

ତାର ଅଭିପ୍ସା ? କାହିଁ ? ସବୁ କଣ ତେବେ ମିଥ୍ୟା ? ଅଳୀକ ?

ମନୋରମ ଶୀତଳ ଅଲୋକ ହଠାତ୍ ନିର୍ବାପିତ ଏବଂ ଗବାକ୍ଷରେ ଏକ ରମଣୀୟ ପୁଷ୍ପ-ମାଳାର ନିକ୍ଷେପଣ !

ଏଁ, ପାଥେୟ !—ଭାବାବିଷ୍ଟ ଅନଳର ଚକ୍ଷୁରେ ଅବିମିଶ୍ରିତ ଆନନ୍ଦୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ରେଖା ।

ମନରେ ତାର ସୁବୃହତ ଜିଜ୍ଞାସା—ଏତ ମାୟା ନୁହେଁ, ନିଶୀଥର ସକରୁଣ ଆହ୍ୱାନ ବି ନୁହେଁ, ତେବେ କଣ ଯାତ୍ରାର ଅନ୍ତିମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ?

ଆକାଶ ନିର୍ମେଘ, ଚନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ତର୍ହିତ, ବାତାୟନର ଦୀପାଲୋକ ନିର୍ବାପିତ—ପଦ ବି ତାର ନିସ୍ତେଜ ।

ତଥାପି ପଥ ଯେ ତାର ଅସୀମ । ସେ ଯେ ଚିର-ନୂତନର ଅନୁସନ୍ଧାନୀ ।

ବତଶୀର୍ଷର ପଶ୍ଚାତରେ, ମୂକସାକ୍ଷୀ ଓ ସ୍ତବ୍ଧ ଭସ୍ତମ୍ଭ ଭଳି—ଭବଙ୍କ ପାଦର ଗଭ ଅଗଣ୍ଡୁ ।

ସହସା ଦ୍ଵ ତଳ ପ୍ରାସାଦର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ବାତାୟନରୁ ଏକ ଗୁରୁ ପଦାର୍ଥର ପତନ ଏବଂ ଆର୍ତ୍ତ ଚିତ୍କାର ।

(୯. ୮. ୫୨) ଅଙ୍ଗ୍ରା କାଲି)

ଆଶାବରୀ

ଶତ ଦୀପାବଳୀର ମହୋତ୍ସବ ! ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ଆଲୋକ-ମାଳାର ବିଚ୍ଛୁରଣ । ନୂପୁର-ନିକ୍ୱଣ-ନୃତ୍ୟର ଅବିରାମ ଦ୍ରୁତଛନ୍ଦ ଗତି, ସଙ୍ଗୀତର ଅପୂର୍ବ ପ୍ରାଣୋଦ୍‌ବେଳିତ ମୂର୍ଚ୍ଛନା !

ନୟନାଭିରାମ ଅଟ୍ଟାଳିକା । ଅନିର୍ବଚନୀୟ ସୁଷମା । କୋଳାହଳ ମୁଖର । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ କଳ-କାକଳି, ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ।

ବହୁଜନ ସମାବେଶ । ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ବର୍ଣ୍ଣର ସୁରମ୍ୟ ଶୋଭାଯାତ୍ରା । ହର୍ଷୋତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ।

ଆନନ୍ଦ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ମୃତ୍ୟୁର କରାଳ, ଶୀତଳ ଓ ଭୟଙ୍କର ଆଲିଙ୍ଗନ ପରେ ଦୁର୍ବିସହ—ତେଣୁ ଆଜି ଏହି ଜନ୍ମ-ତିଥିର କୋମଳ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଓ ଉପାସନା । ଛଳନା-ବଞ୍ଚନା, ଅନବଧାରଣା !

ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାର ଜନ୍ମ-ବାସର । ପିତାମାତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଦୁହିତା—ଶୁକ୍ଳ-କାନ୍ତି, କ୍ଷୀଣ-ବପୁ, ମୃଗ-ନୟନା । ଉଚ୍ଛ୍ୱଳ ଯୌବନ, ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଅଭଙ୍ଗ୍ୟ ଶରୀର, ଅସୀମ ରୂପ, ଅନୁପମ ଭଙ୍ଗୀ । ତରଳ ନୁହେ—କଠିନ, ଗମ୍ଭୀର, ସ୍ପଷ୍ଟ ।

ଚକ୍ଷୁ ଚକ୍ଷୁ ମିଳନ, ଅବ୍ୟକ୍ତ ଭାଷାର ମଧୁମୟ ପରିପୂରଣ, ମନର ପ୍ରଶାନ୍ତ ତୀରରେ ଅବଗାହନ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ଆଶା ସଞ୍ଚାରଣ ।

ଅନଳ—ସର୍ବଭକ୍ଷ ବହ୍ନି-ଶିଖା ନୁହେ । ସମତଳ ପୃଥିବୀର ଜାଗ୍ରତ ବର୍ତ୍ତିକା ।

ସେ ଦେହ ଏବଂ ମନ ଦ୍ରୁତ ଛନ୍ଦାବାନ—ଆଲୋକ ଓ ଅନ୍ଧକାରର ଅଲୌକିକ ସମ୍ମିଶ୍ରଣ, ଗଙ୍ଗା-ଯମୁନାର ସଙ୍ଗମ ପରି ।

ରାଜପଥ ସନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଶତାବ୍ଦୀପକ ଆୟୋଜନ-ସମ୍ଭାରରେ ତାର ଗତି ମନ୍ଥର, ବିଗତ ଭାବନା ଅନ୍ତର୍ହିତ—ସେ ସ୍ଥାଣୁ, ନିର୍ଜୀବ ।

ସେ ଯେ ଅନାମନ୍ତ୍ରିତ—ଅନାହୂତ, ଅନାଦୃତ; ଅବହେଳିତ—ପ୍ରବେଶ ବି ତାର ନିଷେଧ !

ଅନାଘ୍ରାତ ଫୁଲନ୍ତ ଓ ଫୁଟନ୍ତ ଦେହା ଝରଣା ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ଅବମାନନା ଏବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନା !

ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ସ୍ତମ୍ଭୋଦ୍ଭାସିତ ବତିଖୁଣ୍ଟ । କିନ୍ତୁ ଆଲୋକ ତଳେ ଅନ୍ଧକାର—ଠିକ୍ ଜନ୍ମ ପରେ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ପରି, ହର୍ଷ ବିଷାଦ, ଧନୀ ନିର୍ଦ୍ଧନ ।

ମୋହାଙ୍କିତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଅବକାଶ ।

ଅନନ୍ତ-ଯୌବନା ତରୁଣୀ ଝରଣାର ଏସବୁର କ୍ରନ୍ଦନ-ରତ । ବିମୁଗ୍ଧ ଶ୍ରୋତାଙ୍କ ମନ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ।

ଅନେକ ଲୋଲୁପ ଓ ଅଗ୍ରହୀ ଚକ୍ଷୁ – କୁତ୍ସିତ ଓ ମଧୁର । ଅନେକ ହସ — ତିକ୍ତ ଓ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ।

ଅନଳ, ଅପାଂକ୍ତେୟ କେତେଟି, ମୋହାବସ୍ଥ । ବତିଖୁଣ୍ଟରୁ ଆଜି ତା'ର ଅଶ୍ରଦ୍ଧତା । ସୁର-ବିନ୍ୟାସରେ ତା ପ୍ରାଣ-ତନ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍କୁଚିତ, ସେ ବି ବ୍ୟଥା-ବିଜଡ଼ିତ ।

ସ୍ୱପ୍ନର ତେଜ ଆଜି ବାସ୍ତବତାର ରୁକ୍ଷ ତଟରେ ଉପନୀତ !

ନୃତ୍ୟ ପରେ ସଙ୍ଗୀତର ପରିସମାପ୍ତି । ତା ପରେ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ, ଆହ୍ଲାଦ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ।

ଅଜସ୍ର ଉପଟୌକନ ସାମଗ୍ରୀ ଏବ ଆଦରଣୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ-ସମ୍ଭାରରେ ଆଲୋକୋଜ୍ଜ୍ୱଳ କକ୍ଷଟି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ହର୍ଷ-ମୁଖର ଜନତା ସ୍ୱପ୍ନୋତ୍ଥିତ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ କ୍ଲାନ୍ତ, ବିଲୀନ, ଅପସାରଣ ।

କିନ୍ତୁ ଈଷତ୍ ନୀଳାଭ କଷଟି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ନିସ୍ତବ୍ଧ ।

ତନ୍ୱୀ ଝରଣା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବକର୍ଷିତ, ଅପ୍ରକୃତିସ୍ଥ, ସମ୍ମୋହିତ । ଏକକ, ଅଶାନ୍ତ, ନିଃସମ୍ବଳ, ବିଶୃଙ୍ଖଳ । ଅଳସ ନୁହେ, ଅବରୁଦ୍ଧ । କ୍ଷୟ-ପକ୍ଷର ଚନ୍ଦ୍ର କି ?

ଲିପିକାର ଅଭିଯାତ ପୁରୁଷ ଅନଳ ବି ଏକାକୀ, ସୁଦୂର ପଥର ଯାତ୍ରୀ—ନିଃସଙ୍ଗ, ନିଷ୍ପ୍ରଭ, ନିଷ୍ପ୍ରାଣ, ଦୀନ, ଅନାବୃତ୍ତ, ଅନୁପାୟ ।

ମେଘ ଓ ମୟୂରର ସମ୍ପର୍କ ନୁହେଁ—ପବନ ଓ ଅଗ୍ନିର ସଂଘାତ !

ବାତାୟନ ବିମୁକ୍ତ । ଝରଣାର ହୃଦୟରେ ଜୁଆର, ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲିତ ସ୍ରୋତା ଖୋଜ ପଥରେ କିଏ ?

ତାର ଅଭିପ୍ସା ? କାହିଁ ? ସବୁ କଣ ତେବେ ମିଥ୍ୟା ? ଅଳୀକ ?

ମନୋରମ ଶୀତଳ ଆଲୋକ ହଠାତ୍ ନିର୍ବାପିତ ଏବଂ ଗବାକ୍ଷରେ ଏକ ରମଣୀୟ ପୁଷ୍ପ-ମାଳାର ନିକ୍ଷେପଣ !

ଏଁ, ପାଥେୟ !—ଭାବାବିଷ୍ଟ ଅନଳର ଚକ୍ଷୁରେ ଅବିମିଶ୍ରିତ ଆନନ୍ଦୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ରେଖା ।

ମନରେ ତାର ସୁବୃହତ ଜିଜ୍ଞାସା—ଏତ ମାୟା ନୁହେଁ, ନିଶୀଥର ସକରୁଣ ଆହ୍ୱାନ ବି ନୁହେଁ ,ତେବେ କଣ ଯାତ୍ରାର ଅନ୍ତିମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ?

ଆକାଶ ନିର୍ମେଘ, ଚନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ତର୍ହିତ, ବତିଖୁଣ୍ଟର ଦୀପାଲୋକ ନିର୍ବାପିତ—ପଦ ବି ତାର ନିସ୍ତେଜ ।

ତଥାପି ପଥ ଯେ ତାର ଅସୀମ । ସେ ଯେ ଚିର-ନୂତନର ଅନୁସନ୍ଧାନୀ ।

ବନ୍ଧ୍ୟ ଶୂନ୍ୟର ପଶ୍ଚାତରେ, ମୂକସାକ୍ଷୀ ଓ ସ୍ମୃତିସ୍ତମ୍ଭ ଭଳି—ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ପାଦର ଗତି ଆଗକୁ ।

ସହସା ଦ୍ୱିତଳ ପ୍ରାସାଦର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ବାତାୟନରୁ ଏକ ଗୁରୁ ପଦାର୍ଥର ପତନ ଏବଂ ଆର୍ତ୍ତ ଚିତ୍କାର ।

(୯. ୮. ୪୨) (ଅନ୍ତ୍ରା କାଲି)

ଖାଲି ବୋତଲ

ପୁରୀ
ତା ୧୩ । ୭ । ୫୦

ଶ୍ରଦ୍ଧେୟା ବିଶାଖା !

ତୁ ମୋତେ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଭୁଲିଯିବୁ, ମୋର ଧାରଣା ନ ଥିଲା । 'ପବନ'ର ଜନ୍ମ-ଦିବସରେ ଏ ଘରେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦର ତୋଫାନ ଖେଳି ଯାଇଥିଲା, ସେଥିରେ ପ୍ରଧାନ ଭାଗ ନେଇଥିଲ ତୁମେ ଦୁହେଁ—ତୁ ଓ ଶଙ୍କର । ଏହା ଭିତରେ ଛଅଟା ମାସ ସିନେମାରେ ଛବି ଦେଖିଲା ଭଳି ଗଡ଼ି ଗଲାଣି, ତଥାପି ଆଜି ବି ମୋ କାନ ଭିତରେ ବାଜି ଉଠୁଛି ତୁମ ଦୁହିଁଙ୍କର ଥଟ୍ଟା-ପରିହାସ ଏବଂ 'ପବନ'ର ବାପାଙ୍କ ସହିତ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଖେଳ-କୌତୁକ । ସେ ସବୁବେଳେ ଗମ୍ଭୀର ଥାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କେବଳ ସେଇ ଥର ମୁଁ ଦେଖିଲି, ତାଙ୍କର ଅଭିଜାତ୍ୟର ଢୋଲ ଯେମିତି ତୁ ଛଡ଼ାଇ ପୋପାଡ଼ି ଦେଲୁ । ସତ ଲୋ ଏ କଥା, ସେ ଆଜି ମୋ ଆଗରେ କହି ପକାଇଲେ—ଟିକିଏ ବିଶାଖାକୁ ଡ଼ାକ, ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରିବା, ଏବଂ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଉ କଣ ମୋତେ କହିଲେ ଶୁଣିବୁ ? ସେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଗୁଣୁଣାଉଁ ଗୀତ ଗୋଟାଏ ଆନନ୍ଦର ମାଦକତାରେ ମତୁଆଲି ହୋଇ କହିଲେ—ଶଙ୍କରତ ତୁମର ଗୃହବଧୂ ପାଇଲା, ଏବେ ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର; ମୋ ମତରେ, ତୁମ ସାଙ୍ଗକୁ ବିଶାଖା ମିଳିଲେ ଏ ଘରର ପ୍ରାଣ ସଦା ଆନନ୍ଦ ମୁଖର ହୋଇ ରହନ୍ତା । ତାଙ୍କର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସତେ ଯେମିତି ମୋର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ମୋ ମନରେ ଆଦୌ ଏଭଳି ଧାରଣା ନ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ହଠାତ୍ କିଛି ଜବାବ ଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ଧ୍ୟାନ ତୋ ପାଖରେ ରହିଲା ଏବଂ ମୁଁ ତୋ ରୂପ ଓ ଗୁଣ ମନରେ ଗୁଣି ହେବାକୁ ଲାଗିଲି ।

ଶଙ୍କରଙ୍କ ତୋ ପଛେ ସଚେ ଗୃହିଣୀ ପାଇ ବାଉଳା ହୋଇଗଲେ । ପ୍ରଥମେ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିବାକୁ ସେ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିଲେ । କାଳେ ତାଙ୍କର ଭାଇ ରାଗ ହେବେ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ଏକଣି ଏହା ଗ୍ରହଣ କରନେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଖୁବ୍ ଆଶା ଅଛି, ନିକଟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଚାକିରୀଟି ମିଳିଗଲେ, ସେ ଏହା ଛାଡ଼ିଦେବେ । ତୋ ବିଷୟ ନେଇ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଲେଖିଥିଲି । ସେ ମୋତେ ଭଲ ଜବାବ ଦେଇଛନ୍ତି— ତୁମ କଥାରୁ ମୁଁ କେବେ ହେଲେ ବାହାର ହୋଇ ନାହିଁ; ତୁମ ସଙ୍ଗକୁ ମନ ଦେବା ଭଳି ଯାହାକୁ ପସନ୍ଦ କରି ଆଣିବ, ମୁଁ ତାଙ୍କ ଠାରୁ କଦାପି ହଟିଯିବି ନାହିଁ ବୋଲି ଆଜି ତୁମକୁ ନିର୍ଭର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଉଛି । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମିତ ହେଉଛି, ଶଙ୍କରଙ୍କର ତୋତେ ପସନ୍ଦ ହୋଇଛି । ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ, ତୋର ବି ଏଥିରେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନ ଥିବ ।

ଆଜି ମାଉସୀଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ଚିଠି ଦେଉଛି ଏବଂ ତାଙ୍କର ଓ ତୋର ମତାମତକୁ ଚାହିଁ ରହିଲି । ସାଙ୍ଗରେ ଏକାଠି ରହିଲେ, କେହି କାହାକୁ ଆଉ ପାଶୋରି ପାରିବା ନାହିଁ ।

ମୋର ଆନ୍ତରିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନେବୁ ।

ତୋର ଚିର-ସଙ୍ଗୀ
ତିଲୋତ୍ତମା

× × × × ×

କଟକ
ଏପ୍ରିଲ ୬, ୧୯୫୧

ରୋଜ !

ତୋ ଚିଠି ପାଇଲି ।

ତୁ ଲେଖିଛୁ, ମୁଁ କାଲି ତୋତେ ଏତେ କହୁଥିଲି. ଗୃହିଣୀ ମିଳି ସାରିଲେ ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଚାର କରିବ । ତୁ ଆଜି ତାର ସୁଯୋଗ

ନେଇ, ମୋର ଗୁଳିରେ ତୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭେଦ କରିବାକୁ ବସିଛୁ । ଭଲ କଥା, ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ଅବଶ୍ୟ ଏବେ କରିଛୁ, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ, ଟିକୀ ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ । ଆଜିକାଲି ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ କଣ ହୋଇଛି, ତୁ ଜାଣି ନାହୁଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ନେଇ ଚଳିବାକୁ ହୁଏ । କାହା ସମ୍ମତ ଟିକିଏ ଖୁନ୍‌ଖାଦ୍ ଲାଗିଲେ, ଧର-ମାର୍ । ତେଣୁ ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀଠୁ ମୁକ୍ତର ହୋଇଯାଉ, ତୁ ତେଣିକି ଯାହା ଯାହା କହିବୁ, ମୁଁ ନତଶିରେ ମାନି ନେବି । ବାପାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେବୁ, ସେ ଏ ବିଷୟରେ ଯେପରି ଅନ୍ୟ କିଛି ଧାରଣା ପୋଷଣ ନ କରନ୍ତି ।

ହଁ, ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା । ତୁ ଯାହାଙ୍କ କଥା ଲେଖିଛୁ, ସେ ଯଦିଓ ମୋର ପରି ଏମ୍. ଏ. ପାଶ କରିଛନ୍ତି, ତଥାପି ମୋ ଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ କରିଛନ୍ତି, ଏବଂ ତା ଛଡ଼ା, ତାଙ୍କର ବାପା-ବୋଉ ନାହାନ୍ତି, ଆଉ ସେ ସବୁବେଳେ ଭାଇ-ଭାଉଜଙ୍କ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରି ଚଳନ୍ତି । ତେଣୁ ମୋର ତୋତେ ଏଠାରେ ଏତିକି ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ତୁ ଯେଉଁଠି ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବୁ ମୋର ଉପଯୋଗୀ କି ନା ପ୍ରଥମେ ତାହା ବିଚାର କରିବୁ ।

ସବୁ ଭଲ । ତୁ ଓ ବାପା ମୋର ଭକ୍ତି ନେବ ।

—ବିଶାଖା

× × × ×

ବାଲେଶ୍ୱର

ତା ୧୧ । ୧୦ । ୫୨

କଲ୍ୟାଣୀୟା ଭକ !

ତୋ ଚିଠି ପାଇବାର ଅନେକ ଦିନ ହୋଇ ଗଲାଣି । ତୁ ତୋ ଦିଅରଙ୍କ ସହିତ ବିଶାଖାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ପାଇଁ ମୋର ମତାମତ ଚାହିଁଛୁ । ତୁ ଯାହା କରୁ, ସେଥିରେ କୌଣସି ଲୋକ କେବେ ଅମତ ହୋଇ ପାରେ ? ସେତେବେଳେ କେତେକ ଅସୁବିଧା ଯୋଗୁଁ ବାଧ୍ୟ

ଭୁଲଇବାର ସାହାସ ଆମର ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ନୀରବ ରହିଥିଲି । ମାତ୍ର ଏହି ସଙ୍ଗୁଣରେ କହିଲେ, ଆମର କିଛି ଅପତ୍ତି ନାହିଁ । ଭୁତ ବଶାଖାର ସାଙ୍ଗ, ତା ମତ କଣ ତୋତେ ଅଛପା ଅଛି ?. ଗତ ଥର ତୋ ପୁଅ ଜନ୍ମଦନକୁ ପରା ସେ ତୋ ଘରକୁ ଯାଇଥିଲି !

ବଶାଖାର ଟିକିଏ ଅବଶୋଷ, ଜାଙ୍କେଟରେ ତାର ଠେ. । ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ କାଲ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଉଛି । ସେଥିରେ ଅବଶ୍ୟ ବଶେଷ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ଭାଗଣ ପାଠ ପଢିଲେ ବୋଲି କଣ ସମସ୍ତେ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ? ଭୁତ ପେର୍ ଏତେ ପାଠ ପଢିଛି !

ତୋ ଦଅରଙ୍କର ଅଧ୍ୟାପକ ହେବା ଖବର ଶୁଣି ଆମେ ଖୁସି ହେଲୁଁ । ଈଶ୍ବର ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଉନ୍ନତି କରନ୍ତୁ ।

ତୋତେ, କିଙ୍କର ବାବୁଙ୍କୁ ଓ ତୋର କୁନି ପୁଅଟିକୁ ଆମର ଶୁଭ ଆଶୀର୍ବାଦ ।

ଅଚରେ ତୋର କୁଶଳ ସମାଚାର ଶୁଣାଇ ମୋତେ ସୁଖୀ କରାଇବୁ । ଇତି ।

ତୋର ମଙ୍ଗଳାକାଙ୍କ୍ଷୀ
ମାଉସୀ

× × × ×

ସକାଳେ ବଶାଖା ତାର ଜନିଷପତ୍ର ବନ୍ଧାବନ୍ଧି କରୁଥାଏ । ଦନ ଗାଡ଼ିରେ ଘରକୁ ଗ୍ଲଲିଯିବ—ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ ମିଳିବା ଯାଏ ଘରେ କେତୁଟା ଦନ କଟାଇ ଦେବ । କଲେଜର ପିଅନ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଦେଇଗଲା । ସେଥିରେ ଲେଖା ଥିଲା—

ଯାଜପୁର
୨୮ । ୧୧ । ୫୨

ବନ୍ଧୁ ବିଶାଖା !

ଅନେକ ଦିନ ପରେ ମୋ ହାତରୁ ଦି'ଧାଡ଼ି ଲେଖା ଦେଖି ଆଜି କଦାପି ଚମକି ପଡ଼ିବୁ ନାହିଁ । ତୁ ସିନା ଏବେ ବଡ଼ ଲୋକ, ଅଧ୍ୟାପକ ! କେବେ ପଚାରୁ ନାହୁଁ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତୋର କଥା ସବୁବେଳେ ଗୁଣି ହେଉଥାଏ । ଆଇ, ଏ, ପରେ ଯେତେବେଳେ ବାପା ଆଉ ପଢ଼ାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଜଣାଇ ଦେଲେ, ମୁଁ କେତେ ନ କାନ୍ଦିଥିଲି ! ତୁଇ ଏକା ମୋତେ ବୁଝାଇ ଘରକୁ ପଠାଇ ଦେଲୁ, ଏବଂ ଏଠାକୁ ଫେରିଆସି ସେ ମୋହରୁ ତାନ୍ତ୍ରିକ ମୁଁ ରକ୍ଷା ପାଇଲି ।

ମାର୍ଗଶୀର ୧୨ ଦିନେ, ଅର୍ଥାତ ଡିସେମ୍ବର ଏକ ତାରିଖରେ 'ଶଙ୍କର' ବୋଲି ତୁମରି ବିଭାଗର ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ଖୁବ ଜାକ ଜମକରେ ଏଠାକୁ ଆସି ମୋତେ ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ତାଙ୍କ ଘରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ନେବେ । ସେତେବେଳେ ଆମର ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ଆସିବେ, ଏବଂ ଏଠାରେ ଗୋଟାଏ ଆନନ୍ଦର ହାଟ ବସିଯିବ । ମୋର ଏକାନ୍ତ ଅନୁରୋଧ, ତୁ ଏ ହାଟରୁ କିଛି ସଉଦା ନେବାକୁ ନିଶ୍ଚେ ଆସିବୁ । ଆସିବା ବେଳକୁ ତୋର କିଛି ଅସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ । କାରଣ, ତୋତେ ପାଛୋଟି ଆଣିବା ପାଇଁ ମୋର ଜଣେ ସାଙ୍ଗକୁ ସେତେବେଳେ ଯାଜପୁର ରୋଡ଼ ଷ୍ଟେସନକୁ ପଠାଇବି ।

ମୋ ରାଣ, ନିଶ୍ଚେ ଆସିବୁ । ସ୍ନେହ ଦେଲି ।

ତୋର ଅନ୍ତ-ଅନ୍ତରଙ୍ଗ
ପ୍ରୀତି

ତା ପର ଦିନ ଜଣା ପଡ଼ିଲା, ବିଶାଖା ରାତି ଗାଡ଼ିରେ ପୁରୀ ଚାଲି ଯାଇଛି ।

(୨-୧୨-୫୨) (ଆସନ୍ତା କାଲି)

ମୁଖା

ଶେଷ ରକ୍ତିମ ଆଭା ପ୍ରକାଶ କରି ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିଦାୟ ନେଉଥାନ୍ତି ।
ସନ୍ଧ୍ୟାର ଅନ୍ଧକାର ବର୍ଷି କିଛି ନ ଥିଲା ।

ନବାଜ ଡାକବଙ୍ଗଳାଠାର ଧଳା ଅଂଶ ଫୁଟି ଦିଶୁଥିଲା । ଉପରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବଡ଼ ପ୍ରସ୍ତର ଉପରୁ ଜଳ ଶୀଖର ଏବଂ ନିମ୍ନରେ କ୍ଷୀଣାଭ ଜଳସଣି ଦୁଇଟି ପର୍ବତ ଶ୍ରେଣୀ ମହାନଦୀକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଧାଇଁ ଅସୁଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି ସୁବିସ୍ତୃତ ବାରିରାଶି । ସମ୍ମୁଖରେ ପର୍ବତ ଶ୍ରେଣୀଟିଏ । ତାରି ପଛ ଆଡ଼େ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଜି ପାଇଁ ବିଦାୟ ନେଉ ଥିଲେ । ଆକାଶର ସେହି ଅଂଶଟି ବ୍ୟତୀତ ସମୁଦାୟ ପାଂଶୁଳ ନବାଜ ଗଣ୍ଡଟା ଗୋଟିଏ ଗ୍ଲେଟ ହ୍ରଦ ପରି ଚାରିଆଡ଼େ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ।

ଦେଶ ଓ ବିଦେଶ ? ନବାଜ ବି ଆମ ପକ୍ଷରେ ବିଦେଶ ଏଠାରେ ଚିନ୍ତା ପରିଚୟ କେହି ନାହାନ୍ତି ।

ହାକିମମାନେ ଅସନ୍ତି ଫୁର୍ତ୍ତି କରିବାକୁ, ଘାଇଲ ଘଣ୍ଟା ସ୍ନେହ ଛଡ଼ାଇବାକୁ । ପ୍ରକୃତି ସହିତ ତାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥାଏ ବା ନାହିଁ କହିଲେ ଅତୋଟି ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ବୋଧହୁଏ ହେବ ନାହିଁ ।

ଆମେ ବି ତାଙ୍କରି ଦଳ ।

ବୋଟରେ ଚଢ଼ି ଟୋକାଏ ମନର ସହିତ ମେଣ୍ଟାଉଛନ୍ତି କୌତୁହଳ, ଉତ୍ସୁକତା ଏବଂ ଆଗ୍ରହ । ସହର ଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି ପ୍ରକୃତିକୁ ଚାହିଁବାକୁ ବି ଗତି । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ଫାଙ୍କି ଅଛି ଜୀବନର ପ୍ରତି ସ୍ତରରେ ଯାହା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ଦୁନିଆ, ମସ୍ତିଷ୍କ ଓ ପ୍ରକୃତି । ତିନୋଟି ସମାନ । ତାରି ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି, ସ୍ଥିତି ଓ ପ୍ରଳୟ !

ନୂଆ ଓ ପୁରୁଣା । ଆଜି ଯାହା ନୂଆ, କାଲିକି ତାହା ହୋଇ ଯାଇଥିବ ଅତି ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ପୁରାତନ । ସଂସାରର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ।

ସହରର ହଟ୍ଟଗୋଳ ଭିତରୁ, ଦସ୍ୟୁ ଜୀବନର କାରୁଣ୍ୟରୁ ଆଜି ଟିକିଏ ଅବସର ମିଳିଛି । ଯାହାର ପେଟକୁ ଦାନା ନାହିଁ, ଦେହକୁ କନା ନାହିଁ, ସେ ଉପଭୋଗ କରିବ ଜଗତକୁ ? ପରିହାସ ଛଡ଼ା ଏହା କଣ ହୋଇପାରେ !

ମଠର ହର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣ୍ଡି ସାନ ପୁଅ ଜଗର ଧରିଥିଲା ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଆସିବାକୁ । ତାକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପ୍ରବୋଧନା ଦେଇ ଖସି ଆସିଛି । ସେ ମଧ୍ୟ ଲଞ୍ଚ ଲେଉଟରେ ରହିଗଲା ।

ବାଟ ସାରା ଭାବୁଥାଏଁ । ଆଜି ମୁଁ ତ ନବାଜ ଅଭିମୁଖେ ଗତି କରୁଛି—ହେଜି ଭାତ ଖାଇ ମୋର ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ ଓ କୃତାର୍ଥ କରିବି । କିନ୍ତୁ ମୋ ଉପରେ ଯେଉଁମାନେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ କଥା ? ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ମନରୁ ପାଶୋରି ଦେଇଛି । ଏଇଠି ମୋ ଭିତରେ ଦେଖା ଦେଇଛି ସ୍ୱାର୍ଥପରତାର ବହ୍ନି ।

ବୋଉ କହୁଥିଲା ସକାଳେ—ପଇସା ନାହିଁ, ଅଉ ଚୁଲି ଧରି ଗଲଣି । ସେତିକିବେଳେ ମଠର ଚଢ଼ା ମଟେ ଜଳୁଥିଲା ଏବଂ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଭୁଲିଛି ।

ନବାଜକୁ ସମସ୍ତେ ଯାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ଯିବା । ବାହ୍ୟ ଆବରଣ ଚିକ୍କଣ କରି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଜଣେ । ସମସ୍ତେ ଯାଉଛନ୍ତି, ମୁଁ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ପରିସ୍ଥିତି, ସବୁ ସମାନ ।

ବାଙ୍କି ରାସ୍ତା ମୋଡ଼ରେ ମନେ ପଡ଼ିଲା—ଟଙ୍କାଟି ପାଇଁ ତ ଔଷଧ ନେଲି ନାହିଁ ।

ନବାଜରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଯେଉଁଠି ସଜା ନ ଥିଲେ, ଆଜି ଆମେ ସେଇଠି । ନବାଜ ଡାକ ବଙ୍ଗଳା ଉପରେ ଗୁରିଆଡ଼କୁ

ଅନାଇଁ ଅନାଉଁ ଦେଖିଲି, ଚେହ୍ଠାର ଦୃଶ୍ୟ । ମହାନଦୀ ଏହି ସ୍ଥାନଟ
କାଠଯୋଡ଼ି ସହିତ ବିଚ୍ଛେଦ ଘଟାଇଛି । ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସୁନ୍ଦର ନ ହ
ରହି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ଟସଭଙ୍କି ବେଳେ ମନରେ ଦେଖା ଦେଲା, ସ୍ତ୍ରୀର କରୁଣ ମୂର୍ତ୍ତି
କାଲି ରାତିରେ ସେ କହୁଥିଲା—ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଠାରୁ କିଛି ଟ
ଧାର ଆଣିବାକୁ । ଆଜି ଛୁଟି, ଫୁରସତ । ଅଫିସ ଫିଟିଲେ ମଧ୍ୟ ବା
ତର ନାହିଁ । ପହିଲା ଯାଏ ଚଳିବାକୁ ହେବ ସେଥିରେ ।

ମଠରେଇ ଗର୍ଜନଟା ମୋ ନିବିଡ଼ ଭାବନାରେ ବାଧା ଦେଲା
ଆଗକୁ ଚାହିଁଲି—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଫେସ୍ୱର, ପଛରେ କଳା ଅନ୍ଧାରର ବି
ଛାୟା । ଉପରେ ମହାଶୂନ୍ୟ, ଶିରନ୍ତନ ।

ପାଖ ଗଛଟିରେ ଚଢ଼େଇଙ୍କର ଶବ୍ଦ । ଉଠିଲି । ଫେରିବା
ହେବ ।

ଦୁଇଟି ପକ୍ଷୀ ସନ୍ଧ୍ୟାର ବିଶ୍ରାମ ପାଇଁ ନୀଡ଼ ରଚନା କରୁଛନ୍ତି ।

(୨୭-୧୨-୮୭)　　　　(ସ୍ନେହସାଥୀ)

ସ୍ୱ ଜ ନୀ

ସକାଳେ ।

ମାରଣୀ ତା ମା'କୁ ଡାକିଲା ଚକ୍‌ସାରେ ବସିବାକୁ । ସେ ଠାକୁର ପୂଜା କରୁଥାନ୍ତି, ନାହିଁ କଲେ । ତା ମନରେ ଅବଶ୍ୟ ଟିକିଏ ଆଘାତ ଲାଗିଲା, ଯେମିତି କଥା ନ ରଖିଲେ ମନ ହୁଏ, ସ୍ୱା-ଭାବିକ ।

ସେ ଥମିଲା ନାହିଁ । ଫେର୍ ଦୁଆର ମୁହଁକୁ ଯାଇ ଡାକିଲା ।

ବୁଢୀଙ୍କ ଡାକ ଶୁଣିଗଲେ । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ନିର୍ଜୀବ ପଥର ଉପରୁ ସଜୀବ ମହିଷ ଉପରକୁ ଫେରିଲା ।

ସେ ହସିଦେଲେ ଏବଂ ପଚାରିଲେ—ଭୈସନକୁ କେତେ ନବୁ ?

ଦ' ଅଣା ।

ଏତେ ପଇସା କେଉଁଠୁ ଆଣିବ ?

ହଉ, ଆ, ଅଣେ ଦବୁ ।

ପୂଜା ସରି ନାହିଁ । ଟିକିଏ ବସ ।

ଦାଣ୍ଡରେ ଅଛୁ । ତୁ ଜଲ୍‌ଦି ପୂଜା ସାରିଦେ ।

ବୁଢୀଙ୍କ ପୂଜା ସେଇଠି । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ସତେ କିଏ ? କାହାକୁ ପୂଜା କରିବା କଥା ? ଦେବତା ନା ମହିଷ ? ମୃତ ନା ଜୀବନ୍ତ ?

× × ×

ଲୁଗା ପିନ୍ଧୁଥିବା ବେଳେ ମାଉଣୀ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲା । ପଚାରିଲା—ବାପା, ଆଜି କଟକ ଯିବ ନାହିଁ କି ?

ବସନ୍ତ କୁମାର ଟିକିଏ ଚମକି ପଡ଼ି କହିଲେ—ଏଇ ପସା-ବାହାରୁଚା କାହିଁକରେ ?

ମାରଣା ବାଁ ହାତରେ ଦୁଆର ବନ୍ଧକୁ ଧରି କାନ୍ଦୁ-ଅଡେ ମୁହ କରି କହିଲା—ଆଜି ପୁଣି ଗୋଟିଏ ବାକ୍ସ ଆଣିବ । ସେଣା ଭାଙ୍ଗିଗଲା ।

ମାରଣାକୁ ଖୁସି କରିବା ଲାଗି ସେ 'ହଁ' ମାରିଲେ । ମାରଣା ଦୌଡ଼ି ପଳେଇଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାଙ୍କୁ କହିଲେ—ଏମିତି ମାସ ଶେଷ ! କେମିତି ଫେର୍ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ସ ଆଣିବ କହିଲ । ମୋ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ପଇସାଟି ନାହିଁ ।

× × × ×

ସେ ଦିନ ବସନ୍ତ କୁମାର ଅଫିସରୁ ଫେରିଲେ । କିନ୍ତୁ ନୂଆ ବାକ୍ସ ଆସି ପାରିଲା ନାହିଁ—ଅଭାବ । ମାରଣା ରୁଷିଲା ।

ମାରଣା ବୋଧହୁଏ ଭାବି ପାରିଲା ବାପା ଠକୁଛି ବୋଲି । ମା' କି ବୋଉ ପାଖରେ ପଇସା ନାହିଁ, ଜାଣୁର ସେମାନେ । ଆଜି-କାଲି ଆମ୍ଭକୁ ବ୍ୟସ୍ତ ଛପି ଯାଉଛନ୍ତି ।

ତା ପର ଦିନ ।

ଆଉ କିଛି ଉପାୟ ନ ଦେଖି ମାରଣା ବାକ୍ସ ଗୁଲି ଖେଳିବାର ବାଟ ଚିହ୍ନିଲା । ଶେଷରେ ପଥ ମିଳିଲା ।

ଅଫିସ ଫେରନ୍ତା ବସନ୍ତ କୁମାର ଦେଖିଲେ, ମାରଣା ଲାଇନ୍ ପଡ଼ିଆରେ ତା ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଖେଳୁଛି । ବାକ୍ସାରେ ଚକ ନାହିଁ । ତେଣୁ ନାଲି କନା ଝଣ୍ଡା ଖଣ୍ଡେ ଲଗାଇ ଟ୍ରେନ୍ ହେଉଛି । ସେଥିରେ କାଳ୍ପନିକ ଆରୋହୀ । ପିଲା ଖେଳ !

ସେ ନ ହସି ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ଆଉ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ, ପଇସା ରହିଲା ।

ମାରଣାର ବୟସ ଚାରି ଭିତରେ !

(୧-୫-୧୯୬୭)

(ସଭାଦୀ)

ବଂଶଧର

ମଙ୍ଗଳବାର, ତ୍ରୟୋଦଶୀ ତିଥି, କାର୍ତ୍ତିକ ଚାରି ଦିନ- ଅର୍ଥାତ୍ ଅକ୍ଟୋବର କୋଡ଼ିଏ ତାରିଖ ।

ବର୍ଷା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଦାୟ ନେଇଛନ୍ତି, ଏବଂ ଶୀତ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସି ତାର ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କରୁଛନ୍ତି ।

କଟକରେ ଦଶହରା ଦେଖି ସାରି ବାବା ଘରକୁ ଫେରି ଯିବା ପାଇଁ ଉଚ୍ଚନ୍ନ ହେଲେ । କାରଣ କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପୂର୍ବରୁ ନ ପହଞ୍ଚିଲେ ସେଠାକାର ଉତ୍ସବ ଯଥା ରୀତି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ନାନା ଯୁକ୍ତିତର୍କ, ବାଗବୋଧ ଓ ଆପୋଷ ମୀମାଂସା ପରେ ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ ଆଜି ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ୬୧୮ ଡାଉନ ଟ୍ରେନରେ ସେ ବାହୁଡ଼ା ଯାତ୍ରା କରିବେ । ବର୍ଷକ ଭିତରେ ଏହି ଏକମାତ୍ର ଦୀର୍ଘ ଅବକାଶରେହିଁ କାର୍ଯ୍ୟୋପଲକ୍ଷରେ ମୋର ଜନ୍ମସ୍ଥାନକୁ ଗମନ କେବଳ ବାବାଙ୍କର ହଠାତ୍ ଆବିର୍ଭାବ ହେତୁ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବାକୁ ହେଲା । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ବାବାଙ୍କର ମଝିଆଁ ନାତି ବିରଞ୍ଚି ନାରାୟଣ ଯେ ଦ୍ରୁତ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ପିଣ୍ଡ ଧରିବାକୁ ବସିଛନ୍ତି, ତାହା ଦିନହିଁ ଜଣା ପଡ଼ିଲା । ତାଛଡ଼ା, ମୋର ସମ୍ପର୍କୀୟ ସାନ ଭାଇ ଉପେନ୍ଦ୍ରର ବିଦାୟ ମଧ୍ୟ ସେହି ଦିନକୁ ଆଗରୁ ସ୍ଥିରୀକୃତ ହୋଇଥିଲା ।

ଏହିପରି ଭାବରେ **ଆମେ** ସମସ୍ତେ ମିଶି ଚାରି ଜଣ ହେଲୁ—ବାବା, ମୁଁ, ଭାଇ ଓ ପୁଅ ।

ଦୈବ ଯୋଗକୁ ସେହି ଦିନ **ଆମେମାନେ** ଚୁନ୍ଦମାଟୌଙ୍କ ଛକରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଟିକିଏ ଆଗରୁ ଷ୍ଟେସନ ବସ ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲା । ତେଣୁ ଆମେ ଦୁଇଟି ରିକ୍ସା ଭଡ଼ା କଲୁ ଏବଂ ଗାଡ଼ି ବେଳ ହୋଇ ଯାଇ ଥିବାରୁ ରିକ୍ସାବାଲାକୁ ଦ୍ରୁତ ରିକସା ଚଳାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ କଡ଼ା ହୁକୁମ ଦେଲି ।

କଟକ ରେଲ ଷ୍ଟେସନରେ ରିକ୍ସା ଠିଆ ହେଲା ବେଳକୁ ବିପୁଳ ଜନ ସ୍ରୋତରେ ସେହି ସ୍ଥାନଟି ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ୁଥିଲା । କୌଣସି ମତେ ଯଥେଷ୍ଟ ଶକ୍ତି ଓ ଅପ୍ରାଣ ଆୟାସ ଅପଚୟ କରି ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ପାଦ ରଖିଲୁ ।

କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଦୁଃଖର ଅପସାରଣ ନ ହେଉଣୁ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଆମର ପଥ ରୋଧ କଲା । ଅସାଧାରଣ ଜନ ଗହଳି ହେତୁ ଆଜି ଟିକଟ କାଟିବା ସ୍ୱତଃ ନିଷିଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

କଥିତ ବିଳମ୍ବରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ରେଲ ସମୟ ୧ ଘଣ୍ଟା ୧୫ ମିନିଟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ୨ ଘଣ୍ଟାରେ ଗାଡ଼ି ଆସି ଲାଗିଲା । ଡବାଗୁଡ଼ିକରେ ଅଗଣିତ ମନୁଷ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ଦେଖା ଯାଉ ନ ଥିଲା । ଡବାର ଦୁଆର ମୁହଁ ବାଟେ ଗାଡ଼ି ଉପରକୁ ଚଢ଼ିବାର ସୁ' ନାହିଁ । ତେନ୍ତୁଳି ଗଛ ଡାଳରେ ବାଦୁଡ଼ିସବୁ ତଳକୁ ମୁହଁ କରି ଝୁଲୁଥିଲା ଭଳି ଲୋକମାନେ ଗାଡ଼ିରେ ଓହଳିଛନ୍ତି, ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ କୌଣସି ମତେ ଟିକିଏ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ବି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଳହ ଓ ଧସ୍ତାଧସ୍ତିରେ ବ୍ୟାପୃତ ।

ଗୋଟିଏ ଗାନ୍ଧୀ-ଶ୍ରେଣୀ ଡବା ଭିତରୁ ତିନି ଜଣ ଯାତ୍ରୀ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିବା ସମୟରେ ମୁଁ ସୁବିଧା ଜାଣି ବାବା ଓ ଉପେନ୍ଦ୍ରକୁ ତାହା ମଧ୍ୟକୁ ପଶାଇ ଦେଲି । ଶିରସ୍ତକୁ ଅସମ୍ଭାଳ ଭିଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବାବାଙ୍କ ହାତକୁ ଟେକି ଦେଉଛି, ଭିତରୁ କାହାର ଏକ ଆକସ୍ମିକ ଧକ୍କାରେ ତାର କ୍ଷୁଦ୍ର, କୋମଳ ମଥାଟି କବାଟର ସରୁ ଧାରୁଆ କଣରେ ବାଜିଗଲା । ସେ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ବାଳକଟିଏ, ତାହା ସହି ନ ପାରି ଖୁବ୍ ବଡ଼ ପାଟିରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି କାଣ୍ଡଜ୍ଞାନ ଶୂନ୍ୟ ନିର୍ବୋଧତା ଜନିତ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା ହେତୁ ତବା

ଭିତରେ ଏକ ହୈ ଚୈ ପଡ଼ିଗଲା ଏବଂ ମୁଁ ବି ଇତ୍ୟବସରରେ ଠେଲା-ଠେଲି ପେଲାପେଲି କରି ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇ ପାରିଲି ।

ମୋତେ ଦେଖି ପାରି ମୋର ଦୁଇ ଜଣ ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଠିଆ ହୋଇ ପଡ଼ି ମୋର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପୂର୍ବକ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ବସିବାକୁ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ ଜଣାଇଲେ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କଲି ସତ, ମାତ୍ର ନିଜେ ବସି ପାରିଲି ନାହିଁ । ସେଠାରେ ବାବାଙ୍କୁ ବସାଇ ଦେଲି ।

ତାପରେ ଅନୁଜୋପମ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଓ ସନ୍ତାନ ବିରଞ୍ଚିଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲି । ଦେଖିଲି, ଏହା ଭିତରେ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରଞ୍ଚିଙ୍କୁ କାଖେଇ ତା ମଥା ଆଉଁସି ଦେଉଛନ୍ତି, ଏବଂ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଜଣେ ହୃଷ୍ଟକାୟ ଦୀର୍ଘାକୃତି ଲୋକ ଉପରେ କୁ-ଭାଷାରେ ଗାଳି ବୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି, ଆଉ ଅନ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କୁ ସେହି ନ୍ୟାଯ୍ୟାନୁମୋଦିତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ସମର୍ଥନ କରୁଛନ୍ତି । ସେହି ଲୋକଟି ଉପର ବାର୍ଥରେ ବସି ସବୁ ଶୁଣୁଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ନେତ୍ରରେ ଚକ୍ଷୁ ଦ୍ୱୟ ଭ୍ରୁକୁଟି କୁଟିଳ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି କରିପାରୁ ନାହୁଁ । ସେ ଜାଣି ଜାଣି ଟିଲଟାକୁ ପେଲି ଦେଉଛନ୍ତି. ଏହା ଅନେକ ବେଳୁ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇ ସରିଲାଣି । ସେ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାକୁ ବୋଧହୁଏ ମନେ ମନେ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେଉ ନାହୁଁ; ତାର ଭାବ ଭଙ୍ଗୀ ଓ ମୁଖର ବର୍ଣ୍ଣ ଏହାର ସମ୍ୟକ ସୂଚନା ଦେଉଥିଲା ।

ତା ଆଉକୁ ଶରୀର ବୁଲାଇ, ମୁଁ ତାକୁ ମନେ ମନେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ମାପଚୁପ କରିନେଲି । କିନ୍ତୁ ଏଣେ ଦୁଇ ଜଣ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହିତ ଅନେକ ଦିନ ପରେ ହଠାତ୍ ସାକ୍ଷାତ ଘଟି ଥିବାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ନାନା ପ୍ରକାର କଥୋପକଥନରେ ମଜ୍ଜି ଗଲୁ ।

ବୈଶ୍ରୀ ଷ୍ଟେସନରେ କେବଳ ଆମ ଡବା ନୁହେଁ, ସମୁଦାୟ ଗାଡ଼ିଟା ଟିକିଏ ଫାଙ୍କା ହୋଇ ଆସିଲା । ସେହି ଦୀର୍ଘକାୟ ବଦାକାର ଲୋକଟି ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲା, ଏବଂ ତା ଖାକି ଅଧା କମିଜର ଗୋଟା ପକେଟରୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଧଳା ଛପା କାଗଜ ବାହାର କରି ଡବାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ଧରାଇ ଦେଲା ।

ମୁଦ୍ରିତ କାଗଜଖଣ୍ଡ ବାଣ୍ଟିବା ବେଳେ ମୁଁ ତାକୁ ତଳୁ ଉପର ଯାଏ ନିରୀକ୍ଷଣ କରୁଥିଲି ।

ତାର ଅବୟବ କୃଶ ଅଥଚ ବଳିଷ୍ଠ ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ଫୁଟ ଛଅ ଇଞ୍ଚ ହେବ । ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ ଲୁହା ରେଲ୍‌ର ରଙ୍ଗ ସହିତ ପ୍ରାୟ ଖାପ ଖାଇଯିବ । କପାଳ ଉପର୍ ଉଚ୍ଚ, ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ ଲମ୍ବା ନାସିକା, ଗମ୍ଭୀର ରୂପେ ଶ୍ମଶ୍ରୁଯୁକ୍ତ ବଦନ, କଳି କାନର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ ଯାଏ ବଢ଼ି ଆସିଛି, ନାକ ଓ ଉପର ଓଠ ମଝିରେ ଏକ ଆଧୁନିକ ଶୈଳୀରେ ରକ୍ଷିତ ସରୁ ନିଶ, ଗାଲ ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇଛି ଏବଂ ହନୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଛି, କୁଟିଳ ନୟନ ଯୁଗଳ ସମ୍ୟକ ଲୋହିତାଭ ଧାରଣ କରିଛି, ମଥାରେ କେଶ ଛୋଟ ଛୋଟ ହୋଇ କଟା ଯାଇଛି, ହାତରେ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ଶରୀରର ହାଡ ଯେମିତି ଉପରକୁ ଫୁଟି ଦେଖା ଯାଉଛି, ଏବଂ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟି ଧଳା ବଗର ସେହି ଅଙ୍ଗ ତୁଳନା କଲେ ଆଦୌ କିଛି ବୈଷମ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ । ପରିଧାନ ମାତ୍ର ଖଣ୍ଡିଏ ଖାକି ଅଧା-ପେଣ୍ଟ ଓ ଅଧା-କମିଜ ।

ସେହି ଲମ୍ବାକାର ଗଗନ-ସଦୃଶ ବ୍ୟକ୍ତିଟି ନୀରବରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କାଗଜ ବାଣ୍ଟି ଦେଲା । ମୋତେ ଦେବାକୁ ମୁଁ ନାହିଁ କଲି । ତେଣୁ ଏକ ବକ୍ର ବିଦ୍ରୂପାତ୍ମକ ଭଙ୍ଗୀରେ ତା ମୁହଁଟା ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇ ନେଇ, ସେ ପାଇଖାନା ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଛଅଟି ଲୋକ ତେନାଲୁର ବଜାବା ପାଇଁ ଆମ ଡବା ଭିତରକୁ ଆସିଲା ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କାଗଜ-ପଢ଼ା ଓ ସ୍ୱଳ୍ପ ତର୍କ ଚାଲିଥାଏ । ସେହି ଜୁଆ ବଣ୍ଡ ଲୋକଟି ପାଇଖାନାରୁ ବାହାର ଆସି ଗ୍ରେନାଟରବାଲାର ଆଗରେ ପକେଟ ବନ୍ଦ ଖବରେ ହାତ ପଶାଇ ଦେଲା । ସେ ତାକୁ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଖଣ୍ଡିଏ ବିଡ଼ି ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ନିଜେ ବି ଖଣ୍ଡିଏ ଲଗାଇଲା, ଏବଂ ତାକୁ ଧୀର ସ୍ୱରରେ କଣ କହିଲା । ମାଇ ତେଲୁଗୁ ଲୋକଟି କିଛି କହୁ ନ ଥାଏ ।

ସେତେବେଳକୁ ଛାପା କାଗଜରୁ ଆମେ ଜାଣି ପାରିଲୁଣି—ସେହି ଦୀର୍ଘକାୟ ଋଜୁଦେହ ବ୍ୟକ୍ତିଟି ଆଜନ୍ମ ବାକ୍-ଶକ୍ତି-ରହିତ, ବି. ଏନ୍. ଆର. ର [ଅଂଶ୍ୟ କମ୍ପାନୀ ଅମଳରେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ରେଲ୍ ଖୋଦ ସରକାରଙ୍କ ପରିଚାଳନାଧୀନ] କେହି ଜଣେ ଅଜ୍ଞାତକୁଳଶୀଳ ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀ ଦୟାପରବଶ ହୋଇ ନିବେଦନ ଜଣାଇଛନ୍ତି ତାକୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ । ଆବେଦନ ପତ୍ରଟି ଇଂରେଜୀ, ତେଲୁଗୁ ଓ ଓଡ଼ିଆରେ ମୁଦ୍ରିତ, ଏବଂ କୌଣସି ଟିକଟ ବା ପାଶ୍ ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ତଥାକଥିତ ପରପୁଷ୍ଟ ମୂକଟି ତାହାର ବଳରେ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଦୀର୍ଘ ରେଲ୍ ଯାତ୍ରା ସମ୍ପନ୍ନ କରୁଛନ୍ତି ।

ସେହି ହୀନାଙ୍ଗଟି ଦୁଇ ପ୍ୟାକେଟ ଗ୍ରେନାଟର ନେଇ ପୁଣି ଉପରକୁ ଉଠିଗଲା, ଏବଂ ସେଠାରେ ବସି ଗ୍ରେନାଟରବାଲାର ହାତକୁ ଗୋଟିଏ ଦୋପଇସି ବଢ଼ାଇ ଦେଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ଆଉ ଦୁଇ ପଇସା ଦାବୀ କଲା ।

ସେହି ଅଭିଶପ୍ତ ଅଭାଗାଟି ପୁଣି ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲା । ଉଭୟେ ବିଡ଼ି ଟାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ଦେଖାଗଲା, ଗ୍ରେନାଟର ଓ ପଇସା ପୂର୍ବର ଯଥା ସ୍ଥାନକୁ ଫେରିଗଲା । ମାତ୍ର ପରେ ସେ ଲଜେନ୍‌ସ ଏବଂ ତା'ପରେ ଚାହାବାଲା ଠାରୁ ଅଣାଟିଏ ଦେଇ ମାଟି ଗିଲାସରେ ଗରମ ଚାହା ଗିଲାସେ ନେଇ ପିଉଥିବା ମୁଁ ସହଜରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲି ।

ତା ପରେ ଅବୋଧ ଓ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ବାକ୍‌ଶୂନ୍ୟ ଲୋକଟି, ଯାହାର ସତତ ଅନ୍ୟଙ୍କର ରହିବାକୁ ଏକାନ୍ତ ଇଚ୍ଛା, ସେହି ଝୁଲା ଆଉ ଗୁଣ୍ଡିକ ପୁଣି ସଂଗ୍ରହ କରନେଲା । ତାର ଅନୁନୟ ବିନୟ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । କୌଣସି ଯାତ୍ରୀ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ପଇସା ଦେଲେ ନାହିଁ । ଆଜି ସେ ଯେମିତି ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୟା, ଅନୁକମ୍ପା, କରୁଣା, ଅନୁଗ୍ରହ ଓ ସହାନୁଭୂତିରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଞ୍ଚିତ ବୋଲି ପ୍ରତୀତ ହେଲା । ମୁଁ ଏ ଗାଡ଼ିରେ ପ୍ରବେଶ ସମୟରେ ତାର ଅସାମାଜିକ ଉକ୍ତି ଓ ଅଭଦ୍ର ବ୍ୟବହାରରେ ଏକାନ୍ତ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇଥିଲି ।

ନିରାଶ ଓ ହତାଶ ହୋଇ ମୁଖରେ ତୀବ୍ର ବିକ୍ଷୋଭ ପ୍ରକାଶ କରି ସେ ସ୍ୱ-ସ୍ଥାନକୁ ଫେରିଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ନ ବସି, ଡବାର ଦୁଆର ମୁହଁରେ କବାଟକୁ ଆଉଜି ଠିଆ ହୋଇ ଏବଂ ବାହାରକୁ ଅନାଇ, ସେ ତାର ମୁହଁ, ଆଖି ଓ ହାତ ସାହାଯ୍ୟରେ କେତୋଟି ଅଶ୍ଳୀଳ ବିଦ୍ରୂପାତ୍ମକ ଭାବଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲା, ଯେଉଁଥିରୁ ମୋ ଭଳି ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବାବୁମାନେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝି ପାରିଥିଲେ ଯେ ଆମ ପରି ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ତାହା ପରି ଜଣେ ଭାଗ୍ୟହତ ପ୍ରତି ଅସୀମ ଉଦାରତା ଓ ବଦାନ୍ୟତା ପାଇଁ ସେହି ଅଥର୍ବ ଅଜ୍ଞାନ ଲୁମ୍ପାଣ୍ଡଟି ଉତ୍କଟ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି ।

ଜଣେ ଦୁଃସ୍ଥ ଓ ଏକ ବିଶେଷ ଅଙ୍ଗ ବର୍ଜିତ ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଏପରି ଗର୍ହିତ ଆଚରଣ ଓ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର ଯେ କେତେ ଦୂର ଅଭଦ୍ରୋଚିତ ଓ ଅସମୀଚୀନ, ତାହା ମୁଁ ନିକଟରେ ବି ଚଣ୍ଡିଖୋଲ ପାହାଡ଼ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲି ।

ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ନୀଳ-ମିଶ୍ରିତ ସବୁଜାଭ ପାହାଡ଼ ନିକଟରୁ ହରିଦାସପୁର ରେଲ-ଷ୍ଟେସନ ଯାଏ ଏକ ଅସୀମ ହରିଦ୍ରାଭ ଆସ୍ତରଣ ଲମ୍ବି ରହିଛି । ସେହି ସୁଦୀର୍ଘ ଶ୍ୟାମ ଉପତ୍ୟକା ପଟ୍ଟରେ

ଉପଦୁଇ ପର୍ବତ ଅନ୍ତରାଳରେ, ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଦିବସକୁ ବିଦାୟ ସମ୍ଭାଷଣ ଜ୍ଞାପନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ । ବହୁ ବର୍ଣ୍ଣ ରଞ୍ଜିତ ବିରାଟ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ସଦୃଶ ଗଗନ ଉପରକୁ ଟେଙ୍ଗା ଡାଳ ଗଛଗୁଡ଼ାକ ମଥା ଟେକି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ—ନିମ୍ନ ଦେଶରେ ଛାୟା ଓ ନୀରବତା ଲୁଚକାଳି ଖେଳୁଥିଲେ । ଏହି ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଧାନ୍ୟ କ୍ଷେତରେ ନବୀନ ଶସ୍ୟ-କେଦାର-ସମ୍ଭାର ସନ୍ଦର୍ଶନ କରି ମୋର ହୃଦୟ ଯୁଗପତ୍ ଆନନ୍ଦରେ ହିଲ୍ଲୋଳିତ ହୋଇ ଯାଉଛି, ସେତିକି ବେଳେ ଅନୁଜ ଉପେନ୍ଦ୍ର, ପାଇଖାନାରୁ ବାହାରି ଆସି ବାବାଙ୍କ କାନ କଡ଼ରେ କ'ଣ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କହିଲା ।

ମୋର କୌତୂହଳ ଦମନ ପାଇଁ ମୁଁ ତାହା-ଜାଣିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ଗୁଡ଼ାଏ ଖାଦ୍ୟୋପଯୋଗୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଖାନା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଶୁଣି ମୁଁ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହେଲି । ଏମିତି ବର୍ବର ଓ ନିର୍ବୋଧ ଆଚରଣ ବା କାହାର !

କିନ୍ତୁ ପାଇଖାନାକୁ ଯାଇ ମୁଁ ଘଟଣାଟା ଯାଞ୍ଚ କରିନେଲି— ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ପାଇଖାନାର ଗୋଟାଏ କଡ଼ରେ କଳା ଓ ଧଳା ବାଇଗଣରେ ଏକ ବୋର୍ଡ ଓ ତାହା ଉପରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଲୁଗାରେ ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ାଏ ବାଇଗଣ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । ଆମ ଡବାର ସହଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପଚାରନ୍ତେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ତାହା ଦାବି କଲେ ନାହିଁ ।

ଯାଜପୁର ରୋଡ଼ରେ ଗାଡ଼ି ଅଟକିବା କ୍ଷଣି ମୁଁ ଏହି ବିଷୟରେ ଟି. ଟି. ଆଇ. ର ଗୋଚରକୁ ଆଣିଲି ।

ସେ ଓ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଛୁ, ଏହି ମୂକ ଅଧମ ଓ ଅଜ୍ଞାନ ବ୍ୟକ୍ତିଟି ହଠାତ୍ ଆମ ପାଖକୁ ଆସି ଅଙ୍ଗ-ଭଙ୍ଗୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କଲା ଯେ ସେ ସେହି ଭୁବନେଶ୍ୱର ବାଇଗଣ

ବୋଝର ମାଲିକ, ଆଉ ଟି, ଟି. ଆଇ, କୁ କହୁ ତାହା ଖଡ଼ଗପୁରରେ ବିକ୍ରୀ କରିବାକୁ ନେଉଛନ୍ତି ।

ମାତ୍ର ମୋ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଟି ଟି ଆଇ, ତା'ର ଏହି ଉକ୍ତି ସପକ୍ଷ କଲା ନାହିଁ ଏବଂ ବାଇଗଣ ବୋଝ ତୁରନ୍ତ ଗାଡ଼ିରୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ପକାଇବା ପାଇଁ ତାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲା । ତା'ର କାକୁତି ମିନତି ମୋଟେ ମଧ୍ୟ ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରତିପାଦିତ ହେଲା ନାହିଁ । କାରଣ କୌଣସି ଭଦ୍ର ସମାଜ ଭିକ୍ଷା ଓ ବ୍ୟବସାୟକୁ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବ ନାହିଁ ।

ବାଇଗଣ ବୋଝଟି ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସବୁଜ ପତାକାଟି ହଲା ହେଲା ଏବଂ ଗାଡ଼ିର ଇଞ୍ଜିନ ଏକ ବିରାଟ ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲା । ତା'ପରେ ଚକଗୁଡ଼ାକ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଗତି ଓ ବେଗ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ମାତ୍ର ସେହି ଅନସ୍ୱର, ଅନଚ୍ଛନ୍ନ ଓ ଅନର୍ଘ ସମାଜ-ବିରୋଧୀ ଜୀବଟିକୁ ସେହି ଅପରିଚିତ ରେଳ ଷ୍ଟେସନରେ ପଡ଼ି ରହିବାକୁ ହେଲା ।

ମୋର ବନ୍ଧୁ ଦୁଇ ଜଣ ଏଠାରେ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଇ ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ମୁଁ ଡବାର ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଠିଆ ହୋଇ ଥାଏ । କେତେକ ଯାତ୍ରୀ ତା'ର ଏହି କୌତୂହଳୋଦ୍ଦୀପକ ଆଚରଣରେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ବିମୂଢ଼ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୌନ ଅବତାରଟି ଆଡ଼କୁ ଝରକା ବାଟେ ଚାହିଁ ଥାଆନ୍ତି ।

ସେହି ବାକ୍-ଶକ୍ତି-ରହିତ କୁଟିଳ ଦୀର୍ଘକାୟ କୃଷ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିଟି, ଉଦାସ ଭାବରେ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଠିଆ ହୋଇ ଆମ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ, ବିକୃତ ଅଙ୍ଗ-ଭଙ୍ଗୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ତା'ର ଅନ୍ତରର କଟୁ ଭର୍ତ୍ସନା ପ୍ରକାଶ କରୁଥାଏ ।'

କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଆମେ ଦୂରେଇ ଗଲୁ ।

(୪-୧୨-୫୬)

କୋଣ

କିଳା ଘଡ଼ି, ଠକୁର ଟଙ୍କୁଣ ।

ଲଣ୍ଡନର ମିଡ଼ାଟା ଉଠୁ ନାହିଁ । କଲ ବିଗିଡ଼ି ଯାଇଛି । ମିଙ୍କି ମିଙ୍କି ହୋଇ ଜଳୁଛି,—ମଶାଣିରେ ଚିତା ନିଭିଲା ପରି ଏବଂ ହଡ଼ା ବଳଦ ହଳ ଟାଣିଲା ଭଳି । ତାପରେ ରେଷନଙ୍କର କର୍ଦ୍ଦମ ଯୁଗ ।

ତଥାପି ମୁଁ ଖିଆଲ ନିଶାରେ ମତୁଆଲ ହୋଇ ଗପଟା ଲେଖି-ବାରେ ମନ ପ୍ରାଣ ଏକବାରେ ଲଗାଇ ଦେଉଛି । ସାରା ଦିବସର ଶାରୀରିକ ତଥା ମାନସିକ କର୍ମ-ପ୍ରବାହ ଜୀବନ ପରେ ସେତିକି ମୋର ଆନନ୍ଦ, ତୃପ୍ତି ଓ ଶାନ୍ତି ।

ଘରେ ପାଟିତୁଣ୍ଡ ନାହିଁ । ଶୂନ୍ ଶାନ୍ ।

ଅତି କଷ୍ଟରେ କାହାଣୀରେ ଶେଷ ଗାର ଟାଣି ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଡାକିଲି । ମୋର ଧାରଣା, ସେ ଘଣ୍ଟା ସାରା ବୋଧହୁଏ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଢୁଲାଉଛନ୍ତି ।

ସେ ଆସିଲେ, କିନ୍ତୁ କର୍ମ-ତତ୍ପର । ଫୁରୁସତ ନାହିଁ କି ସତେ ! —ଯେମିତି ମାଛଟାକୁ ଏଖଣି ପାଣିରୁ ଉଠା ଯାଇଛି ।

ବସିବାକୁ କହି, ଗପଟା ପଢ଼ି ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇବାକୁ ଲାଗିଲି । ଅଧେ ପଢ଼ିଛି କି ନାହିଁ, ସେ ଉଠି ଠିଆ ହେଲେ ଏବଂ କହିଲେ—ଯାଉଛି, ବୋହିଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଗୋଡ଼ ବାକି ଅଛି, ମୋଡ଼ି ଦେଇ ଆସେ ।

ଜବାବ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ଆଉ ତର ନ ଥିଲା ।

ମୁଁ ମଧ୍ୟ କଲମଟା ପାଟିରେ କାମୁଡ଼ି ଧରି ଲଣ୍ଡନର କଲ ମୋଡ଼ି-ବାରେ ଲଗିଲି । କିନ୍ତୁ ତାର ମିଡ଼ାଟା ପୂର୍ବ ପରି ସ୍ଥିର, ଦୃଢ଼, ଅଟଳ ଓ ସ୍ଥାଣୁ ।

(୧୧-୫-୪୭) ନବୀନ)

ସନ୍ଧ୍ୟା ଭିତରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ ଲୋକ ଭିଡ଼ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ସାରା ଦିନର କର୍ମକ୍ଲାନ୍ତ ଅବଶ ଶରୀର ଯେମିତି ବିଶ୍ରାନ୍ତ ପଦକରେ ଗୋଛିଳ ଭାବନା ଅଫିସରୁ ଫେରୁଥାନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡରେ ହାଙ୍ଗିଲ ଗଣ୍ଡୁ, ଦେହରେ ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ । ଖାଲି ଭାବନାରେ ତନ୍ମୟ ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ କୌତୂହଳ ପ୍ରବେଶ ହୋଇ ସେହି ଜନତା ପାଖକୁ ଆସିଲେ ।

ମଝିରେ ଜଣେ ସ୍ୱାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବସିଛନ୍ତି । ତା ପାଖରେ କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ ବହି ଓ ଫେଣ୍ଟି ... ଦସ୍ତ ହାତ ଧରିଛି । ... ସେ ତାଙ୍କ ହାତ ଦେଖିଲା ... ଏବଂ ତାର ଭବିଷ୍ୟତ ଗଣନା କରି କହୁଛି । ... ଲୋକଙ୍କ ଘର ... ତା ସେବାଙ୍କ ... ନାହିଁ । ... ସୁଖ, ସମ୍ପତ୍ତି, ନିର୍ଭର ଅବଲୋକନ ... କହୁଛି ।

ଜ୍ୟୋତିଷ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖି ... ।
... ଲାଗିଲେ ।

ଅଳକ୍ଷ୍ୟରେ ଗଣକ ଅଡ଼ୁରୁ ହାତଟା ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ସେ ହଠାତ୍ କହି ପକାଇଲା—ବାବୁ, ଆପଣ କେଉଁ ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚୟ କରିଛନ୍ତି ମୁଁ ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ସେଥିରେ ଆପଣ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି । ସୁଖୀ ନୁହନ୍ତି । ସବୁବେଳେ ଆପଣଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଛି । ଯଦି କିଛି କିଛି ଦାନ ଧର୍ମ କରନ୍ତି ଏଥିରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବେ ।

ଭୁବନାଙ୍କ ମୁହଁ ଏତେ ଲୋକଙ୍କ ସାମନାରେ କଳା କାଠ ପଡ଼ିଗଲା । ସୁକିଟିଏ ସେହି ସ୍ପଷ୍ଟବାଦୀର ପାଞ୍ଝି ଉପରେ ରଖିଦେଇ ସେ ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ ।

ଛକ ଉପରେ ପହଞ୍ଚିବା କ୍ଷଣି ଟାଉନ ବସ ଆସିଗଲା । ଚଢ଼ି ଗ. ଲେ । ଗୌରୀଶଙ୍କର ପାର୍କ ପାଖରେ ଓହ୍ଲାଇ ତାଙ୍କ ପରିଚିତ ହୋଟେଲ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ ।

ଉଦର ପରିତୃପ୍ତି କରି ପାନ ଦୋକାନରେ ସିଗାରେଟ ଲଗାଉ-ଛନ୍ତି, ଜଣେ ବୁଢ଼ା ଭିକାରୀ ହାତ ପତାଇଲା—ବାବୁ । ପଇସାଟେ ।

– ପକେଟରେ ପଇସା ନ ଥିଲା । ଦୁଅଣିଟିଏ ତା ଟିଣରେ ପକାଇ ଦେଲେ । ସେ ହସି ହସି ଚାଲିଗଲା । ଭୁବନାଙ୍କ ମିଜାଜ ମଧ୍ୟ ଭାରି ଖୁସି ।

ଫେରିବା ବେଳକୁ ତାଙ୍କ ପଡ଼ୋଶୀ ବନ୍ଧୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଜୁଇଷ୍ଟା ବେଲୁନ କିଣି ନେଇଗଲେ ।

ଭୁବନା ଚାଳିଶର ପାଖାପାଖି ପହଞ୍ଚି ଗଲେଣି । ସେ ଏକା ସୁଖରେ ଥାଆନ୍ତି । ବିବାହ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲେ, ସେ କହନ୍ତି —ଏତେ ବଡ଼ ବିଳାସ ପାଇଁ ମୋର ପାଣ୍ଠି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ କିଛି ବ୍ୟସନ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଖାଲି ବସା ଓ ଅଫିସ । କିରାଣୀଗିରି କରି ସେ ଅଜସ୍ର ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚୟ କରି ପାରିଛନ୍ତି । ଥରେ ଥରେ ସେହି ମନ-ମୋହିନୀ ଗଚ୍ଛିତ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରି ଆତ୍ମ-ପ୍ରସାଦ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ଅଜ୍ଞ ଯେ ମୁଦ୍ରା ବୃତ୍ତାକାର ଏକ ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣ ପଦାର୍ଥ, ତାର ଗତି ଅବରୋଧ କରିବା ମୂର୍ଖତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ତଥାପି ସେ ହାତରୁ ପଇସା ଖସାନ୍ତି ନାହିଁ । ଛାତି ପଡ଼େ ପଡ଼େ ଜଗି ଜଗି ଚାଲିଥାନ୍ତି ।

ଆଉ ସବୁ ବେଳେ ସେ ଉଦାସ ଓ ନିଷ୍ପ୍ରଭ । ସଂସାରର ସବୁ ସୁଖରୁ ଯେମିତି ବଞ୍ଚିତ ।

ମରିଗଲେ ପଇସାଟିଏ ବି ତାହାକୁ ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କ୍ୟାଭେଶ ସେ ଦିନ ହାତ ଦେଖି ଯାହା କହିଲା, ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଚେତନା ଆସିଲା । ମାନସିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । ଖିଆଲ ଅପସରି ଗଲା ।

ବିବାହ କରି ନାହାନ୍ତି । ଘରେ ତ କେହି ନାହିଁ । ଏ ସଞ୍ଚିତ ଧନ କିଏ ଖାଇବ ଶେଷକୁ ?—ପର ?

ସେ ଦିନ ରାତିରେ ତାଙ୍କୁ ନିଦ ହେଲା ନାହିଁ । ଚିନ୍ତାରେ ବୁଡ଼ି ରହିଲେ । ପର ଦିନ ସକାଳେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ସାଥୀମାନେ ତାଙ୍କର ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ପୂର୍ବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ବିସ୍ମୟ ବିମୂଢ଼ ହୋଇଗଲେ ।

ଏଣିକି ଯେ ହାତ ପତାଏ, ସେ ଖାଲି ହାତରେ ଫେରେ ନାହିଁ ।

ଏଇମିତି କାଳର ସୁଅ ବହି ଚାଲୁଥାଏ ।

ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ନୂଆ ବର୍ଷ ଉପଲକ୍ଷେ ଅଫିସ ବନ୍ଦ ଥାଏ । ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉପହାର କିଣିବା ଲାଗି ସେ ବଜାରକୁ ଯାଉଥାନ୍ତି ।

ଗୋଟିଏ ଦୋକାନଟିରେ ଜଣେ ଲୋକ ପେଟ୍ରୋମେକ୍ସ ଲାଇଟ୍ଟିଏ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଏ । ଦେହରେ ମଇଳା ଲୁଗା । ଦାରିଦ୍ର୍ୟର କଶାଘାତରେ ବୟସର ଛାପ ପଡ଼ି ଆସୁଛି, ସ୍ୱାଭାବିକ ଆଖି ମିଳେଇ ଯାଉଛି ।

ତାଙ୍କ ମନରେ ମଧ୍ୟ କୌତୁହଳ ଉଦ୍ରେକ ହେଲା । ସେ ଦୋକାନ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକଟି ବାହାରିଗଲା । ସାଇନା ଦର ବୁଝାଇ ଲାଇଟ୍ଟା କିଣି ପଦାକୁ ଆସିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଲୋକଟି କିଛି ଦୂର ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଗଲାଣି ।

ତାକୁ ଡାକିଲେ । ସେ ଛିଡ଼ା ହେଲା ।

ତା ପାଖକୁ ଯାଇ ସାଇନା କହିଲେ—ତୁମ ପାଖରେ ଲାଇଟ୍ଟା କିଣିବାକୁ ବୋଧହୁଏ ପଇସା ନାହିଁ । ନିଅ, ମୁଁ କିଣି ଦେଉଛି ।

ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଉଚ୍ଚତ ହସି କହିଲା—ଏ କଣ ହେବ ?

କାହିଁକି ? ତୁମେ ପତ୍ର କାଟିବାକୁ ବସିଥିଲ ।

ନା, ମୁଁ ଖାଲି ଭାବୁଥିଲି ।

କଣ ଭାବୁଥିଲ ?

ଭାବୁଥିଲି, ଏ ଦୋକାନୀମାନେ କପଡ଼ ପୁରୁଣା କନାକୁ ଏମିତି ନୂଆ ରୂପ ଦେଇ ପାରନ୍ତି ! ଏ ମଧ୍ୟ ବେଶୀ ଦିନ ଯିବ ନାହିଁ ।

ତୁମେ କପଡ଼ କିଣିଲ ?

ଅଭାବରେ ପଡ଼ି ମାସକ ତଳେ ମୁଁ ଏଠା ସେଇ ଦୋକାନୀକୁ ବିକି ଦେଇ ଆସିଥିଲି ।

ଭାଇନାଙ୍କ ପାଟିରୁ ଆଉ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ତା ମୁହଁକୁ ବଲ୍ ବଲ୍ କରି ଅନାଇ ରହିଲେ କିଛି ସମୟ ।

(୩୧.୧୨.୫୩) (ବ୍ରୁସ)

ଧନ ଓ ସ୍ୱରର ମିଳନ ଲଗ୍ନରେ [illegible] ବାଗ୍ଦାନ ଦେଇ ଆସିଲା ।

ତା ପରର ଦୃଶ୍ୟର ଉପରେ ଆଉ ନ ଥୋଇଣ୍ଟି, ଏକ ଅଲୌକିକ ସଂଘାତର ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ୱର ତା କର୍ଣ୍ଣ-କୁହରରେ ପଶାଇ ଦେଲା ।

ଆମୋଦ-ପ୍ରମୋଦ-ପ୍ରିୟ ତରୁଣ କ୍ଲବ୍‌ବାଲାଙ୍କ ଗୋଠରୁ ଗ୍ରାମଫୋନରୁ ସାମୟିକ ଗୀତର ପରିବେଷଣ ହେଉଥିଲା ।

ଅତି ମଧୁର ସ୍ୱର ଓ ଭଲ ତାନ-ଲୟରେ [illegible] ସଙ୍ଗୀତ ଜନାଦୃତ ହେଉଥିଲା—କୌଣସି ସୁଗାୟିକାର ଭଲର କଣ୍ଠରେ ଅବଶ୍ୟ ।

ଗୀତର ଫାଙ୍କରେ କେବେଳ ଓ ଏସ୍ରାଜ ଖୁବ୍ ତାଳ ଦେଇ ସ୍ୱନ, ସାଗର-ଲହରୀ ଭଳି, ବାୟୁ-ମଣ୍ଡଳରେ ଭାସି ଉଠୁଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ଗୀତ-ଲହରୀ, ତା ପଛରେ ଯନ୍ତ୍ର-ତରଙ୍ଗ ଏବଂ ତା ପରେ ପୁଣି ନବ ଯୁବତୀର ତରଙ୍କଣ ଗଳାର ବିମୋହନ-ସ୍ୱର ଭଳି [illegible] ପ୍ରାଦ୍ ଦେଉଛି—ଅତି ମଧୁର ଓ ମନ-ରଞ୍ଜନ ।

ଅନ୍ତରର ପୁଞ୍ଜିଭୂତ ସମସ୍ତ ଅନନ୍ଦ ଓ [illegible] ଆବେଗମୟ ଲହରରେ ଝରି ପଡୁଛି ।

କଣ୍ଠ-ସଙ୍ଗୀତରେ ଦୁଃଖାପ୍ଳୁତ ମରମ ବାହାରିଚିର [illegible] ଲବ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧୁଣ ମଧ୍ୟ ତାହା ମନକ୍ଷେତ୍ର [illegible] କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଜନ-ଅଧିବାସୀଙ୍କର ପ୍ରଶସ୍ତ ପକ୍କା ବାରଣ୍ଡାରେ ଏକ [illegible] ରତନର [illegible], [illegible] ବାରକୁଲ [illegible] ଭାବିଲା ଇତ୍ୟାଦି । ତାହାର ମଧ୍ୟ [illegible]

ଅପରିଚିତା କିନ୍ତୁ ରୂପଭୋଗ୍ୟା ତରୁଣୀଟିର ସ୍ନିଗ୍ଧ କଣ୍ଠରୁ ଅଯାଚିତଃ ପ୍ରାଣ ପୁଲକିତ ଗୀତଟି ଶୁଣିବାକୁ ବରୁଣକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା ।

ସମୀପସ୍ଥ ରନ୍ଧଣା ଘରୁ ଥାଳି ବାସନର ଝଣଝଣ ଶବ୍ଦ ବି ତା କାନରେ ଆସି ବାଜୁଥିଲା ।

ଅତି ନିକଟରେ, କେତେ ହାତ ମାତ୍ର ଦୂରରେ, ଅପୂର୍ବ ସଙ୍ଗୀତର ସମ୍ମୋହନ ଶକ୍ତି ଧ୍ୱନିତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରାଣୋଦ୍ଦୀପ୍ତ, ବାଣୀର ମର୍ମ ଓ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ—

ଶ୍ୟାମ ହେ, ତୁମ ବିନା ମୋ ଦିନ ବଞ୍ଚିବ କି !

କବାଟ ଖୋଲି ବରୁଣ ତା କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା ।

ପାଖ ଘରେ କୌଣସି ଏକ ବିଶେଷ ଗୁରୁତର ବିଷୟ ଉପରେ ସଶବ୍ଦ ତୁମୁଳ ତର୍କ ବିତର୍କ ଚାଲିଥିଲା ।

କେତୋଟି ସରସ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପରେ ବରୁଣର କବାଟ ଉପରେ ମୃଦୁ କରାଘାତ ଏବଂ ତା ପରେ ସ୍ୱଳ୍ପ-ବୃଦ୍ଧ ରମଣୀ ମୋହନଙ୍କର ସୁଧୀର ଆବିର୍ଭାବ ।

ତୁମକୁ ବିରକ୍ତ କରି ନାହିଁ ତ ? ପ୍ରବେଶ କରି, ରମଣୀ ମୋହନ ତାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ । ତାଙ୍କ ଗଳାର ସ୍ୱରରେ ଅବଶ୍ୟ କ୍ଳାନ୍ତି ମିଶ୍ରିତ କୋମଳତା ।

ନା, ଆଦୌ ନୁହେଁ । ବସନ୍ତୁ, ବସନ୍ତୁ, ଚୁହା ଅଣି ଦେଉଛି —ଖଟ କଡକୁ ଚୌକିଟା ଟାଣି ନେଇ, ବରୁଣ ତାର ଢଙ୍ଗଢାଙ୍ଗରେ ଚଞ୍ଚଳତା ଓ ବ୍ୟସ୍ତତା ପ୍ରକାଶ କଲା ।

ନା, ନା, ଦରକାର ନାହିଁ । ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ । ଅଯଥା ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ, ମୋ ପାଇଁ । ଫୁରୁସତ ହେଲା ବୋଲି ଟିକିଏ ଗପସପ ହେବାକୁ ଖାଲି ଏଣେ ଚାଲି ଆସିଥିଲି—ରମଣୀ ମୋହନ ଟିଣ ଚୌକିଟି ଉପରେ ବସି ପଡ଼ି ଏବଂ ଜାନୁ ଉପରେ ଝୁଲୁଥିବା କଣ୍ଠେ

ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଅଭିନେତ୍ରୀଙ୍କର ଖଣ୍ଡେ ବୃହତ ଆବକ୍ଷ-ଚିତ୍ର ଉପରେ ନିଜର ଦୃଷ୍ଟି ସଂସ୍ଥାପନ କରି, ଏକା ନିଶ୍ୱାସକେ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଗ୍ଲାସ କରିଗଲେ

କିଛି କ୍ଷଣ ନୀରବତା ପରେ, ଥାଳିଆରୁ ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଡା ଚପ୍ ବାମ ହାତର ଦୁଇଟି ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ଉଠାଇ ନେଇ ଏବଂ ଦୁଇ ପାଟିର ଦାନ୍ତ ଅଗରେ ତାହାକୁ ଟିକିଏ କାମୁଡ଼ି ଦେଇ, ତରୁଣ-ମନା ରମଣୀ ମୋହନ ବରୁଣର ତେଜୋଦୀପ୍ତ ମୁଖ ମଣ୍ଡଳକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରୁ କରୁ ମୃଦୁ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—ତୁମେ ଭାଇ ଖୁବ୍ ଭଲରେ ଅଛ, କିଛି ଚିନ୍ତା ଦୁଃଖ କି ଜଞ୍ଜାଳ ନାହିଁ, ଏକଲା ମଣିଷ ।

ବରୁଣ ତାର ପ୍ରତିବାଦ କଲା,—ସେ ସବୁ ଖାଲି ବାଜେ କଥା । ସଦା ସର୍ବଦା ଏକାକୀ ରହିବାରେ ଯେ କି ବିଷମ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଓ ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗିବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ମୁଁ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଜାଣେ ।

ହାତ ଧୋଇ ସାରି, ଶର୍ଟଟାକୁ ଆରାମ ଚୌକିର ବନା ଉପରେ ଅଢ଼ାଇ ଦେଇ, ରମଣୀ ମୋହନ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ଟ୍ରେଉପରୁ ଗରମ ଚାହା କପ୍‌ଟା ନେଇ, ବାମ ହାତରେ ପିଆଲଟା ଧରି, ମୁଖ ତଳକୁ ନୁଆଁଇ ଆଣି, ସେ ଗରମ ରଙ୍ଗ-ପାଣି ଉପରେ ଫୁଙ୍କିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସମ୍ମୁଖ ସାର୍ସିରୁ ଗୋଧୂଳି-ଆଲୋକର କେତୋଟି ମ୍ଳାନ ରେଖା ଆସି ବରୁଣର ମସୃଣ-ଲଲାଟ ଉପରେ ଖେଳୁଥିଲା । ସେଥିରେ ରମଣୀ ମୋହନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଦୁଇଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶୁଥିଲା । ଜିଭ ଅଗରେ ଟୋକାଏ ତରଳ ଚାହା ପାଟି ଭିତରକୁ ଟାଣି ନେଇ, ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଭାବୁକ ପରି ଚିନ୍ତାକ୍ରାନ୍ତ ଭଙ୍ଗୀରେ କହି ପକାଇଲେ—ବୁଝିଲ ଭାଇ, ଲୋକେ ଏଥିରୁ ଏକବାରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର କଳ୍ପନା କରିଥାନ୍ତି ।

ବରୁଣ ବି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ ହେଲା—ଆମେ ସମସ୍ତେ ତ ତାହା କରୁ ।

ଅଧ ଘଣ୍ଟାଏ କାଳ ବସି, ନାନା ପ୍ରକାର କଥାଭାଷା ଆଲାପ-ଆଲୋଚନା ଓ ଗପସପ ହୋଇ, ରମଣୀ ମୋହନ ଶେଷରେ ଟିକିଏ ହରଷ ଚିତ୍ତରେ ଘରୁ ବାହାରି ଗଲେ—ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ ଉଦାସୀ-ଶଟିହ୍ବା ଟଗଡା ଦେଖାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏଠାକୁ ସେ ବୁଲି ଆସିଥିଲେ ।

ଖୁବ୍ ଧୀରେ, ନିଃଶବ୍ଦରେ ସେ ଘରୁ ବାହାରି ଗଲେ—ଛାୟା ଯେମିତି ପୁଣି ସେହି ଛାୟା ସହିତ ମିଳାଇ ଯାଏ ।

ଲୋକଟିକୁ ଦେଖିଲେ ବରୁଣର ମନେ ହୁଏ, ସତେ ଯେମିତି ତା ଜୀବନର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଜ୍ୟୋତି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବିଲୀନ ହୋଇ ଯାଉଛି ।

ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯିବା ପରେ, ବରୁଣ ଖଟ ଉପରୁ ଉଠି ଯାଇ ଦୁଆର କବାଟଟା ବନ୍ଦ କରିଦେଲା ।

ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରର ରାଗ ପ୍ରଧାନ ଶବ୍ଦ ପୁଣି କର୍ଣ୍ଣରେ ଭାସି ଆସିଲା—ସେହି ପୂର୍ବ-ପରିଚିତ ବେହେଲା ଓ ଏସରାଜର ମିଶ୍ରିତ ସୁମଧୁର ସ୍ୱର !

ବରୁଣ ଧୀରେ ଧୀରେ ପଦ-ଚାଳନା କରି ଝରକା ପାଖରେ ଯାଇ ବସିଲା ।

ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଶୁଭ୍ର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଲୋକରେ ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ ଉଦ୍ୟାନଟି ଏକ ସୁବିସ୍ତୃତ ଧଳା ଆସ୍ତରଣରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ହେଲା ପରି ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ସେଥିରେ ଅଧ ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାରର ପ୍ରଗାଢ଼ ମଳିନତା ନାହିଁ ଏବଂ ତାହିଁ ଉଚ୍ଚେ ଉଚ୍ଚେ ଗଛଗୁଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଦିଅ ଓ ଅନେକା କ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇ ଯାଉଛି । ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଢଙ୍ଗର ମଧ୍ୟର ଗାଢ଼ଗୁଳ୍ମ ତାର ଦେହ ଘଷି ଭ୍ରମର ଗଣରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ଗୁଞ୍ଜନ ଓ ଗର୍ଜନ କରି ଥାଆନ୍ତି ଉଡ଼ନ୍ତି ।

ବସ୍ତୁତଃ ମୂର୍ଖତା ଅପେକ୍ଷା ଅଜ୍ଞାନ, [illegible]
[illegible] ଭେଦରେ [illegible]
ବିଶେଷତଃ, [illegible] ଅପ୍ରାକୃତିକ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଅବାନ୍ତର [illegible]
ଏକାନ୍ତ ମୂଳରେ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ି ତାକୁ ହଠାତ୍ [illegible]
ଉଡ଼ଲା, ସେସବୁ ସବୁ [illegible] ଓ ଅସମ୍ଭବ କଥା [illegible] । [illegible]
[illegible] ବଡ଼ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିଲେ ପରେ [illegible]
ଯେପରି ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କର [illegible]
ସେହିପରି ।

ସେତେବେଳେ ଶୌର୍ଯ୍ୟ-ବୀର୍ଯ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି-ଦୀପ୍ତ [illegible]
ଅତି ଅଳ୍ପ । ସଂସାର ଉପରେ ତାର ମୋହ ମାୟା [illegible] ନ ଥିଲା,
କିନ୍ତୁ ନିଜ ଉପରୁ କେବଳ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ [illegible] ।

ମିଥ୍ୟା, ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ଲୋଭ ଓ ମାନସିକ [illegible] — [illegible]
ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୁଃଖ-ଶୋକରହିଁ ମୂଳ ଉତ୍ସ — [illegible]
[illegible] ପ୍ରବଳ ସଂଗ୍ରାମ କରୁଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସବୁ [illegible]
ତାର ଅତି କଠୋର ଓ ନିଷ୍ଠୁର ରୂପ ଧାରଣ କରିଛି ।

[illegible]
କେବଳ ତାକୁ [illegible]
[illegible], ମାଟି, [illegible] ଓ [illegible] — କାରଣ, [illegible]
[illegible] ମନୁଷ୍ୟ [illegible] ।

କିନ୍ତୁ ସେ ଏତେ [illegible] ତାର [illegible]
ହେଲା ?

[illegible] । [illegible], ଏବଂ
[illegible] ଓ [illegible] । [illegible]

ଭଙ୍ଗ ଧରି ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ରହିଛି କେବଳ ଅକ୍ଷମତା ଓ ହତାଶାର ବେଦନା, ଆଉ ଧଳା ସିଗାରେଟର ଆକାଶୀ ଧୂଆଁ । ତାର ସୁମଧୁର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭବିଷ୍ୟତର ବିଶାଳ ସ୍ୱପ୍ନ-ସୌଧ ଏକା ନିମିଷକେ ଭାଙ୍ଗି ଚୁରମାର ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ଅବଶେଷରେ ଜୟମାଲ୍ୟ ଭଲେ ଯେତେ ସବୁ ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ୱେଷୀ ଓ କୁଚକ୍ରୀ ପଙ୍ଗପାଳର ଦଳ । ମିଥ୍ୟାର ବିଜୟ ହେଲା ସତ, ମାଣି ମାନବର ଦୁଃଖ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ହେଲା ।

ତଥାପି ବିଶ୍ୱର ଚିନ୍ତାସ୍ରୋତ ଅବିରାମ ଓ ନିର୍ବିରୋଧ ଗତିରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି ।

ସେ ଆଜି ଖୁବ୍ ଭଲ ଅଛି, କାରଣ ସେ ଏକକ । ତାହା ବରଂ ଏକ ପ୍ରକାର ଉତ୍ତମ ପନ୍ଥା । ଯେ ଏକା ରହିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ, ସେ ତ କେବେ ନିଜକୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଓ ଅବହେଳିତ ମନେ କରେ ନାହିଁ ।

ତଥାପି ସେ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଛି,—ମଝିରେ ମଝିରେ, ନିସ୍ତବ୍ଧ ରାତ୍ରିର ଘନ ଅନ୍ଧକାର କୋଳରେ ସୁପ୍ତ ଥିବା ବେଳେ । ତାର ମନ ହୃଦ—ତା ଜୀବନର ମନଗଢା ସତେକି କୌଣସି ଭୂମିକମ୍ପର ଅକସ୍ମାତ ଘନ ଘନ ପ୍ରବଳ ଦୋଦୁଲ୍ୟତାରେ ଯେମିତି ଛିନ୍ନବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଯାଉଛି । ସହସ୍ର ଅତୃପ୍ତ ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷାର ବେଦନାରେ ତାର ଶତ-ତନ୍ତ୍ରୀ ଜୀବନ-ବୀଣା ଆଜି ଉହୁ ଉହୁ ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରି ଉଠୁଛି । ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ତାର ପ୍ରାଣଟା ହାହାକାର କରୁଛି । ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏଠାର ସବୁ ଲୋକାଳୟ ଠାରୁ ଦୂରକୁ ତାର ପଳାଇ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି—

ଅଉ କିଛି ନୁହେଁ—କେବଳ ଟିକିଏ ଉଷ୍ମ ସ୍ପର୍ଶ ! କିନ୍ତୁ କାହାର ?

ସେ ଆଶାର ମରୀଚିକା ପଛରେ ଖୁବ୍ ବୁଲୁଛି । ଦୁଇଟି କୋମଳ ବାହୁ ବନ୍ଧା ଗୋଟିଏ ସହାସ୍ୟ ମୁଖ କ୍ଷଣ ତା ମୁଖ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିବ

ନାହିଁ ? କିଏ ଜାଣେ, ତାହା ଏକ ଛଳନା ହୋଇ ପାରେ। ଅନ୍ତସ୍ଥ ନିକଟରେ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର ହୁଏତ ନିଜ ମନର ପ୍ରାହୁଣା-ବୃତ୍ତି !

ତାହାହେଲେ ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଜଣା ଯାଉଛି—ଏଥିରୁ ତାର ଅଦୌ ମୁକ୍ତି ନାହିଁ, ଅଉ ଏକା ରହିବାହିଁ ତାର ଅଦୃଷ୍ଟର ଲିଖନ।

ବରୁଣ ହଠାତ୍ ଝରକାଟା ବନ୍ଦ କରିଦେଲା। ନା, ତାର ମୁକ୍ତି ନାହିଁ, ସ୍ୱାଧୀନତା ନାହିଁ। ପାଦ ତଳୁ ତାର ଯେମିତି ମାଟି ଖସି ଯାଉଛି। ଠିଆ ହେବା ପାଇଁ ତା'ର ଆଉ କେଉଁଠି ଟିକିଏ ସ୍ଥାନ ଅଛି ?

× × × ×

ତହିଁ ପର ଦିନ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରି, ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଅଟା ବେଳେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଲୁଗା ଦୋକାନକୁ ପଶିଗଲା, ଏବଂ ବାଛି ବାଛି ଓ ଦେଖି ଦେଖି ଖଣ୍ଡିଏ ଖୁବ୍ ଚମତ୍କାର ଓ ମନଲାଖି ଶାଢ଼ୀ କିଣି ଆଣିଲା।

ଯେତେବେଳେ ପାର୍ସଲଟା ଉପରେ ନାମ—ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ ସ୍ୱଉତ—ଲେଖିଲା, ବରୁଣର ମନ ଭିତରେ ଯେମିତି କିଏ ଗୋଟାଏ ଠୋକର ଦେଲା।

(୨୩.୧୨.୫୩) (ଅସନ୍ତ୍ରା ଭାଇ)

ସ୍ୱାଦ୍ୟର ସ୍ଥାନ

ରଜନି ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ମାଧ୍ୟମ ବେଳାରେ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ପରିଭ୍ରମଣ କରିଗଲେ ଯାହା ଆଲାପ କରନ୍ତି, ଆମେ ତା'ଠୁଁ ବେଶୀ କିଛି କରୁ ନ ଥିଲୁ । ସମସ୍ତେ ଯେଉଁ ନିରର୍ଥକ ବିଷୟ ଉପରେ ଟିପ୍ପଣୀ କାଟନ୍ତି, ତା'ଠୁଁ ଟିକିଏ ଆଗେଇ ଯାଉଥିଲୁ ମାତ୍ର । ମୁଖ୍ୟତଃ ସାହିତ୍ୟ । ଜୀବନ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ।

ସାହିତ୍ୟରେ ମାନବ ଜୀବନର ସମଗ୍ର ରୂପ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ । ପ୍ରତି ସ୍ତରର ଅଭିଜନର ଝଙ୍କାର ଫୁଟି ଉଠେ ।

ସବୁ ରଙ୍ଗ କ'ଣ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହୋଇ ପାରୁଛି ?

ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କର ଔଦ୍ଧତ୍ୟ, ଅଭିଜାତଙ୍କର ଅହମିକା, ମଧ୍ୟବିତ୍ତଙ୍କର କାରୁଣ୍ୟର ନିୟାମକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ସତ । ଆଉ [illegible] ମଣିଷ ନାହାନ୍ତି ? ତାଙ୍କର ରୂପ, ସୁର, ସୁଧା ନାହିଁ ? ସବୁ ସ୍ତରର ସ୍ୱାଦ କାହିଁକି ନ ମିଳିବ ?

ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ କିଏ ? ଲେଖକ । ତା ଜୀବନ ଯାପନର ଧାରା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ବିଶୃଙ୍ଖଳ । ତାର ସାଧନା ଅଛି, ସଂଯମ ନାହିଁ । ସେ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇ ଲଢି ପାରୁ ନାହିଁ । ନିତ ଦଳିତ ନିମ୍ନ ସ୍ତରର ଜୀବନ ପ୍ରବାହ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ ନ କଲେ, ପ୍ରକୃତ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଲୋକ-ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଗବାକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ରୋହ ନିତ୍ୟେ ଝଙ୍କୃତ ହେବ ।

ସାହିତ୍ୟ ଓ ଜୀବନ । ସରଙ୍ଗ ପାରିଲେ ହେଲା । ସୁନା—ଗାଣ୍ଠି ଓ ମିଶା ।

ଜୀବନ ଓ ଜୀବନ ଅଖଣ୍ଡ ନୃତ୍ୟ ।

ଅନ୍ୟ ଜୀବମାନଙ୍କୁ ମୂଳପୋଛ କରିଦେଲେ, କି ସେହି
ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇ ପାରିବ କି ? କିନ୍ତୁ ଜୀବନ
ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଣୟନ କଲେ, ମାତ୍ରା ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରେ ଏବ
ଅନାୟାସରେ ବେଶୀ ଭାଗ ଲେଖା ହୁଏ, ଯାହାର ପରିଣାମ ଗୁଡ଼ାଏ ସୃଷ୍ଟି

ହଁ, ଆମେ ମଧୁମାଲତୀ ଘରେ ଘର 'ସୁନା ଶଗଡ଼'କୁ ଗଲି
କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଯାହା ଦେଖିବେ, 'ସୁନା ଶଗଡ଼' ତାହା ନୁହେଁ । ଏହ
ମହାଶୂରର ଖଣି ନୁହେଁ । ତେବେ କଣ ?

ନଦୀ, ମାଳୁସ ଘର ପାହାଡ଼ଟି ଉପରେ ଛୁଆ ହେଲେ, ଏ
ପାର୍ଶ୍ୱରେ ନାତିଦୀର୍ଘ ପୁଷ୍କରିଣୀ—ହ୍ରଦ ନୁହେଁ । ତା ଧାରରେ ନାରିକେଳ
ଖଜୁରୀ ଓ ପଳାଶ ବୃକ୍ଷର ଗହନ ବନ, ଯାହାର ମଥା ଉପରେ ବଗ
ବଳାହର ର ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହ ଆ ଟାଣି ଛୁଆ ହେଉଛନ୍ତି । ତା ଉପେ
ସାଧାରଣ ପଲ୍ଲୀ । ଅଥଚ ଜନ ଶୂନ୍ୟ । ମାତ୍ର ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଅନୁରୂପ
ସହର, ପକ୍କା ରାସ୍ତା, ବିବିଧ ରଙ୍ଗର କୋଠା, ଜନ ମାନବ
କୋଳାହଳ-ମୁଖର । କିନ୍ତୁ ମନ କେଉଁଠିକି ଧାଇଁ ଯାଏ ? ସେ
ସ୍ୱତଃ ସ୍ମୃତି ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ-ସମ୍ଭାର ଆଡ଼କୁ ।

ଭଲ-ଭଲ, ମଧୁମୋହନ କହିଲେ—ଚାଲନ୍ତୁ, ସେ ପାଖକୁ ।

ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ବାଧା ଦେବା ଭଳି କହିଲି—ନାଁ, ଏ ଦୃଶ୍ୟ
ଭାରି ଚମତ୍କାର ।

ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଅନ୍ଧକାରବେଷ୍ଟିତ ଗଛ ଦେଇ ରାସ୍ତା ଆଡ଼କୁ
ଫେରୁଛୁଁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ଆସୁଛି ।

ତଳେ ସବୁଜ ଗଛ ଗହଳ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଦାଗର
ଅଂଶ ଦେଖି ପାରି କୌତୂହଳ ହୋଇ ପଚାରିଲି—ତାହା ହାଓ କି ?

ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଜବାବ ଦେଲେ—ଖାଲି ହାତୀତ ନୁହେଁ, ତା ଉପରେ ସୁକୁମାରୀ ହସ୍ତିନୀ ଗଣ ମଧ୍ୟ ।

× × × ×

'ସୁନା ଖଗଡ଼' ଅନୁଗୁଳ ସହର ମଧ୍ୟସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଇଞ୍ଚଦୁଇ ପାହଡ଼-ଟିଏ ।

(୧୦-୨-୪୭) (ସାଥୀ)

ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସରୋବର ଥିଲା । ତାର ନାମ ଦେବକା ସାଗର । ସେଥିରେ ଅଥଳଅଥଳ ଜଳ । କାଚ-ସ୍ୱଚ୍ଛ ଭଳି ଦିଶୁଥାଏ । ମଝିରେ ଜଳ ତଳେ ଜଳେଶ୍ୱରଙ୍କ ମନ୍ଦିର । ସେହି ମନ୍ଦିରରେ ବସବାସ କରୁଥିଲେ କେବଳ ନାଗକନ୍ୟାମାନେ । ସେଠାକୁ କେହି ସାଧାରଣ ଲୋକର ଯିବାର ଶକ୍ତି ନ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନେ ଷଡ଼ରିପୁକୁ ବଶ କରିପାରନ୍ତି, ସେହିପରି ସଂସାର-ତ୍ୟାଗୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ-ମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକ ସାଧୁ ସେଠାକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ କଠୋର ସାଧନାରେ ବୁଡ଼ି ରହନ୍ତି ।

ଅନେକ ଦିନ ଯାଏ ଏହି କଡ଼ା ନିୟମ ଜଳେଶ୍ୱରଙ୍କ ମନ୍ଦି-ରରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ମହା-ମନ୍ୱ-ନ୍ତରରେ ସବୁ ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇଗଲା, ବହୁ ଭକ୍ତିପ୍ରାଣ ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନ୍ତ ସମାଧି ଘଟିଲା । ଜଳ ସ୍ଥଳ ଆକାଶ ଗୃହପଥେ ନିଦାରୁଣ ହାହାକାର ଧ୍ୱନିତ ହୋଇଉଠିଲା ।

ସେତେବେଳେ ପ୍ରଭାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହି ପୁଣ୍ୟତୋୟା ଦେବକ ସାଗର ମଧ୍ୟରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ନାମକ ଜଣେ ଧର୍ମାତ୍ମା ପୁରୁଷ ଜୀବିତ ଥିଲେ । ମନ୍ୱନ୍ତର ପରେ ଜଳ ତଳେ ଥିବା ଏହି ମନ୍ଦିରଟିର କଥା ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ପାଶୋରି ଦେଇଥିଲେ ।

ପ୍ରଭାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବୁଠାରେ ସେତେବେଳେ ଲୋକଙ୍କର ଖାଦ୍ୟାଭାବ ଅଭାବ ଅନାଟନ । ବୃଷ୍ଟିର ଅଭାବ ହେତୁ ଜମିରେ ଫସଲ ହେଉ ନ ଥିଲା । ହଳ କରିବାର ପ୍ରଧାନ ଉପକରଣ ଗୋ-ଧନ ଏକବାରେ ଲୋପ ପାଇ ଯାଇଥିଲା ।

ବୁଭୁକ୍ଷା-ଜର୍ଜରିତ ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଆହାର ଅନ୍ୱେଷଣ ପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲ, ପୋଖରୀ ସରୋବରରେ ମାଛ ଶିକାର କରି ବୁଲୁଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଅନେକ ନିଜ ମନେ ମନେ ଏହି ଭଳି କାମ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିଲେ, ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେଲେ ସେତେବେଳେ ଏହା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ମହତ୍ ଉପାୟ ନ ଥିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଦଳେ ମାଛଶିକାରୀଙ୍କର ଦେବକା ସାଗର ଉପରେ ହଠାତ୍ ନଜର ପଡ଼ିଲା । ଗୋଟିଏ ବୃହତ ଜାଲ ତିଆରି କରି ଭିତେଜ ଲୋକ ଦଳେ ସରୋବର ଜଳରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ମାଛ ଜଳଭିତରେ ସରୋବର ଭିତର୍ ଜାଗା ଜାଲରେ ଘେରି ଦେଲେ ଏବଂ ତା ପରେ ଜାଲ ଟାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କିନ୍ତୁ । ଜାଲ ଟାଣିବା ବେଳେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ବିପଦ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଦେଖାଗଲା ଜାଲ କୌଣସି ମତେ ଆଉ ଜଳରୁ ଉଠି ଆସିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ତା ଭିତରେ କଣ ଗୋଟାଏ ଖୁବ ଭାରି ଜିନିଷ ଯେମିତି ଲାଗିଛି ।

ତା ଭିତରୁ କେତେକ ଲୋକ କହିବାକୁ ହେଲେ—ନିଶ୍ଚୟ ଅନେକ ମାଛ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ଜାଲ ଏତେ ଭାରି ହୋଇ-ଯାଉଛି ।

କିନ୍ତୁ ଅବଶେଷରେ ଖୁବ୍ ଗୁଡ଼ାଏ ଟଣାଟଣି କରିବା ପରେ ଜାଲ ଉପରକୁ ଉଠିଲା ଏବଂ ତାହା ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଅଶୁଣି ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବିସ୍ମୟର ଆଉ ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ଏପରି ଘଟଣାରେ ସେ କୌଣସି ଲୋକର ଅସୁଣି ନ ହେବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ ।

ଦେଖାଗଲା, ଜାଲ ଭିତରେ ଉଠିଛି ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ଦିବ୍ୟ ମହା-ପୁରୁଷ ।

ଭସ୍ମରେ ପରିଣତ ହୋଇ ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ତାଙ୍କ ଠାରୁ ଜାଲୁଣ୍ଡା ଛଡ଼ାଇ ଦେଲେ ।

ତାପରେ ମୁନିଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗ ହେବାରୁ ସେମାନେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଠିଆ ହୋଇ କ୍ଷମା ଭିକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଆବେଦନ କଲେ—ହେ ଋଷିବର, ମହାପୁରୁଷ ! ଅଜ୍ଞତା ହେତୁ ଆମେ ଏହି କାମଟି କଲୁଁ । ଜୀବନ-ଧାରଣ ପାଇଁ ଆଉ କୌଣସି ମହତ୍ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ମାରି ଶିକାର କରିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲୁଁ । କେବଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୋଷ ତ୍ରୁଟି କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ଏବଂ ସତ୍ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ମନେ କରନ୍ତୁ, ଯଥାଯଥ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ବିଧାନ କରନ୍ତୁ ।

ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କର ଏହି କାତରୋକ୍ତିରେ ମୁନିବରଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଏବଂ ସେ ଆଖି ଖୋଲି କହିଲେ—ହେ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀଗଣ ! ଏହି ସଂସାରରେ ନିଜର ଅଭିଷ୍ଟ ସାଧନ ଦିଗରେ ସମସ୍ତେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଜଗତ ତ୍ରିତାପ ଦୁଃଖପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଜୀବମାତ୍ରକେ ମଧ୍ୟ ସୁଖ ଓ ସମୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସର୍ବଦା ସଚେଷ୍ଟ । ସୁତରାଂ ସାଧାରଣ ଦୁଃଖୀ ଓ ରୋଗୀ ଲୋକଙ୍କର ଦୋଷ କି ଅପରାଧ ! ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁ ଲୋକ ଅନାହାରୀ, ଚିନ୍ତାବିହ୍ୱଳ, ଶକ୍ତିହୀନ, ବିକଳାଙ୍ଗ ଓ ଆର୍ତ୍ତଙ୍କୁ ରକ୍ଷା ନ କଲେ, ସେ ପ୍ରକୃତରେ ମହାପାପୀ । ଏହି ଧରଣର ପାପୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପୃଥିବୀରେ ମନ୍ୱନ୍ତର, ମହାମାରୀ ପ୍ରଭୃତି ଦେଖା ଦିଏ ଏବଂ ମହାପ୍ରଳୟ ମଧ୍ୟ ଘଟେ । ନିଜର ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଅନ୍ୟଜୀବର ପ୍ରାଣ-ହାନି ମହାପାପର କାରଣ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ମହାଦୁଃଖରେ ନିପତିତ ହୁଏ । ଅତଏବ ଅହିଂସା ଭାବରେ ଜୀବନ ଧାରଣହିଁ ପୃଥିବୀରେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ରହିବାର ସୁଖର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାର୍ଗ । ମହାଜ୍ଞାନୀ ଏବଂ ଏଣୁବେଳେ ସଜ୍ଜନମାନେ ଏହି ମାର୍ଗକୁ ସମାନ ରୂପେ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରି ନାହାନ୍ତି, ତୁମେମାନେ ତ ସାଧାରଣ ଜୀବ, ତୁମେ ବା ଏହି ମହାତତ୍ତ୍ୱ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରିବ ?

ମୁନିବରଙ୍କର ଏହି ଉକ୍ତିରେ ଧୀବରଗଣ ବିନୀତଭାବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ—ହେ ମହାଜ୍ଞାନୀ ! ଅଜ ମନ୍ୱନ୍ତରର ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ଦେଶାଧିପତି ନାଭାଗ ବି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କୃପାପରାୟଣ ନୁହନ୍ତି । ତେଣୁ ଆପଣ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ ।

ଇତି ମଧ୍ୟରେ ମହାରାଜ ନାଭାଗଙ୍କ ନିକଟରେ ମହର୍ଷି ଅପସ୍ତମ୍ବଙ୍କର ସମ୍ବାଦ ପହଞ୍ଚି ସାରିଥିଲା । ସେ ତାଙ୍କର ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଲବ୍ଧ ମୁନିବର ଆପସ୍ତମ୍ବଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ଋଷିଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି ମହାରାଜ ବିନୀତ ପ୍ରଣାମପୂର୍ବକ ସଶଙ୍କ ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ଜିଜ୍ଞାସା କଲେ—ହେ ମହାଜ୍ଞାନୀ ମୁନିବର ! ଦେଶର ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ଆପଣଙ୍କର ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରି ମୁଁ ଆଜି କୃତାର୍ଥ ହେଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଦାସ ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କର କି ଆଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ ।

ତହୁଁ ଆପସ୍ତମ୍ବ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ହେ ରାଜନ ! ଏହି ଦୁଃଖୀ ମନ୍ୱନ୍ତର ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ଧୀବରଙ୍କୁ ଆପଣ ଏମିତି କିଛି ଦାନ କରନ୍ତୁ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ମନପ୍ରାଣରେ ଅହିଂସ ହୋଇ ଏମାନେ ସୁଖରେ ସଂସାର ଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରି ପାରିବେ ।

ରାଜା ନାଭାଗ କହିଲେ—ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଧୀବରମାନଙ୍କ ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ପାଇଁ ମୁଁ ଲକ୍ଷେ ମୁଦ୍ରା ଦାନ କରୁଛି !

ଏହା ଶୁଣି ମହାମୁନି ଅପସ୍ତମ୍ବ କହିଲେ—ହେ ପାର୍ଥିବ ! ଆପଣ ବିଷୟଟିର ଗୁରୁତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧି କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ସଦୃଶ ମହାଧିପତିଙ୍କର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁ ଦାନ କରନ୍ତୁ ।

ଉତ୍ତରରେ ରାଜା ନାଭାଗ ପୁଣି କହିଲେ—ହେ ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦ୍ୱିଜୋତ୍ତମ ! ତାହା ହେଲେ ଧୀବରଗଣଙ୍କୁ ମୁଁ କୋଟିଏ ମୁଦ୍ରା ଦାନ କରିବାକୁ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ମନେ କରୁଛି ।

ମହର୍ଷି ଅଗସ୍ତ୍ୟ ପୁନରାୟ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ—ହେ ନରାଧିପ ! ମୋ କଥାର ଯୋଗ୍ୟ ମୂଲ୍ୟ ଲକ୍ଷେ ବା କୋଟିଏ ମୁଦ୍ରା ଧନକୁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ଆପଣ ନିଜର ସଭାସଦବର୍ଗଙ୍କ ସହିତ ଯୁକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଏମିତ ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୁଅନ୍ତୁ, ଯେଉଁଥିରେ କି ଏହି ମନ୍ୱନ୍ତରର ସମ୍ମୁଖରେ ବି ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଜୀବନ-ଯାତ୍ରାର ପଥ ସୁଗମ ହୋଇଯିବ !

ମହାମୁନିଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ନରାଧିପ ନାଭାଗ କହିଲେ— ହେ ମହାପୁରୁଷ ! ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରଜାବର୍ଗଙ୍କୁ ମୋର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସମ୍ପତ୍ତି ଦାନ କରୁଛି ।

ଏହା ପରେ ବି ମହାମୁନି ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଏହି ବିଷୟଟି ସମ୍ପର୍କରେ ଆହୁରି ଥରେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ କହିଲେ, ସେତେବେଳେ ମହାରାଜା ନାଭାଗ ମୁନିବରଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ କରି ପାରିବା ହେତୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିନ୍ତିତ ଓ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ପଡିଲେ ।

ଏତିକି ବେଳେ ଲୋମଶ ମୁନି ଦେବତା ଲୋକରୁ ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଆସି, ମହାମୁନି ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଓ ମହାରାଜା ନାଭାଗଙ୍କର ଉକ୍ତ କଥୋପକଥନ ଶ୍ରବଣ କରି କହିଲେ—ଯାଉ । ଚିନ୍ତା କରିବାର ଆଉ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ମୁଁ ସମସ୍ତ ବିପତ୍ତିର ଯଥାର୍ଥ ସମାଧାନ କରି ଦେଉଛି ।

ଲୋମଶଙ୍କ ମୁଖରୁ ଏହି ଉକ୍ତି ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ମହାରାଜା ନାଭାଗ ଯେମିତି ଆକାଶର ଚନ୍ଦ୍ର ହାତରେ ପାଇଲେ ।

ତହୁଁ ଲୋମଶ ମୁନି କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ଶୁଣନ୍ତୁ ମହାରାଜ ! ଆପଣ ତ୍ରିଲୋକବାସୀ ଜଗତର ପୂଜ୍ୟ ପ୍ରଜାପାଳକ ଏବଂ ଦେବତା ଓ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭଗବତ୍‌ପ୍ରଜ୍ଞା, ମାତୃସ୍ୱରୂପ, ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ । ସୁତରାଂ

ମୁନିବରଙ୍କର ମହାବାକ୍ୟର ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ଆପଣ ଏହି ଧୀବରମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସମତାଶାଳୀ ଧେନୁ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ ।

ଋଷି ଲୋମଶଙ୍କ କଥାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମହାରାଜ ନାଭାଗ ମହର୍ଷି ଅପସ୍ତମ୍ବଙ୍କ ମୁଖ ମଣ୍ଡଳକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମହାମୁନି ଅପସ୍ତମ୍ବଙ୍କ ମୁଖରୁ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଜ୍ୟୋତି ବିକୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିଲା, ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । ତାହା ହେଲେ ସେ କଣ ଗୋଟିଏ ଗୋଦାନରେହିଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ! ମହାରାଜ ନାଭାଗ ନିଜ ମନକୁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ ।

ମୁନିମାନେ ସର୍ବଜ୍ଞ । ମହର୍ଷି ଅପସ୍ତମ୍ବଙ୍କର ମହାରାଜ ନାଭାଗଙ୍କର ମନୋଭାବ ବୁଝିବାକୁ ଆଦୌ ବିଳମ୍ବ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ସ୍ମିତ ହାସ୍ୟର ରେଖା ଫୁଟାଇ କହିଲେ—ହେ ରାଜନ୍ ! ମୁଁ ଅତୀବ ପ୍ରୀତ ଲାଭ କଲି । ମୁନି ଲୋମଶଙ୍କ କଥାରୁ ତୁମର ଯେଉଁ ଅମୂଲ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ ହେଲା, ତାହା ଜଗତରେ ଦୁର୍ଲଭ, ଠିକ୍ ସେମିତି ଅମୂଲ୍ୟ ଏହି ଗୋ-ରତ୍ନ । ଦେବତାମାନେ ଏହାକୁ ସେମାନଙ୍କର ସମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି, ପୂତ ପବିତ୍ର ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଗୋ-ସେବାକୁ ହିଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ରୂପେ ଆଖ୍ୟା ଦେବା ପାଇଁ କୁଣ୍ଠିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୋରୁର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଜିନିଷ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ଧାରଣ ପଥରେ ଧେନୁ-ସମ୍ପଦ ହେଉଛି ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ । ନିରୁପାୟ ହୋଇ ଏମାନେ ହିଂସା ଦ୍ୱେଷ ମୀନକୁଳ ଧ୍ୱଂସ କରିବା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ଗୋରୁ ଅଭାବ ହେତୁ କୃଷି କ୍ଷେତ୍ର ଆଜି ଅନାବାଦୀ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହୁଛି । ମନ୍ୱନ୍ତର ହେତୁ ଶସ୍ୟ ଅଭାବରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ଦୁଃସହ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରି ଅକାଳରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରୁଛନ୍ତି, ଗୋ-ଧନ ଦ୍ୱାରା ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଅଚିରେ ଦୂରୀଭୂତ ହେବ । ହଳ-କର୍ଷଣ ଫଳରେ କ୍ଷେତସବୁ ପୁଣି ଶ୍ୟାମ ଶସ୍ୟ ସମ୍ଭାରରେ

ହ୍ରାସ ହେବେ ଏବଂ ଶାନ୍ତ୍ୟ ବାର୍ଦ୍ଧ୍ୟ; ଦୁର୍ଗନ୍ଧରେ ମନୁଷ୍ୟର ମେଧାଶକ୍ତି, ଲକ୍ଷଣୀ ଓ ଶାନ୍ତି ପୁଣି ଫେରି ଆସିବ । ତା ପରେ ମନୁଷ୍ୟ ହେବ ଅସୀମ ଶକ୍ତିର ଅଧିକାରୀ, ଦୁର୍ବଳତା ଜନିତ ପାପ ତାପ ତାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ମନର ଅସୀମ ବଳ ହେତୁ ଅଜ୍ଞାନ ଜନିତ ଦୁଷ୍କୃତ ଉପରେ ରହି ସେ ହେବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସ ।

ତା ପରେ ମହାରାଜ ନାହୁଷ ମହାମୁନି ଅଗସ୍ତ୍ୟଙ୍କ ନିକଟରୁ ଗବାହ୍ନିକ ମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କଲେ ଏବଂ ମୁନିବରଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଗୋଶାଳରୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗାଭୀଟିଏ ଓ ବୃଷଭଟିଏ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ମହର୍ଷି ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତକ୍ଷଣାତ୍ ହିଂସା ରୂପ ପାପ କର୍ମରୁ ବିରତ ହୋଇ ଅହିଂସ ଉପାୟରେ କୃଷି କର୍ମ ଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା-ପାଇଁ ଧୀବରମାନଙ୍କୁ ଗୋଧନ ଦୁଇଟି ଦାନ କରି, ପୁଣି ଦେବକା ସାଗରର ଅଥଳ ଜଳ ଭିତରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ।

(ପୁରାଣରୁ ସଂଗୃହୀତ)

(୨୯.୯.୫୩) (ପ୍ରଜ୍ଞାନେ)

କଣ ଲେଖିବା ?

ସ୍ତିମିତ ଗୋଧୂଳି ।

ସୁଦକ୍ଷ କଥାକାର ପ୍ରଶାନ୍ତ କୁମାର କଲମଟା ଦାନ୍ତରେ କାମୁଡ଼ି ସାମନା କାନ୍ଥକୁ ବଲ ବଲ କରି ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି । ଆଖି ଦୁଇଟା ଯେମିତି ତା ଗହ୍ୱରରେ ପଶିଯିବ ।

ଚୂନଲଗା କାନ୍ଥ, ଧଳା, ସାଦା, ଠିକ୍ ଦୁଧ ଫେଣ ପରି । ଧଳା ଭିତରୁ କଳା କମିତି ବାହାରିବ ? ପାରେ ?

ତାଙ୍କ [illegible] ଭାବନା ଧାରାରେ ମିଶିଗଲା, ସ୍ତ୍ରୀ ହେମଲତା ଯେତେବେଳେ ଚଉକିର ପଛଟାକୁ ଧରି ପଚାରିଲା ।

କହିଲା—ଏଁ, ସଞ୍ଜବେଳଟାରୁ କଣ ଏତେ ଭାବୁଛ ମ ? ତୁମେ ଏହିପରି ଭଡ଼ କଣ୍ଢା ବାଇଙ୍ଗରେ ସବୁବେଳେ ଫଡ ଫଡ କରି ଉଡ଼ି ବୁଲ, ଆମେ ଭଲେ କେମିତି ବଞ୍ଚିବୁ କହୁଛ ? ତାହେଲେ ସେମିତି ଆମକୁ ମାରି ଦିଅନା ?

ନାଁ ହେ, ନାଁ ! ସବୁବେଳେ ତମର ଇମିତି ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାର କଣ ଅଛି ? କବିତାଟା କଣ ତମର ସଉତୁଣୀ ? ଜାଣ, ତାରି ଦୟା ଓ ଅନୁଗ୍ରହରେ ଆଜି କେବଳ ବଞ୍ଚିଛ ? କଲମ ବନ୍ଦ କଲେ ନ-ମ ସବୁ ଏକା ଦିନେ ଠକ ଠାକ ହୋଇ ଗଳି ପଡ଼ିବ । ଆରେ, ଜାଣି ନାହିଁ କି, 'ଶଙ୍ଖ'ର ସମ୍ପାଦକ ଆଜି ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କ ପୂଜା ସଂଖ୍ୟା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗପ ପଠାଇଦେଲେ, ଦୋଳ ଏଟି ଟଙ୍କା ତା ବଦଳରେ··· ।

ତାହାହେଲେ ଆଉ ଚିନ୍ତା କଣ ? ହେଇତ ଗଲା, ଆଉ କଣ ? ଏଇଥିପାଇଁ ଆଜି ସକାଳୁ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲି ଯେ ଗପଟା କେମିତି ଆସିବ । ଯାଅ, ଏବେ ଗୁଲିପାଅ ଚଳାଇ ବସି ଗପଟା ନେଇ ଆସିବ ।

ଆମର ଟଙ୍କା ଆସିଗଲେ ତାଙ୍କୁ ଦେଇଦବା । ମଝିରେ ଖୁବ ଗର୍ଜ
ଧନର ଗରଜ କି ?

ସେଇଥିପାଇଁ ତ ମୁଁ ଆଜ ଗ୍ରାଣ୍ଡପେରେଣ୍ଟ ଲାଗି ଗଳ୍ପ ଲେଖୁଛି ! କେମିତି ଗପଟା ସାରିବି । ଭଲଟା ଦେଲି, ବସି ଭାବୁଛି, କେମିତି ଆରମ୍ଭ ହେବ ଏଇ କି ରଚନା ମଥାରେ ଟିକେ ବି ପଶୁ ନାହିଁ ଜଳୁଛି । ମରୁ ଜେମିତି ଶରୀର ନିଗାଣ୍ଡି ନେଲଣି । କଣ କରିବ ? ଭାଇଙ୍କ ପଠେଇ ଦେଇଥିଲେ ଦଶ ଟେଙ୍କା ଟଙ୍କା ଗଲା ଆସନ୍ତା । କାଲି ତ ଅଫିସ ଛୁଟି ଅଛି । ଆଜି ସଞ୍ଜ ଭିତରେ ଯଦି ଗପଟା ନ ସାରେଁ ତା'ହେଲେ ଆଉ ସ୍ପାଇ ବର୍ଜ ଆଗୁଆ ପୁରୁସତ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଏଠି ତ ବାହାରୁ [illegible] ଅଚ୍ଛା, ଗପ ଲାଗି ଗୋଟେ ପ୍ଲଟ୍ ଠିକ୍ କରି ଦେଲି ?

ଭଲ କଥା ତ । ମୁଁ ପ୍ଲଟ୍ ପ୍ଲଟ୍ କେଉଁଠୁ ଆଣିବ ମ ? ହଉ, ତମେ ବସି ଲେଖୁଥାଅ, ମୁଁ ଯାଉଛି, ଦି' ଘଣ୍ଟା ଛୁଟି ଅଛିବ । ଲେଖି ସାରିଲେ ଯାଇ ଚନ୍ଦ୍ରା ପାଖରୁ ଗୁଡ଼ାଜଲ ନେଇ ଆସିବ ।

ମୁଁ ସିନା ଲେଖି ଦେବି ! କିନ୍ତୁ ମୋ ପାଖରେ ତ ଲଫାପା ନାହିଁ କି ପଇସା ବି ନାହିଁ ।

ମୋ ବସ୍ତାନି ଭିତରେ ଗୋଟେ ପୁରୁଣା ଖାମ ଥିବ । ଦେଖିଦ, ଅଚ୍ଛା କି × × × ×

ଢଲ୍‌ଦରସ କଥାକାର ପ୍ରଶାନ୍ତ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଚଉକିରେ ଭିଡ଼ି, ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ହାତ ରଖି, କାନ୍ଥ ଆଡ଼କୁ ଆଖି ଦେ'ଖି ଗରେଇ ଦେଇ ଭାବିଲେ । ବସି ଭାବିଲେ, ଚିନ୍ତିଲେ, ୨ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ବୁଝି ଗଲେ । ଟେବୁଲ ଉପରେ ଶାସ୍ତ୍ର ଅସ୍ତ୍ର ପଡ଼ିଥାଏ ଅସି ଭଳିଆ ।

ପ୍ରାୟ ତିନି ଘଣ୍ଟା ପରେ ତାଙ୍କ ଗୃହିଣୀ ଆଗମନ କଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଏତାଦୃଶ ଅବସ୍ଥା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସେ ସ୍ୱଗତରେ କହିଲେ । ତାଙ୍କୁ କୋଳରେ ହଲାଇ ଦେଇ କହିଲେ—ଲେଖୁଛ ନା ଶୋଇଛ ? ତୁମ

ଆଉ ଏ ଇମିତି କାଣ୍ଡଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ଲୋକ ଅନ୍ୟ ନାହାନ୍ତି ? ତୁମ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କଣ କିଛି ବୋଝ ନାହିଁ ? ନାଁ । ଲେଖା ହୁଏନି, ନାଁ । ଗୁଡ଼ାକ ଦୋକାନରୁ ଆସିଲା ଇମିତି ଶୋଇଲେ କ'ଣ ଗୁଡ଼ାକ ଜଞ୍ଜ ଜଞ୍ଜ ଗୁଡ଼ାକ ଆସିବ ? ହଉ, ଲେଖା ନ ହେଲା ନାହିଁ, ଦୋକାନରୁ କାଲି ଗୁଡ଼ାକ ନେଇ ଆସନ୍ତୁ ! ମୁଁ ଖାଇବାକୁ ବସିବି, ଆଉ ତା'ର ଭିତରେ ତୁମେ ଲେଖି ସାରିଦବ ।

କଣ ତମେ ଏମିତି ଗୁଡ଼ାଏ କହୁଛ ମ ? ମୁଁ କ'ଣ ତମ ଚାକର କି ଜୁଆ ? ତମେ ଫରମାସି କରିଦେଲେ ମୁଁ ଲେଖିଦେବି । ମୁଁ ଉପାସ ରହିଲେ କହୁଛ । ମୋର ପେଟରେ ଝୋଳର ଦରକାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏମିତି ଭାବରେ ମୁଁ କବିତା ଲେଖା ଚାଲିବେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ଆଜି ଖାଇବ କଣ ?

ମୁଁ ଆଜିଠୁ ଉପାସ ରହିବି ।

ଆମେ ?

ତୁମେ ମୋର ଜୀବନକୁ ଖାଇଲ ! ତୁମେମାନେ ମୋର ଶର ଜସ୍ ।

ସେତେବେଳେ ବାହା ହେବାକୁ ସୁଖ ଲାଗୁଥିଲା, ନାଁ ?

ହଁ, ସେ ମୋର ଭାରି ଅନ୍ୟାୟ । ମୁଁ ଥରେ ଭୁଲ କରିଛି । ଏବେ ସେଇଟିଏ ଭୁଲ ପାଇଁ ଆଜି ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ ତାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ବସିଛି । ମୁଁ ଗୁହାରିଥିଲି ଶାନ୍ତି । ତା ବଦଳରେ ମିଳିଲା କେବଳ ଅଶାନ୍ତି । ଆଉ ଶାନ୍ତି କି ଅଶାନ୍ତି କିଛି ମୁଁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ଜୀବନ ମରଣ ସମାନ ମୋ ନିକଟରେ ଏବେ ।

(୨୫. ୫. ୫୬) (କଟକ)

ତା'ପର ଦିନ ସକାଳେ ଶୁଣାଗଲା, ଜିଲ୍ଲାର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ମହାମାରୀର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆକ୍ରମଣ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଭୟାବହ କାହାଣୀ ପରେ ଏହି ପ୍ରଖର ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଇତିହାସ ମଣିଷ ମନରୁ ଅଳ୍ପ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି । ପ୍ରଭାତ ନ ହେଉଣୁ ଆକାଶରେ ଦ୍ୱାଦଶ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଉଦୟ । ଉତ୍ତାପରେ ଧରଣୀ ଯେପରି ଫାଟି ଫାଳ ଫାଳ ହୋଇଯିବ । କେଉଁଠି ବିନ୍ଦୁଏ ସବୁଜର ଚିହ୍ନ ନାହିଁ । ଦିଗନ୍ତ ଯାଏ ପ୍ରାନ୍ତର ତୃଣ ଶୂନ୍ୟ । ରକ୍ତାଭ ମାଟି ଉତ୍ତାପରେ ଅଙ୍ଗାର ଲାଲ୍ ହୋଇ ଯାଉଛି । କୌଣସି ତୃଷାର୍ତ୍ତ 'ରାକ୍ଷସୀ' ଅତୁଳ ତୃଷାରେ ବିସ୍ତୃତ ଜିହ୍ୱାଟା ଯେପରି ବ୍ୟାଦାନ କରୁଛି । ଅନ୍ନହୀନ, ଜଳହୀନ ଦେଶ, ମହାମାରୀ ଅଗ୍ନି ପରି ପ୍ରାନ୍ତରର ଶୁଷ୍କ ତୃଣଦଳ ଦଗ୍ଧ କରି ଗୋଟିଏ ଦିଗରୁ ଅନ୍ୟ ଦିଗକୁ ଚାଲି ଯାଉଛି ।

ଶୁକୁଟା ପାଣି କାଲି ମରି ଯାଉଛି ।

ତା ମାଆ ବାହୁନି କରି କାନ୍ଦୁଥିଲା । ପିଣ୍ଡାର ଗୋଟେ କଣରେ ବେଟିଣୀ ବିଧବା କାନ୍ଦୁଛି ଗଡ଼ୁଛି । ଶୁକୁଟାର ସାନ ଭାଇ ଅଣ୍ଟାରେ ମୁଣ୍ଡ ପୂରେଇ ରହୁଛି ।

ଗୋପବନ୍ଧୁ ଅଳ୍ପ ବାଦରେ ଦେଖା ଦେଲେ । ଶୁକୁଟାର ମାଆ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଗଡ଼ିଗଲା । ସେ ତାକୁ ପ୍ରବୋଧନା ଦେଇ କହିଲେ—କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି, ଭଗବାନ ତୁ ବଞ୍ଚା କରିଦେବେ ।

ଆଜି କିଣ ଖାଇବୁ, ବାପା ? ଘରେ ପୋଷେ ଚାଉଳ ନାହିଁ । ଆଜି ଚୁଲି ଜଳି ନାହିଁ । ଦିନକର ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ବଳ ନାହିଁ ।

ଗୋପ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇଗଲା ।

ଘରେ ଯେତା ଧାନ ଗୁଣ୍ଡଳ ଥିଲା, ଛକ ଯେଉଁ ଛନ ଟଙ୍କା ମିଳିଥିଲା, ମଡ଼ା ପଛରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲା । ଆଉ ଗୁରଣା ବଳି ଥିଲା । ବଦମାସ୍ ଖୁଧୁଆ ମଦ ଖାଇବା ଲାଗି ନେଇ ପଳେଇଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ବୋହୂଟି ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା—ଟିକିଏ ପାଣି, ତଣ୍ଟି ଶୁଖିଗଲା ।

ଗୋପ ପାଣି ଆଣି ଦେଲା ।

ଗୋପ !

ଚମକି ପଡ଼ି ପଛକୁ ଅନାଇ ଦେଖେଁତ, ତା ମାଆ ଓ ସାଙ୍ଗରେ ଗୁରୁକର ଠୋକା ।

ତୁ କାହିଁକି ଏଠିକି ଆସିଲୁ ?

ମୁଁ ଯାଉଛି, ଯା' ମାଆ' ।

ନା, ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଆ ।

ଏଇଛୁଣିକା ? ହଉ, ଚାଲ ।

ଘରକୁ ଫେରିଲେ । ବାଟରେ ଅସୁ ଅସୁ ତା ମାଆ ପଚାରିଲା—ତୁ କାହିଁକି ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଉ ?

ଗଲେ କଣ ହେଲା ? ସେଗତ ଦୌଡ଼ି ଆସି ଧରି ପକାଏ ନା ।

ତୁ ଜାଣୁ ?

ଜାଣେ. ବହିରେ ପଢିଛି । ମଣିଷ ସାବଧାନ ଥିଲେ, କିଛି ହୁଏନା । ମାଆ କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଖାଲି କହିଲା—ଦେଖ୍, ଭଦ୍ର ଘରର ପୁଅ ତୁ ଏମିତ ଗୋଟ ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେବୁ ? ତୁ ଆଉ ଏମିତି କଲେ, ମୁଁ ଗଳାରେ ଦୌଡ଼ି ଦେବି, ନ ହେଲେ ପୋଖରୀରେ ବୁଡ଼ି ମରିବି । ତୋ ମୋ ଦେହ ଛୁଇଁ କହ ତ, ଆଉ ସେଠିକି ଯିବୁ ନାହିଁ ।

ସେଥିରେ କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ । ଗଲେ କିଛି କ୍ଷତ ନାହିଁ ।

ସେତେବେଳକୁ ସେମାନେ ଘର ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପହଞ୍ଚି ସାରି ଥିଲେ ।

× × × ×

ଭଷ୍ଟା ? କାହିଁକରେ ଗୋପ ?

ଏହୁ ଗରିବମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବା ଲାଗି ।

ମୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଗୃହଲ ଦେଉଛି । ତୋତେ ଆଉ ଭଷ୍ଟାମ ଦେବି ନାହିଁ ।

ଧନେ ଦେଲେତ ଚଳିବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେ ଧନ ଦେବାକୁ ହେବ କହି ହେଉ ନାହିଁ । ପାଣି ସାଣ୍ଟ, ଦୁମପଡ଼ା ଗୃହଆଡ଼େ କଲେରା । ସବୁ ଘରୁ ଭିଖ ନ ଅଣିଲେ କିମିତ ହେବ ?

ହରି ଓ ଶାମା ଗୃହଲ ନେଇ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ପଗୁରିଲେ— କେଉଁଠି ରଖିବୁ ? ଗୋପ ତା ପିନ୍ଧା କୁଞ୍ଚିଟା ଫିଟାଇ ମେଲାଇ ଦେଇ କହିଲା—ଦେ ମାଆ ଏଥିରେ ଦେ । ତୁ ଅଗ ଭିକ ଦେ ।

ନିତାନ୍ତ ସାଧାରଣ ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣା । କିନ୍ତୁ ତା ମା ମନରେ ଅତି ସାଧାରଣ ଅସାମାନ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଭାବନାର ଆବେଗରେ ଚେପର ତାର କଣ୍ଠ ନାଲି ଅବରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ସେ ଗୌରବରେ କମ୍ପିତ ହାତରେ ଗୋପର ପ୍ରସାରିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୃହଲ ଢାଳି ଦେଲେ ।

ସାନ ଭାଇ ଦୀନବନ୍ଧୁ ପୁଲକାତିଶଯ୍ୟରେ ତାଳି ମାରି କହି ପକାଇଲା—ଜୟ, ମାଆର ଜୟ !

ସମବେତ ପିଲମାନେ କରତାଳି ଦେଲେ ।

× × × ×

ଅପରାହ୍ଣରେ ଗ୍ରାମର ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟୁରି ଉଦ୍ବେଗଜନକ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ଜଣଙ୍କୁ ଧରୁଛି । ଦୁମପଡ଼ାରୁ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ମୋଗପଡ଼ା, ତନ୍ତସାହି ଓ ହାଡ଼ିସାହିକି ସଂକ୍ରାମିତ ହୋଇ ଗଲଣି ।

ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦେହରେ ଖଣ୍ଡେ ଖଦଡ଼ର ପଞ୍ଜାଇ ଗଣ୍ଠା ସାବି ରୁଲ ଅସିଲ । ଗଣ୍ଠା ନିସ୍ତବ୍ଧ । ଲୋକେ ନୀରବରେ କଲ ପର କାମ କରୁଛନ୍ତି ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳକୁ ଦୁଇ ଜଣ ମେଡିକାଲ ଛାତ୍ର, ଜଣେ ଜଣ ସମାଜ-ସେବୀ ଏବଂ ଗୁର ଜଣ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ର ଭଲଣ୍ଟିଅର କାମ କରବାକୁ ସହରରୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ କହୁଲେ—ଗୁଲନ୍ତୁ, ଦେଖି ଆସିବା ମୁଁ ତ ଏଇ ଅସୁଛି । ଅମକୁ ଟିକିଏ ବୁଲାଇ ଆଣିବେ, ଗୁଲନ୍ତୁନା । କଣ ଖାଇବେ ନାହିଁ ? ଟିକିଏ ଗୁ ? ଫେରଲେ ଖାଇବା । ଅଗ ବେଗି ଦେଖି ଆସିବା ।

ଫେରି ଘରେ ଗୋଡ ଦେଲା କ୍ଷଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦେଖିଲା, ମାଆ ଗମ୍ଭୀର ମୁଖ କରି ଛିଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି । ସେ ଗ୍ରାହ୍ୟ ନ କରି କହିଲା—ଏମାନେ ଭଲଣ୍ଟିଅର, ଶକୁଷା କରିବାକୁ ଅସିଛନ୍ତି । ସେମାନେ କ ଘରରେ ଓଲଟ ପାଲଟ କରି ଦେଖିଲେ !

ତୁ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସେଇଆ କଲୁ ନା ?

× × × ×

କେଉଁଠି କେଉଁଠି କାନ୍ଦଣାର ରୋଳ ଉଠୁଛି । ବାକି ସମସ୍ତି ସ୍ତବ୍ଧ । ଅପଣା ଆପଣା ଦାଣ୍ଡରେ ସମସ୍ତେ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି ।

-ଜଣେ ଜଣ ମରିଛନ୍ତି—ମୋର ଜଣେ, ଗାଲ୍ଲଣୀ ବୁଢୀଟେ, ଜମ ପିଲାଟା ।

ଏଣୁ ମୃତ୍ୟୁ—ବଉଳିପିକା ମଝିରେ ମଣିଷ ଯାହା ଥିଲା ସେଇଆ ଅଛି, ବଦଳେ ପରବର୍ତ୍ତନ କାହାରି ହୋଇ ନାହିଁ । କର୍ମ ସମାରୋହ ମଧ୍ୟରେ ବୁଝି ରହୁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଅନୁଭବ କରେ, ମଣିଷ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଛଡ଼ା ଅନୁକମ୍ପା ଘୃଣା ଆକ୍ରୋଶ, ଏ ସବୁ ସେ ଭୁଲି ଯାଇଛି ।

ଗୋପବନ୍ଧୁ ଖୁସି ମନରେ ଫେରୁ ଫେରୁ ଅକସ୍ମାତ ହସି ପକାଇଲା ।

ଘର ଭିତରକୁ ଆସି ଦେଖିଲା, ମା'ଆ ହାଣ୍ଡିଶାଳରେ ଛୁଟା ହୋଇଛନ୍ତି । କଟେଇରେ ଘିଅ ଗରମ ହେଉଛି । ମାଆ କହିଲେ — ଦେଖିଲୁ ଗୋପୁ, ବାର୍ଲି ହେଲାଣି ନା ?

ବାର୍ଲି ? ତୁ ଜାଣେ କାହିଁକି ବାର୍ଲି କରୁଛୁ ?

ଗୋପ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ରୋଗୀଙ୍କ ଲାଗି ତା ମାଆ ନିଜେ ଆଜି ବାର୍ଲି ତିଆରି କରୁଛନ୍ତି ।

ହଁରେ, ମୁଁ ତୁମ କାମ ଟିକିଏ କରି ଦେଉଛି । ହାତ ମୋର ସାର୍ଥକ ହେଉ ।

ସତରେ, ଯା' ଭିତରେ ମାଆର କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

(୪.୧୦.୪୫) (ଆସନ୍ତା ଭାଗ)

ମହୌଷଧ

ମିଥିଳାରେ ବିଦେହ ନାମରେ ଜଣେ ରାଜା ଥିଲେ । ଦିନେ ରାତିରେ ସେ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ—ଯେମିତି ରାଜପୁରୀର ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଗଣାର ଚାରି କୋଣରେ ଚାରୋଟି ଆଲୋକ-ସ୍ତମ୍ଭ ଜଳୁଛି ଆଉ ତାର ଠିକ୍ ମଝିରେ ଛୋଟ ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ ପରି ଗୋଟିଏ ଆଲୋକର ବିନ୍ଦୁ ରହିଛି । ସେହି ନିଆଁର ଝଲକ କ୍ରମଶଃ ବଢିବାକୁ ଲାଗିଲା, ତା ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଏକ ଗୋଲା ପରି ରୂପ ଧାରଣ କରି ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ଜଳି ଉଠିଲା । ଆଉ ସେତେବେଳେ ଚାରି କୋଣର ଚାରୋଟି ଆଲୋକ-ସ୍ତମ୍ଭ କ୍ରମଶଃ ମ୍ଳାନ ଓ ସ୍ତିମିତ ହୋଇ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ଲିଭିଗଲା ।

ସ୍ୱପ୍ନଟି ଦେଖି ରାଜା ଅତି ଅସ୍ଥିର ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ କିଛିଏ ଭୟର ବି ସଞ୍ଚାର ହେଲା । ଆଉ ନିଦ ହେଲା ନାହିଁ, ନିଜ ଶଯ୍ୟାରେ ଚେଇଁ କରି ବସି ରହିଲେ । ଭୋର ନ ହେଉଣୁ ସେ ଷୋଳ ଜଣ ନାମଜାଦା ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନ କଥା ଆମୂଳଚୂଳ ଶୁଣାଇ ପଚାରିଲେ, 'ଏ ସ୍ୱପ୍ନର ଅର୍ଥ କଣ ?' ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ କିଛି କ୍ଷଣ ଚିନ୍ତା କରି ଜବାବ ଦେଲେ, 'ମହାରାଜ, ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ । ଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଶୁଭ, କଲ୍ୟାଣକର । ଆମେ ଚାରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେଉଛୁ ଆପଣଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖିଥିବା ଚାରୋଟି ଆଲୋକ-ସ୍ତମ୍ଭ । ମଝିସ୍ଥଳର ସେହି ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନି ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ପରି ଆପଣଙ୍କ ପଞ୍ଚମ ମନ୍ତ୍ରୀର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେବ । ଚରିତ୍ରରେ, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରେ, ବୁଦ୍ଧି ବିଭବରେ ସେ ହେବେ ଅସାଧାରଣ । ତାଙ୍କର ତୁଳ୍ୟ ଆଜି ଯାଏ ପୃଥିବୀରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ନାହିଁ ।'

ରାଜା ପଚାରିଲେ, 'ସେ ଏପରି କେଉଁଠି ?'

ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ ଜଣାଇଲେ, 'ଆଜି ସକାଳେ ସେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲେ ।'

ପ୍ରକୃତରେ ସେହି ଦିନ ଶୁଭ କ୍ଷଣରେ ମିଥିଲା ରାଜ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ହେଲା । ନବ-ଜାତକର ପିତା ହେଲେ ଜଣେ ଧନୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ, ମାଆ ହେଲେ ସୁମନା ଦେବୀ, ଏକ ସଦ୍‌ବଂଶର କନ୍ୟା । ଏହାପରେ ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି ଯେ ଦେବରାଜ ଶକ୍ର ଏହି ଶିଶୁର ଜନ୍ମ ସମୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଚନ୍ଦନ କାଠ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ତାର ମହାଗୁଣ ହେଉଛି, ଯେ କୌଣସି ରୋଗ ତାହା ବଳରେ ଆରୋଗ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ସମସ୍ତେ ଯେତେବେଳେ ଏହି କଥା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲେ, ଦଳେ ଦଳେ ପୀଡ଼ିତ ଲୋକ ସୁମନା ଦେବୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତେଣୁ ଶିଶୁଟିର ନାମକରଣ ହେଲା ମହୌଷଧ ।

ମହୌଷଧର ବାପ ଭାବିଲା, ମୋ ପୁଅ ତ ଏକା ଏହି ଦିନ ଜନ୍ମି ନାହିଁ । ଏହି ରାଜ୍ୟରେ ଏହି ଦିନ ନିଶ୍ଚୟ ଅନ୍ୟ ଅନେକ ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ସନ୍ଧାନ ନେବାକୁ ହେବ । ଦଳେ ଦଳେ ଭୃତ୍ୟ ଦୌଡ଼ିଲେ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ । ଦେଖାଗଲା ମହୌଷଧର ଜନ୍ମ ଦିନରେ ଅନ୍ଧୁର ହଜାରେ ଶିଶୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେ ଏହି ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖକୁ ଦାମିକା ଉପହାର ପଠାଇଲେ, ତା ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମହୌଷଧର ଖେଳ-ସାଥୀ କରିନେଲେ । ଏହି ହଜାରେ ଶିଶୁଙ୍କର ସାହଚର୍ଯ୍ୟରେ ମହୌଷଧ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଦିନ ଯାଏ । ମହୌଷଧ ତାର ସାଙ୍ଗସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଧ… ଆନନ୍ଦରେ ସମୟ କଟାଏ । ଦିନେ ତାର ଖିଆଲ ହେଲା, ଯେଉଁ… ଖେଳ ହୁଏ ସେଠାରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ରକମର ଦାଲାଣ ତିଆ… କରିବାକୁ ହେବ । କେବଳ ଆମୋଦ-ପ୍ରମୋଦରେ ସମୟ କଟ…

କରି ଯେଉଁଥିରେ କିଛି ଭଲ କାମ ହୁଏ, ମନୁଷ୍ୟର ସେବାରେ ଲାଗେ, ସେହିଭଳି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ମିସ୍ତ୍ରୀ କାରିଗର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲା । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଯେଉଁ ଦର୍ଶନ-ଘରର ନକ୍ସା ତିଆରି କଲେ ତାହା ମହୀପତିର ମନଃପୂତ ହେଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏଣିକି ବହୁତେ ଚିନ୍ତି ନିଜ ମଥାରୁ ବାହାର କରି ଗୋଟିଏ ଭଲ ଛକ କାଟି ପକାଇଲା ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ଦଳାଣି ଗଢ଼ିବାକୁ ମିସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବରାଦ କଲା । ସେଥିରେ ଅନେକ ଭୁଇଁଏ କୋଠରି ଥିବ । ଗୋଟିକରେ ବିଦେଶୀ ପଥିକମାନେ ଆଶ୍ରୟ ନେବେ, ଗୋଟିକରେ ପୀଡ଼ିତ ଆର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ହେବ, ଗୋଟିକରେ ଅନାଥ ଶିଶୁମାନେ, ଅନ୍ୟଟିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶ୍ରମଣ, ଭିକ୍ଷୁ-ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେବ । ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ଲୋକମାନେ ଏହି ଅପୂର୍ବ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦେଖିବାକୁ ଆସନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ତାର ସୁନ୍ଦର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟର ଓ ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଏହି ସୂତ୍ରରେ ମହୀପତିର ସୁନାମ ଓ ଯଶ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଗଲା ।

ଏଣେ ରାଜା ବିଦେହ ତାଙ୍କର ଅଲୌକିକ ସ୍ୱପ୍ନ-କାହାଣୀ କଥା ଭୁଲିଯାଇ ନ ଥାନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣର ଭବିଷ୍ୟତ-ବାଣୀ ସ୍ମରଣ କରି ସେ ଚାରି ଜଣ ଅମାତ୍ୟଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ପୁର ଦ୍ୱାରକୁ ପଠାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ତିନି ଜଣ ଫେରି ଆସି ରାଜାଙ୍କୁ ସମ୍ବାଦ ଦେଲେ ଯେ, ସେ ଲକ୍ଷଣର କୌଣସି ଜ୍ଞାନୀ ବା ବୁଦ୍ଧିମାନ ବାଳକଙ୍କ ସନ୍ଧାନ ସେମାନେ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଚତୁର୍ଥ ଅମାତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ମହୀପତିର ଖବର ପାଇଲେ । ସେହି ଅଦ୍ଭୁତ ଦର୍ଶନ-ଘରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସେ ପଚାରିଲେ, "ଏପରି ଚମତ୍କାର ଉଦ୍ୟାନ, ପୁଷ୍କରିଣୀ ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ କୋଠରିଗୁଡ଼ିକ କିଏ ତିଆରି କରିଛି ?"

ସେଠାକାର ଲୋକମାନେ କହିଲେ, "ପଣ୍ଡିତ ମହୌଷଧ ହିଁ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି କୌଶଳ ଖଟାଇ ଏହାକୁ ତିଆରି କରାଇଛନ୍ତି ।"

"ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କର ବୟସ କେତେ ?"

"ଠିକ୍ ସାତ ବର୍ଷ ।"

ସେତେବେଳେ ଚତୁର୍ଥ ଅମାତ୍ୟ ଭାବିଲେ, "ଠିକ୍ ତ ! ରାଜା ବିଦେହ ଯେଉଁ ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିଲେ, ତାହା ଅଜି ପୂରା ସାତ ବର୍ଷ ଆଗକାର କଥା । ତାହାହେଲେ ଏହି ବାଳକହିଁ ଦୈବ-ବାଣୀ ସଫଳ କରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନୀ ଓ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବ ।"

ତହିଁ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ସମ୍ବାଦ ପଠା ଗଲା । ରାଜା ବି ଅମାତ୍ୟଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ ସେନକଙ୍କୁ ଡକାଇ ଅଣି ପଚାରିଲେ, "ଏତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଯେତେବେଳେ ଏହି ବାଳକ ଏମିତି ବିଜ୍ଞ ମନର ପରିଚୟ ଦେଉଛି, ସେତେବେଳେ ନିଶ୍ଚୟ ସେ ଦିନେ ଏକ ମହାପୁରୁଷ ହେବ । ଏବେଣି ତାକୁ ରାଜସଭାକୁ ନେଇ ଆସିଲେ କେମିତି ହୁଅନ୍ତା ।"

କିନ୍ତୁ ସେନକଙ୍କ ମନରେ ସେତେବେଳେ ଈର୍ଷା ଜନ୍ମିଥାଏ । ସେ ଭାବିଲେ, ଏହି ପିଲା ତ ଦିନେ ତାଙ୍କୁ ରାଜସଭାରୁ ବିତାଡ଼ିତ କରିବ । ତେଣୁ ସେନକ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଏଥିରୁ ଏମିତି ଅଉ କି ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚୟ ପାଇଲେ, ମହାରାଜ ! ଯେ କୌଣସି ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବି ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଘର ତିଆରି କରି ପାରେ । ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ପଣ୍ଡିତ ହେବା ଆହୁରି ଢେର୍ ଶକ୍ତ ବ୍ୟାପାର । ଧର୍ମ, ସ୍ମୃତି ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହାର ଦଖଲ ଅଛି, ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ କୁହାଯିବ ।"

ରାଜା ସେନକଙ୍କ କଥା ସରଳ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ, "ସେ କଥା ଠିକ୍ । ତେବେ ପିଲାଟି ଉପରେ ନଜର ରଖିବା ଦରକାର ।"

ଏହା କହି ସେ ଚତୁର୍ଥ ଅମାତ୍ୟଙ୍କୁ ହୁକୁମ ଦେଲେ, ଭବିଷ୍ୟତରେ ମହୌଷଧର କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପ ଯେପରି ରାଜସଭାରେ ଯଥା ସମୟରେ ବିଶଦଭାବରେ ଜଣାଇ ଦିଆଯାଏ । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ରାଜା ବି ନିଜେ ନାନା ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, କିପରି ମହୌଷଧର ଜ୍ଞାନ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା କରାଯିବ ।

ମହୌଷଧ ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ଦକ୍ଷିଣ-ଘର ତିଆରି କରି-ଥିଲା, ଥରେ ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ସେହି ଉଦ୍ୟାନର ପୋଖରୀ କୂଳରେ ଆସି ବସିଲା । ସ୍ନିଗ୍ଧ ଛାୟା ଶୀତଳ ଜଳ ଦେଖି ତାର ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ତା ବେକରେ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ରଙ୍ଗୀନ ସୂତାର ଫୁଲପକା ମାଳା । ଅତି ସୁନ୍ଦର ଶିଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟ; ଲୁଗା ପଟା ଘାଟ ଉପରେ ଖୋଲି ଓ ମାଳାଟି ସେଠାରେ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ରଖି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ଯେମିତି ଜଳକୁ ସ୍ନାନ କରିବା ପାଇଁ ଓହ୍ଲାଇଛି, ଆଉ ଜଣେ ଅଳ୍ପ-ବୟସୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ସେତେବେଳେ ଘାଟ କୂଳରେ ଆସି ଠିଆ ହେଲା । ଏପରି ସୁନ୍ଦର ମାଳାଟି ଦେଖି ତାର ଲୋଭ ହେଲା । ସେ କହିଲା, "କି ସୁନ୍ଦର ଏହି ମାଳାଟି ! ଥରେ ପିନ୍ଧି ଦେଖିବି ?"

ସ୍ନାନରତା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି କହିଲା, "ଦେଖିନା ହିଁଅ ! ସେଥିରେ ରଙ୍ଗୀନ ସୂତାର ନକ୍ସା ଅଛି ।"

ଅଳ୍ପ-ବୟସୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ସେତେବେଳେ ଦ୍ୱିତୀୟ ,ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ ନ କରି ଗଳାରେ ମାଳାଟି ପିନ୍ଧି ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲା । ଏହା ଦେଖି ଗରିବ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ପାଣିରୁ ଉଠି ପଡ଼ି ଚୋର ପାଟିକରି ପଛେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିଛି ବାଟ ଦୌଡ଼ିଲା ପରେ ଚୋର ଧରା ପଡ଼ିଲା । ତା ପରେ ଦୁହେଁ ମିଶି ମହା ତର୍କ ଓ ହେଟେଟି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଜଣେ କହିଲା, ମୋର ମାଳା । ସେ କହିଲା, ସେଇଟା ମୋର । ଝଗଡ଼ାରେ

ପିଲାମାନେ ଖେଳୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଏହି ପାଟିଗୋଳ ଶୁଣି ଦୌଡ଼ି ଆସିଲେ । ତାପରେ ଘଟଣାଟା ଶୁଣି ସାରି ସେହି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ମହୌଷଧଙ୍କ ପାଖକୁ ନେଇଗଲେ । କହିଲେ, "ଏହା ବିଚାର କରି ଦେବାକୁ ହେବ । ଏହି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି କାନ୍ଦୁଛି, ତାର ମାଳା ଚୋରି ହୋଇ ଯାଉଛି ବୋଲି, ଆଉ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି କହୁଛି ମାଳାଟି ତାହାର ।"

ମହୌଷଧ ସବୁ ଘଟଣା ଶୁଣି କିଛିକ୍ଷଣ ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିଲେ । ତାପରେ ମାଳାଟି ଭଲ କରି ଦେଖି ଅଳ୍ପ ବୟସୀ ସ୍ତ୍ରୀଟିକୁ କହିଲେ, "ଆପଣ ବୋଧହୁଏ ବଡ଼ ଘରର ଝିଅ ? ଖୁବ୍ ଦାମିକା ଗନ୍ଧ ଲେପନ୍ତି ନା ?"

"ହଁ, ମହାଶୟ ! ମୋ ବାବା ସହରରେ ଜଣେ ବଡ ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ । ମୁଁ ସୁଗନ୍ଧ ଖୁବ୍ ଭଲପାଏ, ଗୋଲାପ ଅତର ମାଖେଁ ।"

"ଆଉ ଆପଣ ?"

"ଗରିବ ଲୋକ ମୁଁ; ଦାମିକା ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ କେଉଁଠୁ ପାଇବି ?" ଗରିବ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି କହିଲା, "ଘରର ଅଗଣାରେ ଗଙ୍ଗ ଶିଉଳୀ ଫୁଲ ଗଛଟିଏ ଅଛି, ତାହା ବ୍ୟବହାର କରେ" ।

ମହୌଷଧ ଗୋଟିଏ ସରୁ ଗଳା ଥିବା ପାତ୍ର ଆଣି ସେଥିରେ ଜଳ ଭରିଲେ । ତା ପରେ ମାଳାଟି ତାହା ଭିତରେ ବୁଡ଼ାଇ ଦେଇ ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣ ବୟସ୍କ ଲୋକଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲା, "ପାତ୍ରରେ କି ଗନ୍ଧ ପାଉଛନ୍ତି, କହନ୍ତୁ ତ ?"

ସମସ୍ତେ ଏକ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, "ଗୋଟେ ହାଲ୍କା ଗନ୍ଧ ପାଉଛୁ, ଯେମିତି ଗଙ୍ଗ ଶିଉଳୀ ଫୁଲର ।"

ମହୌଷଧ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କ ସାମନାରେ ଗରିବ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟିକୁ ମାଳାଟି ଫେରାଇ ଦେଇ କହିଲା, "ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ

ଉଭୟ ପକ୍ଷର କଥା ତ ଶୁଣିଲେ । ଏହି ଗନ୍ଧ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା ମାଳାଟି ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ କାହାର ।"

ତହୁଁ ସମସ୍ତେ ମହୌଷଧର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଚତୁର ବୁଦ୍ଧିର ତାରିଫ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କ୍ରମେ ଏହି କଥା ରାଜାଙ୍କ କାନକୁ ଗଲା । ରାଜା ବି ଶୁଣି ଚମତ୍କୃତ ହେଲେ ।

ଆଉ ଦିନେ ମହୌଷଧ ତାର ଉଦ୍ୟାନରେ ବସିଛନ୍ତି, ଏପରି ସମୟରେ ପିଲାମାନେ ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଣି ହାଜର କଲେ । ପିଲାମାନେ କହିଲେ, "ଏମାନେ ରାସ୍ତାରେ ଝଗଡ଼ା କରୁଥିଲେ ଗୋଟାଏ ସୂତା ବଣ୍ଡୁଲ ପାଇଁ । ଉଭୟ ଦାବୀ କରୁଛନ୍ତି, ସୂତା ବଣ୍ଡୁଲଟା ତାର ନିଜର । ତୁମେ ଏହାର ବିଚାର କର ।"

ମହୌଷଧ ତହୁଁ ସମସ୍ତ ବ୍ୟାପାରଟି ଶୁଣିବାକୁ ଚାହିଁଲା । ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି କହିଲା, "ମୁଁ ଦରିଦ୍ର ! ଭିକ ମାଗି, କାଠ ଗୋଟାଇ, ସୂତା କାଟି ମୋର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ । ଆଜି ଦିନ ସାରା କପା ଗଛରୁ ତୁଳା ସଂଗ୍ରହ କରି ଏତିକ ସୂତା କାଟିଛି । ପରିଶ୍ରମରେ କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ଏହି ବଣ୍ଡୁଲଟି ଗଛ ତଳେ ରଖିଦେଇ ଫଳ ତୋଳିବା ପାଇଁ ଗଛ ଉପରେ ଚଢ଼ିଥିଲି । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଉପରେ, ଏହି ଲୋକଟି ଏତେ କଷ୍ଟରେ ମୁଁ ତିଆରି କରିଥିବା ସୂତା ନେଇ ପଳାଉଥିଲା । ମୁଁ କୁଦାପଡ଼ି ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ତା ପଛେ ପଛେ ଦୌଡ଼ି ଶେଷରେ ତାକୁ ଧରି ପକାଇଲି । ଏଖଣି ସେ କହୁଛି, ସୂତା ମୋର ନୁହେଁ, ତାର ।"

ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି କହିଲା, "ଏ ଯାହା କହୁଛି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟା । ମୁଁ କସ୍ମିନ୍ କାଳେ ଏହା ଚୋରି କରି ନାହିଁ । ସୂତା ମୋର । ପୋଖରୀକୁ ଗାଧୋଇବାକୁ ଯାଇଥିଲି, ଫେରି ଆସି ଦେଖେଁ ମୋ ସୂତା ବଣ୍ଡୁଲଟା ଧରି ସେ ପଳାଉଛି ।"

ମହୌଷଧ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଶୁଣିଲା । ତାପରେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ପଚାରିଲା, "ଆପଣମାନଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ଅଛି ?"

ଦୁଇ ଜଣ ମଥା ହଲାଇ କହିଲେ, ନିଜ ମୁହଁରେ ସତ କଥା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ ।

ମହୌଷଧ ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପଚାରିଲା, "ଆପଣ କାହା ଉପରେ ସୂତା ଗୁଡ଼ାଇଥିଲେ, ଯେତେବେଳେ ଗୋଲା ପକାଇଥିଲେ ?"

ସେ କହିଲା, "ମୁଁ ଗରିବ, ମୋର ତ କାଠଣା ନାହିଁ । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଶୁଖିଲା ଫଳର ମଞ୍ଜିରେ ସୂତା ଗୁଡ଼ାଇଥିଲି ।"

"ଆଉ ଆପଣ ?"

ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି କହିଲା, "ଗୋଟାଏ ମାଟି ଡେଲା ।"

ସମସ୍ତଙ୍କ ସାମନାରେ ସେହି ସୂତାର ବଣ୍ଡୁଲଟା ଖୋଲା ହେଲା । ଦେଖାଗଲା, ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ମଞ୍ଜି ରହିଛି ।

ସମସ୍ତେ ମହୌଷଧର ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏତେ ଟିକିଏ ପିଲାର ଏତେ ପ୍ରଖର ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ଓ ବିଚାର ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ପାଇ ଦେଶ ସାରା ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ରବ ଉଠିଲା । ରାଜା ବି ଏ କଥା ଶୁଣିଲେ, ଆଉ ସେନକଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଏହି ବାଳକ ହିଁ ମୋର ସ୍ୱପ୍ନ, ମୋର ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବ । ତାକୁ ଡାକି ଆଣ, ତାକୁ ମୋର ପଞ୍ଚମ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରେ ବରଣ କରିବାକୁ ହେବ । କାଳେ ଏହି ପିଲା ହିଁ ମୋ ରାଜସଭାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରତ୍ନ ହେବ ।"

ସେନକଙ୍କର ହିଂସ୍ରକ ମନ ମହୌଷଧର ଏତେ ସୁଖ୍ୟାତି ସହ୍ୟ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ମନର ଭାବ ଗୋପନ କରି ଚାଲାକ ଭାବରେ ସେ ଜବାବ ଦେଲେ, "ତାହା ହେଉ ମହାରାଜ ! କେବଳ ଆପଣ ଦୁଇ ଥର ମାତ୍ର ତାହାର କଥା ଶୁଣି ଏତେ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟର ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱକୁ ଦେଇଦେବେ, ଏହା କଣ ସଙ୍ଗତ ହେବ ? ଆପଣ ଆଉ ଭିନ୍ନ ଥର

ନିଜେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖନ୍ତୁ । ପଞ୍ଚମ ଥର ସେ ଯଦି ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ; ତାହାହେଲେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ କରନ୍ତୁ । ସେତେବେଳେ କାହାରି ବି ଆଉ ଆପତ୍ତି ନ ଥିବ ।"

ରାଜା ବିଦେହ କହିଲେ, "ଭଲ କଥା । ମୁଁ ନିଜେ ମହୌଷଧଙ୍କୁ ଡାକି ପଠାଇ ଆଉ ତିନି ଥର ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖେଁ ।"

ମହୌଷଧ ରାଜସଭାକୁ ଆସିଲା । ସାଙ୍ଗରେ କେତେ ଜଣ ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ । ସଭାସଦ୍‌ମାନେ ଏହି ସୁକୁମାର ବାଳକଟିକୁ ଦେଖି ଅତୀବ ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ । ରାଜା ବି ଖୁସି ହେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, "ମହୌଷଧ, ମୋର ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍ୟାନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରିୟ ଝୁଲଣା ଅଛି । କିନ୍ତୁ ତାହା ଛିଡ଼ି ଯାଇଛି । ବାଲିର ଦଉଡ଼ି ତିଆରି କରି ନେଇଆସ । ଶୁଣିଛି, ତୁମେ ତ ସବୁ ବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣ, ପାରିବ ନାହିଁ ?"

ମହୌଷଧ ବିନୀତ ଭାବରେ ଜବାବ ଦେଲା, "ଚେଷ୍ଟା କରି ଦେଖେଁ, ମହାରାଜ ।"

ଏଣେ ସେନକ ଖୁବ୍ ଖୁସି । ଭାବୁଛି, ମହୌଷଧ ଏଥର ବେଶ୍ ଜବ୍ଦ ହେବ ।

ମହୌଷଧର ବନ୍ଧୁମାନେ ତ ମଥାରେ ହାତ ଦେଇ ବସିଲେ । ବାଲିର ଦଉଡ଼ି ? ଏ କି ତାଜ୍ଜବ କଥା ! କେଉଁ ଉପାୟରେ ସାତ ଦିନ ଭିତରେ ଏହି ଜିନିଷ ସେମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବ ? ମହୌଷଧର କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ସେ ବେଶ୍ ହସି ଖେଳି ବୁଲୁଛି, ଖାଉଛି, ଶୋଉଛି । ଯେମିତି କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ, ଏହି ଭାବ ।

ସପ୍ତମ ଦିନ ସକାଳେ ସେ ତା'ର ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଡାକି କିଛି ଉପଦେଶ ଦେଇ କହିଲା, "ତୁମେମାନେ ରାଜସଭାକୁ ଯାଅ, ମୁଁ ଯାହା କହି ଦେଉଛି ତାହା କହିବ ଆସ ।"

ବନ୍ଧୁମାନେ ରାଜସଭାରେ ଆସି ହାଜର ହୋଇଗଲେ । ସେନକ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଆପେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, "ହେ, ମହୌଷଧ କାହିଁ ? ବାଲିର ଦଉଡ଼ି ଆଣିଛ ?"

ପିଲାମାନେ କହିଲେ, "ସେ କଥା ରାଜାଙ୍କ ଆଗରେ କହିବୁ ।" ତା'ପରେ ସେମାନେ ଦରବାରକୁ ଯାଇ ରାଜା ବିଦେହଙ୍କୁ କହିଲେ, "ମହାରାଜ, ଆମେ ଆସିଛୁ ।"

ରାଜା ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇ ପଚାରିଲେ, "କାହିଁ, ବାଲିର ଦଉଡ଼ି କେଉଁଠି ?"

"ମହାରାଜ, ଆମକୁ ଆଉ ଦୁଇ ଦିନ ସମୟ ଦେବାକୁ ହେବ ।"

"ତଥାସ୍ତୁ ।"

"କିନ୍ତୁ ତା ପୂର୍ବରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ନିବେଦନ ଅଛି । ଆପଣଙ୍କ ସଂଗ୍ରହଶାଳାରେ ଯେଉଁ ବାଲିର ଦଉଡ଼ିଟା ଛିଡ଼ି ଯାଉଛି, ତାର ଟିକିଏ ନମୁନା ଦରକାର । କାରଣ କିନା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଗୁରୁ ମହୌଷଧ ଯେଉଁ ଦଉଡ଼ିଟା ତିଆରି କରିବେ, ତା ସାଙ୍ଗରେ ଆପଣଙ୍କର ଦଉଡ଼ିଟା ମିଳେଇବା ଦରକାର ତ । କେତେ ମୋଟା ହେବ, କେତେ ନରମ ହେବ, ସେଥି ପ୍ରତି ଦେଖିବା ଦରକାର ନୁହେଁ କି ?"

ରାଜା ଥତମତ ହୋଇ କହିଲେ, "ହଁ, ତାହା ତ ଠିକ୍ । ତେବେ—" କହି ସେନକଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲେ । ସେନକ ଆଗକୁ ଆସି କହିଲେ, "ବାଲିର ଦଉଡ଼ି କେଉଁଠୁ ପାଇବୁ ? ତାହା ଆମେ ଦେଖି ନାହୁଁ । ତେବେ ମହୌଷଧର କାରିଗରୀ ଶୁଣି ତାଙ୍କୁ ସେହି ଦଉଡ଼ି ତିଆରି କରିବାର ଭାର ଦିଆ ହୋଇଛି ।"

ପିଲାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିରୁ ନିଷ୍ପାନୁଯାୟୀ ଜବାବ ଦେଲେ "ମହାରାଜ, ଯେଉଁ ଜିନିଷ ଆପଣମାନେ କେହି ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ପୃଥିବୀରେ ଅସମ୍ଭବ, ସେହି ଜିନିଷ କିଏ ତିଆରି କରିପାରିବ ?"

ସେନକଙ୍କ ମୁହଁରେ କଥାଟିଏ ବି ନାହିଁ । ରାଜା ବି ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ବସି ରହିଲେ । ସେତିକିବେଳେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହଠାତ୍ କହି ଉଠିଲେ, "ସାଧୁ ! ସାଧୁ ! ଏ ତ ସତ୍ୟ କଥା । ଯେଉଁ ଜିନିଷ କାଳ୍ପନିକ, ବାସ୍ତବ ନୁହେଁ, ତାହା ସେନ ଜ୍ଞାନ ଓ ବୁଦ୍ଧିର ପରୀକ୍ଷା ହୁଏ ନାହିଁ ।"

ସେନକଙ୍କ ମୁଖ ଭାରି । ଏତେ ଟିକିଏ ପିଲା ନିକଟରେ ପରାଜିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ମୁହଁ ତଳକୁ ହୋଇ ଯାଇଛି । ରାଜା କିଛିତ ଚିନ୍ତିତ, ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ବି ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ । କିନ୍ତୁ ଆହୁରି ଦୁଇଟା ପରୀକ୍ଷା ବାକି । ସେନକ ଭିତରେ ଭିତରେ ମତଲବ ପାଞ୍ଚୁଛନ୍ତି, କିପରି ମହୌଷଧଙ୍କୁ ଏଠାରୁ ଉଚ୍ଛେଦ କରାଯିବ । ଅବଶେଷରେ ସେ ଗୋଟାଏ ଫନ୍ଦି ବାହାର କଲେ ।

ରାଜା-ମହାରାଣୀଙ୍କ ଗଳାରେ ଗୋଟିଏ ମହାମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଅନେକ ଦିନ ବ୍ୟବହାର ଫଳରେ ସେଥିର ସୂତା ଛିଣ୍ଡି ଯାଇଥିଲା । ଏହି ମଣିଟିର ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ସରୁ କଣା ଅଛି ତାହା ଭିତରେ ଦେଇ ସୂତାଟା ଗଳିଛି । ଏଣୁ ଦୁଇ ପାଖର ସୂତା ପଚି ଛିଣ୍ଡି ଯାଇ କଣାଟା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଛି, କାରଣ ଟିକିଏ ସୂତା ଭିତରେ ରହି ଯାଇଛି । ରାଜ୍ୟରେ ଯେତେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର ଓ ମଣିକାର ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେହି ହେଲେ ସେହି ସୂତାଟା ବାହାର କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସୂତାର ଅଂଶ ଟିକକ ଏମିତ ଜମାଟ ହୋଇ ଛିଦ୍ର ଭିତରେ ବସି ଯାଇଛି ଯେ ତାକୁ ବାହାର କରିବା ମୁସ୍କିଲ । ଖୁବ୍ ସରୁ ଛୁଞ୍ଚି ବା ଶଳାର ସାହାଯ୍ୟ ନେବା ମଧ୍ୟ ବିପଦଜନକ, କାରଣ ମଣିର

ଦାଗ ପଡ଼ିଯିବ । ଏଣୁ ମଣିଟି ଦାଗୀ ହୋଇଗଲେ ତାର ମୂଲ୍ୟ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ କମିଯିବ ।

ସେନକ ରାଣୀଙ୍କ ପାଖରୁ ମଣିଟି ମାଗି ଆଣି ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଆପଣ ମହୌଷଧକୁ ଡକାଇ ପଠାନ୍ତୁ । ସେ ଯଦି ଏହା ଭିତରେ ନୂଆ ସୂତା ଗଳାଇ ପାରେ ମଣିଟିକୁ ଅକ୍ଷତ ରଖି, ତାହାହେଲେ କହିବି ସେ ବାହାଦୁର ।"

"ବେଶ, ତାହା ହେଉ ।

ମହୌଷଧ ରାଜାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ଦରବାରରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେନକ ଓ ରାଜା ବିଦେହ ଦୁହେଁ ମହୌଷଧକୁ ସବୁ ଖୋଲି କହିଲେ ଏବଂ କଣ କରିବାକୁ ହେବ ତାହା ବୁଝାଇ ଦେଲେ । ମହୌଷଧ ନାନା ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କଲା, କିନ୍ତୁ କୌଣସିଟା ତା ମନକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଯାହା କରିବାକୁ ଗଲା ଭାବିଲା, ମଣିଟିର ଦେହରେ କେଉଁଠି ଦାଗ ଲାଗିବ । ଅଥଚ ସୂତା ଗଳୁ ନାହିଁ । କଣ କରିବ; କିଛି ଭାବି ସ୍ଥିର କରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଦିନେ ଚିନ୍ତିତ ମନରେ ବୁଲି ବୁଲି ମହୌଷଧ ପଡ଼ିଆ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଗଛ ତଳେ ଅଟକି ରହିଲା । ଦେଖିଲା ସେହି ଗଛ ତଳେ ଗୋଟିଏ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଗାତ । ସେଠାରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଲେଣ୍ଡିଆ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଭିଡ଼ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ମୁହଁରେ ଖାଦ୍ୟ ଧରି ଗାତରେ ପଶୁଛନ୍ତି ଆଉ ବାହାରି ଆସୁଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ତା ମଥାରେ ଚଟ୍ କରି ଗୋଟେ ବୁଦ୍ଧି ପଶିଗଲା ।

ଘରକୁ ଫେରି ଆସି ମହୌଷଧ କିଛି ନୂଆ ରେଶମ ସୂତା ନେଇ ଆସି ଖୁବ୍ ସରୁ କରି ବଳାଇଲା । ତାପରେ କିଛି ମହୁ ଧରି ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସେହି ପଡ଼ିଆର ଗଛ ତଳେ ଯାଇ ହାଜର ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ସେ ରେଶମ ସୂତାଟି ମହୁରେ ବୁଡ଼ାଇ ନେଲା । ତା ପରେ ମଣିଟାର

ଛିଦ୍ର ପଥର ଦୁଇ ପାଖରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ମହୁ ବୋଳି ଦେଇ ମଣିଟାକୁ ଧରି ଉପର ତଳ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଯଦ୍ୱାରା କଣା ଭିତରେ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ଟିକିଏ ମହୁ ପଶି ଭିତରର ପୁରୁଣା ସୂତାର ଅଂଶଟାକୁ ଭିଜାଇ ଦେଲା । କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ନୂଆ ପଶମ ସୂତାର ଗୋଟିଏ ପାଖ ମଣିର କଣା କଡରେ ଲଗାଇ ଦେଇ ମଣିଟିକୁ ସେହି ପିମ୍ପୁଡ଼ି ବସା ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ପଥର ଉପରେ ରଖିଦେଲେ ।

କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ଦେଖାଗଲା, ଭୋକିଲା ପିମ୍ପୁଡ଼ିଗୁଡ଼ାକ ମହୁର ଗନ୍ଧରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ସେହି ସୂତା ନିକଟରେ ଭିଡ଼ ଜମାଇଲେ । ତାପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ମହୁ ଖାଇ ଖାଇ ପଶମର ସୂତା ହେଇଁ ସେମାନେ ମଣିର ଗାତ ମୁହଁରେ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ଗାତର ମୁହଁ ବନ୍ଦ ସତ, କିନ୍ତୁ ମହୁ ଲୋଭରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ିମାନେ ସବୁ କରି ପାରନ୍ତି । ଗୋଟାକ ପରେ ଗୋଟାଏ ଭୋକିଲା ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଶୁଣ୍ଢରେ ଠେଲି ଭିତରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବାଧା ପାଇ ସେମାନେ ଭିତରର ପୁରୁଣା ସୂତା ଖଣ୍ଡିକ ଖାଇଦେଇ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆର ପଟରେ ବି ମହୁ ବୋଳା ହୋଇଥିଲା । ତାରି ଲୋଭରେ ସେମାନେ ଠେଲି ପେଲି ସେହି ମୁହଁ ବାଟେ ବାହାରି ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆଉ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମହୁବୋଳା ପଶମ ସୂତା ସେମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ଅଟକି ଯାଇ ସେହି ମୁହଁ ବାଟେ ବାହାରି ଆସିଲା । ସେତି- ବେଳେ ମହୌଷଧର ମୁହଁରେ ହସ ଫେରି ଆସିଲା, ବନ୍ଧୁମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଚିତ୍କାର କଲେ । ସଭାସଦମାନଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ରାଜା ବାହାରି ଆସିଲେ ମହୌଷଧର କୀର୍ତ୍ତି ଦେଖିବା ପାଇଁ । ମହୌଷଧ ରାଜାଙ୍କୁ ନିବେଦନ କଲେ, କେଉଁ କୌଶଳରେ ଏହି କଠିନ କାମ ହାସଲ ହୋଇଛି । ରାଜା, ରାଣୀ, ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ସମସ୍ତେ ମହା ଖୁସି । ମହୌଷଧର

ଅଦ୍ଭୁତ ବୁଦ୍ଧି କୌଶଳରେ ମୁଗ୍ଧ । କେବଳ ସେନକଙ୍କର ମୁହଁ ଏତିକି ଟିକିଏ ।

ବାର ବାର ଶେଷ ବାର । ସେନକଙ୍କର ପ୍ରାଣାନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା, କିପରି ମହୌଷଧର ପରାଜୟ ଘଟା ଯାଇପାରେ । ରାଜା ବିଦେହ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ । ପଞ୍ଚମ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ହିଁ ସେ ମହୌଷଧଙ୍କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆସନ ଦାନ କରିବେ ।

ଏଣେ ସେନକ ଗୋଟିଏ ଗଛର ଡାଳ କାଟି ନେଇ ଆସିଲେ । ତା'ପରେ ତାକୁ ସଯତ୍ନରେ ଚୁଞ୍ଛି ଚୁଞ୍ଛି ସମାନ କରି ପକାଇଲେ, ଯେମିତି ଡାଳର ଦୁଇ ପାଖ ସମାନ ମୋଟା ଓ ଗୋଲ ହୁଏ । ଦେଖି କହିବା କଠିନ କେଉଁ ପାଖଟା ଅଗ ଆଉ କେଉଁ ପାଖଟା ମୂଳ ଥିଲା । ଲଟିର ଡାଳଟା ନେଇ ଆସି ସେନକ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଏଥର ମହୌଷଧଙ୍କୁ ଡାକନ୍ତୁ । ଏଇଟା ହେବ ଚରମ ପରୀକ୍ଷା ।"

ରାଜା ବିଦେହ ଏଥର ତେଣୁ କଣ ହେବ ବୋଲି ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ମହୌଷଧଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର ଖବର ଦିଆଗଲା । ସେନକ ଲଟି ଭଳି ଡାଳଟା ତା ସାମନାରେ ରଖି କହିଲେ, "ଏହାର କେଉଁ ପାଖଟା ମୂଳ, ଆଉ କେଉଁଟା ବା ଅଗ, ଡାଳ ନ ଛୁଇଁ କହି ଦିଅ ।"

ମହୌଷଧ ସେନକଙ୍କର ଫିକର ଠଉରାଇ ନେଲ, ବୁଝିଲ ତାଙ୍କୁ ଅପଦସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ସେ ବଦ୍ଧପରିକର । ଏପରି ଏକ କଠିନ ସମସ୍ୟା ଆଣି ହାଜର କରାଇଛନ୍ତି, ଯାହା ଉପରେ ତାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ନିର୍ଭର କରୁଛି । ଚୁପ ହୋଇ କିଛି ଭାବି ମହୌଷଧ ହୁକୁମ ଦେଲା, ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପାତ୍ରରେ ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖା ହେଉ । ତା ପରେ କହିଲ, 'ମହାରାଜ, ଡାଳ ଛୁଇଁବାକୁ ମୋତେ ବାରଣ କରା ହୋଇଛି । ଅତଏବ ଜଣେ ଚାକରକୁ ଡାକନ୍ତୁ ।" ଚାକର ଆସିବାରୁ ମହୌଷଧ ତାକୁ କହିଲା, "ଲଟିଟା ମାପି ଠିକ୍ ତା ମଝିରେ ଦୌଡ଼ି ବାନ୍ଧ ।"

ତା'ପରେ ମହୌଷଧ ଦୌଡ଼ିର ଗୋଟାଏ ପ୍ରାନ୍ତ ଧରି ଲଉଡ଼ିଟା ଜଳ ପାଣିରେ ଛାଡ଼ି ଦେଲା । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଲଉଡ଼ିଟାର ଗୋଟାଏ ପାଖ ଜଳ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ସେତେବେଳେ ମହୌଷଧ ସମବେତ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କଲା, "ଡାଳର କେଉଁ ପାଖଟା ଭାରି ? ଯେଉଁଟା ଗଛର ମୂଳ ଆଡ଼କୁ—ନା ଯେଉଁଟା ଉପରର ଅଂଶ ?"

ସମସ୍ତେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ ସ୍ୱୀକାର କଲେ, ଯେଉଁ ଅଂଶଟା ମାଟି ଆଡ଼କୁ ଡାଳର ସେହି ପାଖଟାର ଓଜନ ବେଶୀ ।"

ତହୁଁ ମହୌଷଧ କହିଲା, "ଜଳ ଭିତରେ ଡାଳର ଯେଉଁ ଅଂଶଟା ବୁଡ଼ି ରହିଛି, ସେଇଟା ହିଁ ଥିଲା ମୂଳ ।"

[illegible] ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବିସ୍ମୟ-ସ୍ତବ୍ଧ । ତା'ପରେ ତୁମୁଳ ହର୍ଷ-ଧ୍ୱନି ଭିତରେ ଘୋଷଣା କରାଗଲା, ରାଜା ବିଦେହ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମହୌଷଧଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନ ଅମାତ୍ୟ ପଦ ଦାନ କଲେ ।

ଅଲୌକିକ ସ୍ୱପ୍ନ ଏହି ଭାବରେ ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା । ନିଜର ଚତୁରତାରେ, ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧି ଓ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ-ମତିତ୍ୱ ବଳରେ ମହୌଷଧ ନିଜର ନାମ ସାର୍ଥକ କଲା ।

(ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ଜାତକ-ଗଳ୍ପରୁ ଗୃହୀତ)

(ସମାପ୍ତ)

କଳାପୋଡା

ବସ୍ତାଣ୍ଟ ପ୍ରାନ୍ତରରେ ଦୀର୍ଘ ଅଭିନୟ ଯାସା ସର ନାହିଁ । ସେଦିନ ସତ ଗାଡ଼ିରେ ମୋର ଜଣେକ ବନ୍ଧୁ ଆସିବାର ଥାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାଙ୍କୁ ପାଗଣ ମେଘୁଆ କରିଛନ୍ତି । ଲଜ୍ଜାନମ୍ର ଅଜାନୁ-ଅବଗୁଣ୍ଠନ-ପରିବୃତା ନବ ବଧୂ ପରି ପାଉଁଶିଆ ଆକାଶଟା ଧରଣୀ ବକ୍ଷରେ ଓଲା ପଡ଼ିଛି ।

ବର୍ଷା ହେଉଥାଏ । କଣ୍ଟ୍ରୋଲ ଯୁଗରେ ଛତା—ବର୍ଷାକାବସ୍ଥାରେ ଗୃହଦାରୀଙ୍କ ଛକରେ ପଡ଼ିଥିଲି । ରିକସା ନ ଥାଏ । ପାନ ଦୋକାନକୁ ଯାଇ ଗୁଡ଼ିଏ ପଇସା ଦେଇ ପୋଡ଼େ କାଇଞ୍ଚମାର୍କା ସିଗ୍ରେଟ କିଣିଲି । ଓଠ ମଝିରେ ଗୋଟେ ଗେଞ୍ଜି ଦେଇ ଦିଆସିଲିରୁ ନିଆଁ ଲଗାଇଛି, ଦୂରରୁ ହଂହଂ ଆବାଜ ଶୁଭିଲା । ଲୁଗା କାନି ମଥାରେ ପକାଇ ଟିକିଏ ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲି । ଶୂନ୍ୟ ରିକ୍ସା ଦେଖି ମୋ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଉଦ୍ରେକ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ରିକ୍ସାବାଲାର ଟଙ୍କାଏ ଦର ଶୁଣି କୁଆଡ଼େଗଲା ପଞ୍ଚ ତତ୍ତ୍ୱ ମିଳାଇ ଗଲା । ମୁଁ ତାକୁ ମାମୁଲି ଦର ଦେଉଥିଲି । ସେ ଆଗ ପଛ କିଛି ନ ଭାବି ରୁକ୍ଷ ସ୍ୱରରେ କହିଲା- ଆପଣଙ୍କ ଭଳି ଲୋକଙ୍କୁ ନିବାର ଦରକାର ନାହିଁ । ବର୍ଷାରେ ଭିଜି ଭିଜି ଭାତ ପାଇଁ ଠକ୍ ଠକ୍ ହେଉଥାଏ । ଏ ଣ ଗାଡ଼ି ବେଳ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ଆଉ ଜଣେ ଗରାଖ ଆସିଲେ । ମୋର ହାଲ ଶୁଖିଗଲା । ହଠାତ୍ ପାଟିରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା—'ଚାଲ ଚାଲନ୍ତୁ', ରିକ୍ସାରେ ଯାଇ ବସିଲି ।

ପ୍ରାଦେଶିକ ସଦରଥାନାର ଅନ୍ଧକାର ଓ ଆବର୍ଜନାପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଙ୍କାବଙ୍କା ସରୁ ଗଳିରେ ଛୁଟିଲା କ୍ଷୁଦ୍ର ମଣିଷ-ଯାନ ।

ଟିକିଏ ଥଣ୍ଡା ଲାଗିଲା । ଗରମ ହେବା ଲାଗି ସିଗ୍ରେଟ ବାହାର କଲି । ଦିଆସିଲି ମିଳୁ ନ ଥାଏ, ଦୈବଯୋଗକୁ ଦୋକାନଟିଏ ଦେଖା ପରବଶ ହୋଇ ଅଣିଟି ନେଇ ଦିଆସିଲିଟେ ନେଲି ।

ଆମେ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ମାଡ୍ରାସ ମେଲ୍ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଲାଗି ସାରିଥିଲା ।

ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଅନ୍ୱେଷଣାର୍ଥେ ଫାଟକ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଏ ।

ଭିଡ଼ଭାଡ଼ । ବାମ ହସ୍ତ ସାହାଯ୍ୟରେ ଟି.ଟି.ସିଙ୍କ ପକେଟ ଭରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ।

ମୋ ସାମନାରେ କାନ୍ଥରେ ପୋଷ୍ଟର ମରା ହୋଇଥାଏ—"ଚୋର ବଜାର ଦମନ କର ।"

ଟିକିଏ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଥିଲି, ଡାକ ଶୁଭିଲା—ଦୀନବନ୍ଧୁ ! ନଜର ସେ ଆଡ଼କୁ ବୁଲିଗଲା । ସେ ପଚାରିଲେ—ଟଙ୍କା ଅଛି ? ପାଞ୍ଚଟା ଦେଲି ।

ମୁଁ କହିଲି—କଣ କରିବ ?

ସେ ଚୁପ ଚୁପ କି ମୋ କାନ ପାଖରେ କହିଲେ—ଟି.ଟି.ଆଇଙ୍କୁ ଦେବି ।

ଟିକେଟ କର ନାହିଁକି ?

ଟିକେଟ କଲେ କଣ ହେବ ? ଗାଡ଼ିକି ଉଠି ପାରିବୁ ? ମିଶ୍ର ବାବୁଙ୍କୁ କେତେ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ସେ ଟିକିଏ ଜାଗା କରିଦେଲେ, ଆସିଲି ।

ଆଉ କିଏ ଆସିଛି କି ?

ସେ ଜଣେ ଯୁବତୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଦେଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ ସୂଚକ ଚକ୍ଷୁ ଇଙ୍ଗିତ ଦେଲି—କିଏ ?

ତୋ ନୂଆ ଭାଉଜ ପରା !

ଏଁ, ମରଣ ଦୁଆରେ ବି ସଙ୍ଗିନୀ ! ମୋର ଭାବନା ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିଲା । ହସ ଚୁପିରଖି ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ପଚାରିଲି—କଳା ନା ଧଳା ବଜାରରୁ ?

ବିଲ୍‌କୁଲ୍ କଳା, ସେକେଣ୍ଡହେଣ୍ଡ୍, କିନ୍ତୁ ଭାଲ ମାଲ୍ ।

ଟି. ଟି. ଅଇ ଅସି ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେ ଫେର ମାଗିଲେ—ଟଙ୍କା ଅଣ ।

ମୁଁ ଘୃଣ୍ଣ ପକେଟରୁ ମନିବେଗଟା ଆଣିବାକୁ ହାତ ଭର୍ତ୍ତି କଲି । କିନ୍ତୁ ହାତ ଆଉ ଚାଲୁଥିଲା ନାହିଁ । ମୋ ଫକାସି ହଜିଗଲା । ପାଟିରୁ ବାହାରିଗଲା—ମନିବେଗ !'

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ପରିହାସ ମିଶ୍ରିତ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ—କିରେ ମନିବ୍ୟାଗ ଚମ୍ପଟ କି ? ହଁ, ଉପର କଣ ? କେ. ପି. ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ ଥିବାଯାଏ, କ୍ୟା ପରବାଏ ।

ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ହୃତ ଚେତନା ଫେରି ପାଇଲି ଏବଂ ନୂଆ ଭାଉଜଙ୍କ ଆଡ଼କୁ କଣେଇକି ଅନାଇ ସ୍ମିତ ବଦନରେ ଡାକିଲି—ଆସନ୍ତୁ !

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ବଳଦ ଗାଡ଼ିବାଲାକୁ ସେତେବେଳେ କହୁଥାନ୍ତି—ମାନସିଂପାଟନାକୁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ?

୩-୯-୪୬

ବିଶଲ୍ୟ କରଣି

ଆଜି ଯେ ସେ ନୂଆ ହୋଇ ଶିବ-ଲୀଳା-କ୍ଷେତ୍ର ଭୁବନେଶ୍ୱରକୁ ଆସିଥିଲା ତା ନୁହେଁ । ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଆସେ, ତାର ଅଭୀଷ୍ଟ ସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ସାଙ୍ଗରେ ତା'ର ରୂପ-ଗୁଣସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ-ସମ୍ପନ୍ନ ତା ପ୍ରୌଢ଼ା ପତ୍ନୀ, ସନ୍ତାନହୀନା । କ୍ରମାଗତ ଗୁରୁବର୍ଷ ହେଲା ସେ ଏଠାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତା'ର ମନୋବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି କି ନା ସେହି ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁହେଁହିଁ ଜାଣନ୍ତି ।

ଆଜି, ଅର୍ଥାତ୍ ୧୩୫୯ ସାଲ, ଚୈତ୍ର ୯ ଦିନ, ରବିବାର, ଶୁକ୍ଳାଷ୍ଟମୀ । ବର୍ଷକରେ ଏକ ମଙ୍ଗଳ ତିଥି । ଜୀବନରେ ଏହିପରି କେତେ ମଙ୍ଗଳ ତିଥି ଆସେ, ଯାଏ । ମନ ଚାହିଁଲେ ଏବଂ କର୍ମକଲେ, ତାକୁ ହାତ ବଢ଼ାଇ ଧରି ରଖାଯାଇ ପାରେ. ନଚେତ୍ ତାହା ଅଲକ୍ଷରେ ଖସିଯାଏ । ଅନେକ, ଯେଉଁମାନେ କି କେବଳ କଳ୍ପନା-ପ୍ରବଣ ଆଶାବାଦ ଉପରେହିଁ ତିଷ୍ଠି ରହିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ଏବଂ କର୍ମ-ବିହୀନ କଳଙ୍କମୟ ପଙ୍କିଳ ଜୀବନ ଧରି ଆଭିଜାତ୍ୟର ପରିଚ୍ଛଦ ପରିଧାନ କରି ବାହ୍ୟ ଜଗତରେ ଘୁରି ବୁଲନ୍ତି, ସେହିମାନଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ସମ୍ବଳ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ ସୌଭାଗ୍ୟର ସୁଦୃଢ଼ ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୋଚନ କରିବାକୁ ସତତ ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇ ରହନ୍ତି । ରେଳଗାଡ଼ିରେ ବିନା ଟିକଟରେ ଯାତ୍ରା କରୁଥିବା ଚତୁର ପସେଞ୍ଜର ଯେପରି ରେଳ କମ୍ପାନୀର କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ ନିଜ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଅବଲମ୍ବନୀୟ କରେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଦଳେ ପରସ୍ୱଗୃଧ୍ନୁ ଅର୍ଥଲିପ୍ସୁ କୁକର୍ମୀ ଅନ୍ୟର ଧନ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଏବଂ ଜୀବନ ଉପରେ ଦାରୁଣ ପଦାଘାତ କରି ନିଜର ବାଞ୍ଛିତ ପଥରେ ଯେ କୌଣସି

ପ୍ରକାରେ ହେଉ ଉପନୀତ ହେବାକୁ ବହୁ କୌଶଳର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି ।

ଧାନ ଅମଳ ସବୁ ଯାଇଛି । ବାୟୁ-ମଣ୍ଡଳରୁ ଶୀତର ଶିହରଣ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଲିଭି ଯାଉଛି ଏବଂ ତା'ର ସ୍ଥାନରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଏକ ଅନାଗତ ଆତଙ୍କ ରୂପେ ଉଭା ହେଉଛି । ଆମ୍ବ ଗଛରେ ବଉଳ ଶୋଭା ପସରା ମେଲି ଦେଲଣି । ନିମ ଗଛର ଫାଙ୍କରେ ଧଳା ଧଳା ଫିତାକୁଠା ହୋଇ ଗଲଣି । ଶୁଖିଲା ଖାଁ ଖାଁ ବିଲ ମଝିରେ ପଳାଶ ଗଛରେ ନିଆଁ ଲାଗିଲା ପରି ଦେଖା ଯାଉଛି । ସଡ଼କ କଡ଼ରେ ଦୁବ ଘାସ ହଳଦିଆ ପଡ଼ି ଆସୁଛି ।

ଖଇରିଆ ନିଶୁନ ଆମ୍ବ ତୋଟାର ଥଣ୍ଡାଳିଆ ଗହଳିଆ ଫାଙ୍କରୁ ବସନ୍ତ ଦୂତ କୋଇଲିର ବେଦନାଭରା ଆର୍ତ୍ତ ଚିତ୍କାର ବାଟୋଇଙ୍କୁ ସଚେତନ କରି ଦେବାକୁ ବସିଛି । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଜଗତ କର୍ମ-ମୁଖର । ଜୀବନର ଅନ୍ଧକାର ଭେଦକରି ପ୍ରାଣୀ ଜନ୍ମ ହେଲା ମାତ୍ରେହିଁ ତା'ର ଚିର ସହଚର ରୂପେ ଦେଖା ଦିଏ ଏକମାତ୍ର କର୍ମ, ଠିକ ଏକା ନାଡ଼ ଦୁ'ଖଣ୍ଡ ହେଲା ପରି ଏକା ମାଆ ପେଟର ଭାଇ ଭଳି, —ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ, ଅବିଭାଜ୍ୟ, ଅବିନଶ୍ୱର ।

ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ସକାଳ ଆଠଟା । ଷଦାସ୍ଥୀ ଶୀତର କୁହୁଡ଼ି ଏଠାର ପୃଥିବୀଟାକୁ ଅନ୍ଧକାର ଓ ଅବଲୁପ୍ତ କରି ଦେଇଛି । ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ । ଗାଡ଼ିର ଛାତ ଉପରୁ ଟପ ଟପ ହୋଇ କାକର ଟୋପା ଗଡ଼ୁଛି । କେବଳ ଭିଡ଼ରେ ଚଢ଼ିବା କଥା ଛାଡ଼, ଠିଆ ହୋଇ ବି ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟେସନରୁ ଆର ଷ୍ଟେସନକୁ ଯିବା ଅତି ସହଜ ନୁହେଁ । ତଥାପି ସେ ଅଙ୍ଗ [illegible]

ମନରେ ଅତୃପ୍ତ ଆଶା, କାମନା ସିକ୍ତ ବାସନା ଏବଂ ଅଶେଷ ଆକାଂକ୍ଷା ନେଇ । ସେ ଓ ତା'ର ପତ୍ନୀ ଦୁହେଁ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ତଳେ ପାଦ ଦେଲାକ୍ଷଣି ତା'ର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ସେହି ନିକଟ-ଅତୀତର ଅବିସ୍ମୃତ ଘଟଣା-ଚକ୍ର । ଆଜିର ଏ ଯାତ୍ରା ତା'ର ଆଦୌ ନୂଆ ନୁହେଁ, ଗତବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ପୁନାରାବୃତ୍ତି ମାତ୍ର, ପରିଚିତ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ପୁନରାଗମନ ଏବଂ ଜୀବର ପୁନର୍ଜନ୍ମ ପରି ।

ଠିକ ତିନିବର୍ଷ ତଳେ ଏହିପରି ଏକ ସୁରମ୍ୟ ଓ ଶୁଭଙ୍କରୀ ଅଷ୍ଟମୀ ତିଥିରେ ସେ ଏହି ଭୂମିରେ ପଦାର୍ପଣ କରିଥିଲା । କାହିଁକି ? ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ ଏକ ବିରାଟ ଜିଜ୍ଞାସା ଜନିତ ମହା-ହୁତାଶର ଚିତାନଳ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ହୋଇଥିଲା, ତା'ର ଅବସାନ ପାଇଁ ଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଦଉଡ଼ି ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, ସେତେବେଳକୁ ସେମାନଙ୍କର ସବୁ ପ୍ରକାର କୌଶଳ, ଉପାୟ ଏବଂ ପ୍ରତିକାରର ବିହିତ ପନ୍ଥା ଯେମିତି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ଓ ଅଶେଷ ହୋଇ ଦ୍ୱାର ଅବରୁଦ୍ଧ କରି ଦେଇଥିଲେ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଅବନତି ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେଲେ ଯେମିତି ଡ଼ାକ୍ତର ଭିଟାମିନ୍ ଟ୍ୟାବଲେଟ ସେବନ କରିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦିଏ ଏବଂ କୌଣସି ସାଂଘାତିକ ଦୁଃସାଧ୍ୟ ରୋଗର ପ୍ରକୋପରୁ ଅଚିରେ ବିମୁକ୍ତ ହେବା ଲାଗି ଯେମିତି ରୋଗୀ ଅଧୀର ଓ ବିଚଳିତ ହୋଇ ଇଞ୍ଜେକସନର ଆଶ୍ରୟ ନିଏ, ଆଜିକୁ ତିନିବର୍ଷ ହେଲା ସେ ତା'ର ଅନ୍ତରର ଏକ ନିପୀଡ଼ିତ ଦୁରାରୋଗ ବ୍ୟାଧିର ଉପଶମ ପାଇଁ ଏହି ଅନ୍ତିମ ପ୍ରତିକାରର ପନ୍ଥା ଅନୁସରଣ କରି ଆସୁଛି—କିନ୍ତୁ ଅବଦମିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ତା'ର ଆଶା କୋରକ ବରଂ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବିକଶିତ, ବିଚ୍ଛୁରିତ, ବିଳସିତ ହୋଇ ଆସୁଛି ।

ତା'ର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟର୍ଥ ହେଉଥିଲେ ବି, ମନର ଘନ ଅନ୍ଧାର କୋଣରେ ଯେଉଁ ମହା-ଆଶା-ଦୀପର କ୍ଷୀଣାଲୋକ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହେଉଛି, ସେ ତା'ର ନବାର୍ପିତ ଚିନ୍ତ କଦାପି ଅଙ୍କନ କରିବାକୁ ତିଳେ ମାତ୍ର ସୁଯୋଗ ଦେଉ'ନାହିଁ । କାରଣ, ସେ ଜାଣେ—ଜାହାଜରେ କଣାଟିଏ ଦେଖାଦେଲେ ତାହା ସମଗ୍ର ପୋତଟିକୁ ଦିନେ ଜଳମଗ୍ନ କରିଦେବା ନିଶ୍ଚିତ, ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଭଙ୍ଗାଚକ ଘଡ଼ିଟିକୁ ଅଚଳ କରଦେବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଶିରାରୁ ରକ୍ତସ୍ରାବ ସମସ୍ତ ଶରୀରକୁ ନିସ୍ତେଜ, ଜଡ଼ ଓ ନିର୍ଜୀବ କରିଦେବା ସମ୍ଭବ । ସୁତରାଂ ତା ମତରେ ମନ ଭିତରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦୁର୍ବଳ ଚିନ୍ତାକୁ କିଞ୍ଚିତ ସ୍ଥାନ ଦେଲେ, ଅବିବେକତାର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ସେମାନେ ସାଧାରଣ ଦର୍ଶକଙ୍କ ଭଳି ଅଶୋକାଷ୍ଟମୀ ଓ ରୁକୁଣା ରଥ ଦେଖିବାକୁ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ କିର୍ତ୍ତି-ଗୌରବାଗାର ଭୁବନେଶ୍ୱରକୁ ଆସିଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଭଳି ଗୌରୀ କୁଣ୍ଡରେ ପୂତ ଓ ପବିତ୍ର ସ୍ନାନ ସମାପନ କରି, ଚିରନ୍ତନ ପ୍ରେମାବତାର କେଦାର ଗୌରୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି, ମରୀଚକୁଣ୍ଡ ଓ କ୍ଷୀର କୁଣ୍ଡରୁ ଜଳ ପାନ କରି ଏବଂ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ରଥ ଯାତ୍ରା ସନ୍ଦର୍ଶନ କରି ସେମାନେ ସ୍ୱ-ସ୍ଥାନକୁ ବାହୁଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ !

ତା' ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ ସେମାନେ ଆସିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ମନର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ବାସନାଟି ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ । ଲୋକ ମତରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଥାରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରି ମରୀଚକୁଣ୍ଡରୁ ଜଳ କ୍ରୟ କରି ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଅବଗାହନ କରିଥିଲା ଏବଂ ନିଜର ପୁରାତନ ବସ୍ତ୍ର ଓ ଅଳଙ୍କାରଣ ସେହିଠାରେ ବିସର୍ଜନ ଦେଇଥିଲା

ଏକମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଅଶାରେ—ପୁତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତି'ର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ଓ ଅବଲମ୍ବନରେ ଆତ୍ମହରା ହୋଇ ।

ଗୋଟାଏ ଫସଲ ଯାଇ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଖେତ ହସି ଉଠିଲି ଆମ୍ବ ବଗିଚ୍ଚରେ ପୁଣି ହଳଦିଆ ମୁକୁଟ ଶୋଭା ପାଇଲା, ତାର କାଳି ଗାଈ ଫେର୍ ଏକ କନ୍ୟା ପ୍ରସବ କଲା, କିନ୍ତୁ ତା'ର ସହଧର୍ମିଣୀର ଅଭିଶପ୍ତ ଜୀବନରେ ମାତୃତ୍ୱର ମାହେନ୍ଦ୍ର ବେଳା ଆଉ ଆସିଲା ନାହିଁ ; ସେ ସେହିପରି ବନ୍ଧ୍ୟା ଓ ଅଶୁଭର ଏକ ପ୍ରତୀକ ହୋଇ ରହିଲା । ତଥାପି ତାର ଓ ତା ପତ୍ନୀଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା, ଉତ୍ସାହ ବି ଆଦୌ ଅବଦମିତ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେମାନେ ଚିରଦିନ ଆଶାବାଦୀ, ଠିକ ଯୁଦ୍ଧ ସାମ୍ମୁଖ୍ୟରେ କୌଶଳୀ ସାହସୀ ସୈନିକ ପରି ! ସେମାନେ ପରିଷ୍କାର ଜାଣିଥିଲେ, ଏହି ଦେଶରେ ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କ ପରି ସେମାନଙ୍କର ସୌଭାଗ୍ୟ—ରବି ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନା-କାଶରେ ଉଦିତ ହେବ । ସେମାନଙ୍କର ଏହି ବିରାଟ ହିମାଳୟୀ ଆଶା, ଆକାଂକ୍ଷା ଓ ବାସନା କଦାପି ଧର୍ଷିତ, ଦର୍ପିତ କିମ୍ବା ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହେବ ନାହିଁ ।

ତେଣୁ ତୃତୀୟ ବର୍ଷରେ ସେମାନେ ମହାଚକ୍ରୁଣ୍ଡରେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ଇଳ କଳସୀକୁ ଦୁଇଶତ ମୁଦ୍ରା ବିନିମୟରେ କରଗତ କରିଥିଲେ ।

ନିଜର ଭାଗ୍ୟ ତଥା କର୍ମ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଲୁଚକାଳି ଖେଳୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ପୁନଃ ପୁନଃ ପ୍ରୟାସ, ଠିକ ଗଣିତର ପୌନଃପୌନିକ ଧାରା ପରି, ନିଷ୍ଫଳ ଓ ବିଫଳ ହେଉଥିଲେ ବି ସେମାନେ କଦାପି ନିଜ କକ୍ଷ-ପଥରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଏକ ମାତ୍ର ବ୍ରତ ଥିଲା—ଯେ କୌଣସି

ଉପାୟରେ ଏକ ସନ୍ତାନ ପ୍ରାପ୍ତି । ତୃତୀୟ ବର୍ଷ ସେମାନେ ଦୃଢ଼ ଓ ନିଶ୍ଚିତ ଆଶା ପୋଷଣ କରି ଗୃହ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ।

ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଓ ତୀବ୍ର ପୀଡ଼ାରୁ ରୋଗୀକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ଲାଗି ନିଦ୍ରାର ପ୍ରୟୋଜନ ସମୟ ସମୟରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ, ତେଣୁ ତା ଦେହରେ ମରଫିଆ ଇଞ୍ଜେକ୍ସନ ଦିଆଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସନ୍ତାନ-କାମନା ରୋଗୀଟିକୁ ବିଦୂରିତ ଓ ଅପସାରିତ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଇଞ୍ଜେକ୍ସନର ପ୍ରୟୋଜନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରତୀତ ହୁଏ, ତାହା ସାଂସାରିକ ଚିକିତ୍ସାବିତ୍ ବୋଧହୁଏ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ଓ ସକ୍ଷମ ହୋଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି ।

ହତାଶା ଓ ନିରାଶାର ଦୋଳିରେ ଦୋଳାୟମାନ ହୋଇ ସେମାନେ ପୁଣି ଏହି ଆଶୋକାଙ୍କ୍ଷୀମାନଙ୍କରେ ପୂତ ପବିତ୍ର ଶାଶ୍ୱତ ପ୍ରେମ—ପୀଠ ଭୁବନେଶ୍ୱରକୁ ଆଗମନ କରିଥିଲେ—ତଥାପି ମନ ପରାଜିତ, ପରାହତ ଓ ପରାଭୂତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ।

ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଷରେ ସେମାନେ ସମଗ୍ର ମନ୍ଦିର କ୍ଷେତ୍ରଟିକୁ ତିନି-ହଜାରେ ଟଙ୍କା ନିଲାମ ଡାକରେ ଏହି ଆଶୋକାଙ୍କ୍ଷୀ ଦିନଟି ପାଇଁ ନେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ଥିଲା, ଏଥର ସେମାନେ ବିଜୟୀର ଆସନ ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ ଲାଭ କରିବେ । ସେମାନଙ୍କର ଏ ପାତରୁ ଯାହା କିଛି ସଞ୍ଚିତ ଅର୍ଥ ଥିଲା ନିର୍ବିଘ୍ନ ଶୁଭ ତଥ୍ୟର ସମ୍ଭାବନା ପରେ ଜାତି ରୂପେ ବହନ କରି ଜୟଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଯଥା ସମୟରେ ଏହି ପୁଣ୍ୟ ପୀଠ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ବିହାର-ଭୂମିରେ ଆସି ପଦାର୍ପଣ କରିଥିଲେ ।

ଏଥର ସେ ସମଗ୍ର ମନ୍ଦିର କ୍ଷେତ୍ରଟା ନିଲାମରେ ଧରି ନେଇଥିଲା, ତେଣୁ ତା ଉପରେ ତାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଓ ଅଧିକାର ଥିଲା ।

ସେଥିପାଇଁ ସେ ଅଗଣିତ ବାସନା—ବିଜଡ଼ିତ ନରନାରୀଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଅଭୀଷ୍ଟ ପଥରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବାକୁ ତିଳେ ମାତ୍ର କୁଣ୍ଠା ପ୍ରକାଶ କରି ନ ଥିଲେ । ଅଷ୍ଟମୀତିଥିର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁହିଁ ସେ ତା ସ୍ତ୍ରୀ ଉପରେ ସେହି ମହିମାମୟ କୁଣ୍ଡର ଜଳ ଢାଳିବାକୁ ଲାଗିଲା—ଫଳରେ କେହି ଠୋପାଏ ହେଲେ ଜଳ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ସକଳ ପ୍ରକାର କାକୁତି ମିନତି, ଅନୁରୋଧ ଅନୁଯୋଗ ଏବଂ ଧମକ ଚମକ ତାକୁ ତିଳେ ମାତ୍ର ହଟାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ—ସେ ନିଜ ଆସନରେ ଅବିଚଳିତ, ଅନବଦମିତ, ଅପ୍ରକମ୍ପ ହୋଇ ବସି ରହିଲା ।

କୁହେଳିକାଚ୍ଛନ୍ନ ପ୍ରଭାତ କ୍ରମେ ଅବଗୁଣ୍ଠନବତୀ ପ୍ରଦୋଷରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଲା ସତ, କିନ୍ତୁ ସେ ତଥା ତାର ବଳିଷ୍ଠ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅଟଳ ଓ ଅଚଳ ରହିଲା । ଜଳରେ ଘନ ଘନ ସିଞ୍ଚିତ ଏ ସିକ୍ତ ହୋଇ ତାର ସ୍ତ୍ରୀର ସଂଜ୍ଞା ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

ଅବଶେଷରେ ଅଗଣିତ ଲୋକଙ୍କର ଧୈର୍ଯ୍ୟର ବନ୍ଧ ବର୍ଷାକାଳୀନ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ନଦୀ ପରି ନିର୍ମମ ଓ କ୍ରୂର ଭାବରେ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେହି ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଯେଉଁ ଏକ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଧ୍ୱଂସାତ୍ମକ କଦର୍ଯ୍ୟ କାଣ୍ଡ ସେଠାରେ ଅଭିନୀତ ହେଲା, ତାହା ଏଠାରେ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ । ତଥାପି ଏତିକି ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇ ପାରେ ଯେ, ଉଦ୍ଧତ ଓ ଉଗ୍ର ଜନତାକୁ ଆୟତ୍ତାଧୀନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାନୀୟ ପୋଲିସ ବାହିନୀକୁ ସେହି ଦିନ ଏକ ଅପ୍ରୀତିକର ଓ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ମାତ୍ର ବିତ୍ତଶାଳୀ ସେଠ୍ ଚିମନ୍‌ଲାଲଙ୍କୁ ସେଠାରେ ଆଉ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଦୀର୍ଘ ଅବକାଶ ପରେ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମ୍ବାଦରୁ ପ୍ରକାଶ ଯେ, ସେଠ୍ ଚିମନ୍‌ଲାଲଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଭାରତର ଏକ ଠରଳ ଷ୍ଟେସନରେ

ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଶିଶୁ-ପୁତ୍ର ସହ ଦେଖା ଯାଇଥିଲା; ମାତ୍ର ସେତେବେଳେ ତାର ସହଧର୍ମିଣୀ ତାହା ସହିତ ନ ଥିଲା !

(ପ୍ରଜ୍ଞାଚନ୍ଦ୍ର)

(୨୨ । ୩ । ୫୩)

ଦୁର୍ବାଦଳ

ଧାନା, ରେ ଧାନା, ପାଣି ଢାଳେ ଆଣିଲୁ—ଦୋତାଲା ଉପରୁ ବଡ଼ ସାଆନ୍ତେ କୁଆ କା କା କରୁ ନ କରୁଣୁ ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲେ ।

ଯାଉଛି—କହି ଧାନା ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ ପାଣି ଢାଳଟା ନେଇ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଥୋଇଦେଲା ।

କରେ, ଘର ଦୁଆର ଓଳା ସରିଲାଣି ?—ପଚାରିଲେ ସାଆନ୍ତାଣୀ, ଘରର ପକ୍‌କା ଗୃହିଣୀ, ଖଟ ଉପରେ ଅଧା-ଉଠି, ଆଖି ମଳୁ ମଳୁ ।

ଖାଲି ଦାନ୍ତ ଘଷୁଛି ଅଛି—ଧାନା ଜଣାଇଲା, ଡରରେ ଦେହ ତାର ଭିତରେ ଭିତରେ ଥରୁଥାଏ ।

ଯା, ଦାନ୍ତକାଠି ଗୁଡ଼ାକୁ ପାଣି ଦେଇ ଆ—ସାଆନ୍ତାଣୀ ବରାଦ କଲେ ।

ଧାନା, ବିଦ୍ୟୁତ-ଚାଳିତ ଆଧୁନିକ ଯନ୍ତ୍ର ପରି, ତରବରରେ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲା । ସିଡ଼ି କଡ଼ରେ ଉଗ୍ରମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ଦେଈ—ତନ୍ୱୀ, ଯୁବତୀ, ଆଧୁନିକା, ସୁନ୍ଦରୀ । ସହସା ଧାନାର ଗାଲରେ ଠୋ କରି ଥାପୁଡ଼ାଟାଏ ଲଗାଇ ଦେଇ, ବେଙ୍ଗ ପରି ଫୁଲି ଉଠି, ଆଖି କାଢ଼ି ରାଗରେ ଫଁ ଫଁ ହୋଇ ଦେଈ କହିଲେ—"ତୋତେ ଆଉ କେତେ ଥର କହିଲେ ଯାଇ ଗୋଟାଏ କାମ ଠିକ୍ ମୁତାବକ କରିବୁ ? ଜାଣୁ ନା, ଆଜି ଶନିବାର ସକାଳିଆ ସ୍କୁଲ ? ରାତିରେ ଜୋତା ସଫା କରି ରଖି ଦେଇଥିଲେ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ? ତୋର କଣ ଭଲେ ହେଲେ ବୁଦ୍ଧି ଅଛି ? ଯେତେ କହିଲେ ସେହି ଗୋବର ଗଣେଶ ! ଅସଲ କାମ ବଖତରେ ଯେତେ ସବୁ ଢେଁ ଢେଁ, ଆଉ ଦୌଡ଼ା ଦୌଡ଼ି ।"

ବିନା ବାକ୍ୟବ୍ୟୟରେ ମୀନା ଦେଈଙ୍କ କୋଠରୀକୁ ଚାଲିଗଲା । କୋଠାରେ ବ୍ରୁସ ମାରି ରଙ୍ଗ ଦେଇ ଘଷୁଛି, ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ରୋଷ-ଜର୍ଜରିତ ପାଟି ଶୁଭାଗଲା ବେଳକୁ, ଏଣେ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଘୋଡ଼ା-ଗାଡ଼ିର ଘଣ୍ଟି ବାଜିଲା ।

ଭଣ୍ଡାର-ଘରକୁ ଦୌଡ଼ି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ମୀନାର ଅକସ୍ମାତ ଭେଟ ହୋଇଗଲା ସାନ ସାଆନ୍ତଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ । ସେ ତା କାନକୁ ହଠାତ୍ ଧରି ପକାଇ ପଚାରିଲେ—କବେ, କାଲି ଧୋବା ଘରକୁ ଯାଇଥିଲୁ ?

କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ' ଏଣେ ଅନ୍ୟ କାମ ଧନ୍ଦା ସବୁ ପକାଇ ରଖି, ମୀନା ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଦୌଡ଼ିଲା ଧୋବା ଘରକୁ ।

ଲୁଗାପଟା ବାମ କାଖତଳେ ଜାକି ଧରି ଲେଉଟେଇ ଲେଉଟେଇ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲା ବେଳକୁ ମୀନା ଦେଖିପାରିଲା, ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ଆରାମ-ଚୌକିରେ ବସି ବଡ଼ ସାଆନ୍ତେ ଖବର କାଗଜ ଉପରେ ଆଖି ରଖିଛନ୍ତି । କଡ଼ରେ ହୁକାଟା ଥୁଆ ହୋଇଛି,—ସ୍ଥାଣୁ; ନିର୍ଜୀବ ଭଳି ।

ମୀନାର ପିଣ୍ଡରେ ଯେମିତି ପ୍ରାଣ ନାହିଁ । ସେ ଥରୁଛି, ପବନରେ କଅଁ-ପତ୍ର ପରି । ଡାହାଣ ପାଦଟା ତାର ରକ୍ତରେ ବୁଡ଼ି-ଯାଇ ତା ଉପରେ ପରସ୍ତେ ରାସ୍ତାର ବାଲି ଧୂଳି ବସି ଗଲାଣି । ପାହାଚ ତଳରେ ଆସି ନିର୍ବାକ ଭାବରେ; ସାରଲ୍ୟର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ମୀନା ଠିଆ ହୋଇଗଲା; ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ତାର ସାହସ କୁଲେଇ ନ ଥାଏ ।

ଖବର କାଗଜ ଉପରୁ ଆଖି ଟେକି ମୀନାକୁ, ଏକ ଅର୍ଦ୍ଧ-ଅବହେଳିତ ବସ୍ତୁ ପରି; ଟିକିଏ ମାପ ଚୁପ କରିଦେଇ ବଡ଼ ସାଆନ୍ତେ

କଣ୍ଠିତ ବିରକ୍ତି-ବ୍ୟଞ୍ଜକ ସ୍ୱରରେ ତାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ—ଚାଲି ଯା; ଏଠି ଏମିତ ଖୁଣ୍ଟିଟା ପରି ଠିଆ ହୋଇଛୁ କାହିଁକି ? ତା ପରେ ଓଠରେ ଟିକିଏ ବ୍ୟଙ୍ଗ-ରେଖା ଖେଳାଇ ସେ କହିଲେ—ଜାଣେ ପରା, ତୁମ ଆଡ଼ଭୋକେଟ ସାହେବଙ୍କ ଛଡ଼ା ଏ ବେଅକ୍କେଲି କାମ ଆଉ କାହାର ହେବ !

ସାଆନ୍ତାଣୀ ମୁହଁ ଫଣ ଫଣ କରି ବସିଥିଲେ ! ପାଖରେ 'ଆମଲା'—ତେଲ ଶିଶିଟା ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ବିଚରା ଦୀନା ନିରାଲମ୍ବ ନିରାନନ୍ଦ ଓ ନିର୍ବିକଳ୍ପ, ତାଙ୍କ ନଜରକୁ ଆସିବା କ୍ଷଣି ସେ ଆଉଡ଼େଇ ଗଲେ—ଯେତେ ଥର କହିଲି, ଯେଉଁ କାମ ଯେତେବେଳେ କରିବା କଥା କର; ତୋ ଦେଇ ତାହା ହେଲା ନାହିଁ କି ଆଉ ହେବ ବି ନାହିଁ । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ନୀରବ ରହି ସେ ତାକୁ ପଚାରିଲେ—ଆଜି କଣ ମୁଁ ଗାଧୋଇବି ନାହିଁ ?

ଆଜ୍ଞାଧୀନ ଭୃତ୍ୟ ଦୀନା ପଳାଇଲା କୁଅ ମୂଳକୁ । ଗାଧୁଆ-ଘରେ ପାଣି ତେଲ ସାବୁନ ତଉଲିଆ ଲୁଗା ରଖି ଦେଇ ସେ ମୁହାଁ-ଇଲା ଭଣ୍ଡାର ଘରକୁ । ସେଠାରୁ ଗୁଡ଼ାଖୁ, ଟିକିଆ ଇତ୍ୟାଦି ନେଇ ଦାଣ୍ଡ-ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ସେ ହୁକା ସଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ସାଆନ୍ତଙ୍କର ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ ଆଖି ଦୀନାର ପାଦ ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲାରୁ ସେ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଭଙ୍ଗୀରେ ପଚାରିଲେ—କିରେ, କଣ ହେଲା ?

ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିଲି—ନିରୀହ ଓ ନିସ୍ପୃହ ଦୀନା ଧୀରେ ସଫେଇ ବାଢ଼ିଲା । ଉତ୍ତରରେ କାକୁସ୍ତ ।

ଥୋଡ଼ା ଦୂବଘାସ ବେଇ ଆଙ୍ଗୁଳି ଉପରେ ଦେଇ କନା ଖଣ୍ଡେ ବାନ୍ଧି ଦେ—ସାଆନ୍ତ ଜଣେ ଅଭିଜ୍ଞ କବିରାଜ ଭଳି ତାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ସେ ହାତରେ ହୁକାର ନଳୀଟା ଧରି ଥାଆନ୍ତି, ଆଉ ଘନ

ତେଣୁ ନିଜର ସବଳ ଶକ୍ତି ଓ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱହିଁ ତାର ଆତ୍ମା-ଗଗନ ମାର୍ଗରେ ଏକମାତ୍ର ସହାୟକ ତଥା ସର୍ବସ୍ୱ ସମ୍ବଳ !

ଗତ କାଲିର ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ଗୁରୁତ୍ୱ, ଆକାଶ ପଥରେ ବ୍ୟୋମଯାନର ଶବ୍ଦ ଭଳି, ଦ୍ରୁତ ଅପସାରିତ । ଆଜି ହିଁ ସତ୍ୟ, ଜୀବନ୍ତ ଏବଂ ଶାଶ୍ୱତ ଅସୀମ- ସାହାସିକ ଅଭିଯାନରେ ଭବିଷ୍ୟତର ଆଲୋକ-ରେଖା ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାରରେ ଲୁକ୍‌କାୟିତ ! ଭାବନା ? ଚିନ୍ତା ପରିଣାମ ? ଆଜି ଫଳାଫଳ ତ ?

ସସୀମ ରାଜ ପଥରେ ସେ ଧୀରେ ପଦଚାରଣ ନା ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରିବ ?

ଜୀବନ—ବସନ୍ତର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଉଚ୍ଚ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ଓ ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ସେ ଆଜି ନିଜ ପୋତର ଗତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ପର୍ବତରୁ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ କିମ୍ବା ଆକାଶରେ ନୀଳ ପକ୍ଷୀ ତାର ଗତି ରୋଧ କରିପାରେ ତଥାପି ତାର ନିର୍ଭୀକ, ନୈଷ୍ଠିକ ଓ ନିସ୍ତରଙ୍ଗ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାକୁ ପ୍ରଖର ପ୍ରବାହରେ ପ୍ରେରଣ କରି ସୁଦୂର ଭବିଷ୍ୟତର ଅନାବୃତ ଓ ଅଶ୍ରାସ୍ତୃତ କୋଳକୁ ଘେନିଯିବ ।

ସେ ଅଦ୍ଭୁତ ଶକ୍ତି ସଂଗ୍ରହ କରୁଛି, ତା ଜୀବନ—କବିତାକୁ ବାସ୍ତବ ରୂପ ପ୍ରଦାନ କରିବ । ସେଥିପାଇଁ ଆକର୍ଷଣୀୟ ବସ୍ତୁରେ ସେ କଦାପି ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହୋଇଯାଉ ନାହିଁ,—ଆଶା - ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାକୁ ଅସ୍ତ୍ର ସମୃଦ୍ଧ କରୁଛି !

ଆଜି ତାର ଏକମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଶୁଦ୍ଧ କିମ୍ବା ଅଶୁଦ୍ଧ ହେଉ, ନ୍ୟାଯ୍ୟ କି ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ ହେଉ, ବିନା ବାଧା—ବିଘ୍ନରେ ସେ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯିବ । ଏତିକି ମାତ୍ର ତାକୁ କେବଳ ସ୍ମରଣ ରଖିବାକୁ ହେବ, ସକାଳ ହିଁ ସକଳ ସାମଗ୍ରୀର ଜନ୍ମ-ବେଳା !

ଝିଅପିଅ ସବୁଗଲେ । ବଡ଼ ଓ ସାନ ସାଆନ୍ତେ ନିଜ ବର୍ଣ୍ଣ ଅଭିମୁଖରେ ଗମନ କରିଛନ୍ତି । ସକାଳେ ଆସିଥିବା ଦୁଇଜଣ ଆତ୍ମୀୟଙ୍କ ସହିତ ସାଆନ୍ତାଣୀ କଥୋପକଥନ—ରତ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପଢ଼ାଘରେ ବସି ଚିଠି ଲେଖୁଛନ୍ତି ।

ପୁଝାରୀର ଡାକରେ ନିଷ୍କପଟୀ ନିରହଙ୍କାରୀ ଧାନା ସେଷେଇ-ଘର ଦୁଆରେ ଯାଇ ଠିଆ ହେଲା । ତା ହାତକୁ ଭାତ ଥେଲିଟା ବଢ଼ାଇ ଦେଉଁ ଦେଉଁ ପୁଝାରୀ ନିଜ ଉପରୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଏଡ଼ାଇବା ବାହାନାରେ ତାକୁ କହିଲା—ଆଜି ହଠାତ୍ ଦୁଇଜଣ କୁଣିଆ ପହଞ୍ଚିଗଲେ, ତୋ ପାଇଁ ତରକାରୀ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ, ଲୁଣ ଲଗେଇ ଖାଇ ଦେ ।

ସଂସାରରେ କ୍ଷୁଧାହିଁ ସବୁଠାରୁ ସୁଶ୍ରୀ ଓ ସୁନ୍ଦର । ସ୍ୱର୍ଗ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନାରେ, ବିହଙ୍ଗ ଗଗନ ମାର୍ଗରେ, ଶିଶୁ ମାତୃ ସ୍ତନରେ ଆତ୍ମହରା ହୁଏ—ତଥାପି ଯେ କୌଣସି କ୍ଷୁଧାର ପରିସମାପ୍ତି ନାହିଁ । ଏହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱରେ ହିଁ ଜୀବନର ସାର୍ଥକତା ଆଉ ପୂର୍ଣ୍ଣତା !

ଥେଲିଟି ଧରି ଧାନା ନୀରବରେ ଚାଲି ଆସିଲା, ସ୍ୱଭାବ—ସୁଲଭ ନିରୁତ୍ତରତାରେ । ସେ ଆଗରୁ ଅଇଁଠା ସଫା କରି ଦେଇଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ କୂଅରୁ ପାଣି କାଢ଼ି ଆଣି ପିଣ୍ଡା ଧୋଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଘରେ ଅବଶ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ତା ଜଠରରେ କ୍ଷୁଧାର ଅନଳ ନିର୍ବାପିତ । ଦେଶର ଜମି ଅଛି ଜମା ନାହିଁ, ଧାନ ଅଛି ବିଧାନ ନାହିଁ, ରୂପ ଅଛି ରୂପସୀ ନାହିଁ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଶାସନ ଅଛି ମାତ୍ର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ—ଠିକ୍ ବୃକ୍ଷରେ ଫଳ, ପୁଷ୍ପରେ ସୁଗନ୍ଧ ଏବଂ ଦୂର୍ବାଦଳରେ ଶିଶିରର ପରି—ସବୁଜ, ସତେଜ ଏବଂ ସଜୀବ !

ଦାଣ୍ଡରେ ଭିକାରୀଟିଏ ଡାକ ପକାଇଲା । ସୁହାସିନୀ ତାକୁ ତଡ଼ି ଦେଇ କବାଟ କିଳି ଦେଲା । କିନ୍ତୁ ଦୀନା, ଗରିବର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରତିନିଧି, ଏହା ସହ୍ୟ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦାଣ୍ଡକୁ ଦୌଡ଼ିଯାଇ ଭିକାରୀକୁ ଡାକି ତାର ନିଜର ଖାଇବାକୁ ଥିବା ଭାତ ତକ ତା ଥାଳିରେ ଅଜାଡ଼ି ଦେଲା । ତା ମୁଖ ମଣ୍ଡଳରେ ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆନନ୍ଦର ରେଖା ଖେଳିଗଲା । ଏହା ଦେଖିପାରି ଦୀନାର ଓଠ କୋଣରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଅପୂର୍ବ ହସ ଫୁଟି ଉଠିଲା ।

ସେ ଘର ଭିତରକୁ ଫେରି ଆସିଲା । ଅଇଁଠା ବାସନ ଗୁଡ଼ାକ କୂଅ ମୂଳକୁ ନେଇ ସେ ମାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ପ୍ରତୀତ ହେଉଥିଲା — ସେ ଯିମିତି ନିର୍ବିକାର, ନିର୍ଲିପ୍ତ; ନିର୍ବ୍ୟାଜ ନିର୍ବାଧ !

ଦ୍ୱିପହରରେ ଖଟରେ ବସି ନିର୍ମାଲ୍ୟା — ପୁତ୍ରବଧୂ ଦୀନା ବାସନ ମାଜୁଥାଏ; ଆଉ କୁଆଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅଇଁଠା ଖଣ୍ଡା ଫୋପାଡ଼ି ଦେଉଁ ଦେଉଁ ମନେ ମନେ ହସୁଥାଏ ।

ସୁମଧୁର ବଂଶୀନାଦର ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଘଣ୍ଟାଧ୍ୱନି ତା କର୍ଣ୍ଣ କୁହରରେ ସତେ ଗୁଞ୍ଜରିତ !

ସେ ସବୁରି, କିନ୍ତୁ କେହି ତାହାର ନୁହଁନ୍ତି !

ସେ ଏକକ, ଏକକ୍ରମ, ଏକାକାର, ଏକ ବଚନ

(୧.୪.୫୭) [ଝଙ୍କାର]

ମହିଷ କଣ ଛାଡ଼ିଯାଏ

ଶେଷ ରାତିରେ ହଠାତ୍ ଏକଚ୍ଛତ୍ରାଧିପତି ନକୁଳର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ବିଛଣାରେ ଆଉ ଶୋଇ ରହିବାକୁ ତାର ଅନ୍ତର ଡାକିଲା ନାହିଁ । ତା ମନର ନିରୁଦ୍ଧ କୋଠରୀ ଭିତରେ ଯେମିତି କିଏ ମୁଗୁର ପିଟୁଥିଲା । ଶଙ୍କା-ବିଜଡ଼ିତ ତଥା ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଘର ଭିତରେ ନିଃଶବ୍ଦ ପଦ-ଚାଳନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଘରର ଦକ୍ଷିଣ ଝରକାଟା ଖୋଲି ଦେଲାବେଳକୁ କୁଆ ଡା-କା କଲା । କ୍ଷୀଣବପୁ ଅସ୍ଥିସାର ନକୁଳ ବାହାରକୁ ଆଖି ବୁଲାଇଲା । ସୀମାହୀନ ସ୍ୱଚ୍ଛ ନୀଳାକାଶ ବକ୍ଷରେ ସ୍ଥବସ୍ଥବଳିଆ ଧଳା ଖଣ୍ଡ ଚୁଡ଼ାଏ ଟିକି ଚଳିତା ଗାଈ ପରି । ବାୟୁରେ ଟିକିଏ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପୁଲକ ପ୍ରତୀତ ହେଲା । ଗରମ ଏକବାରେ ଲିଭି ଗଲାଣି, ନଗ୍ନ ଦେହରେ ଶୀତଳତାର ମୃଦୁ ସ୍ପର୍ଶ ବାଜିଲା ।

ଅନ୍ଧକାର ଧୀରେ ମଉଳିଲାଣି । ବାହ୍ୟସରଳତାର ପ୍ରତୀକ ନକୁଳ ବୃଦ୍ଧ ସ୍ୱାର୍ଥପର ଏକକ—ନିଠେଇ ଅନାଇଲା ଏବଂ ଭାବିଲା, ଚଷମା ନ ଦେଇ ସେ ଠିକ୍ ଦେଖି ପାରୁଛି ତ ? ନା ନା ଭ୍ରମ ନୁହେଁ, ମରୀଚିକା ନୁହେଁ;—ସତ୍ୟ, ବାସ୍ତବ, ପ୍ରକୃତ, ଜୀବନ୍ତ । ବିପୁଳ ଆନନ୍ଦାତିଶଯ୍ୟରେ ସେ ଆତ୍ମହରା ହୋଇଗଲା ।

ମାର୍ଗଶୀର, ନୈତ୍ୟର ଏକ ବାଳସ୍ତୁ ପ୍ରହର । ନିଃସଙ୍ଗ ବରକୋଳି ଗଛର ସାରା ଶରୀରରେ ଅଗଣିତ ଧଳା ଫୁଲର ହିଲ୍ଲୋଳମୟ ମହୋତ୍ସବ !

ଅହଙ୍କାରୀ ନକୁଳର ବାପ ବକଳ ପରିଡ଼ା ସ୍ୱୋପାର୍ଜିତ ଧନରେ ଗୟାରେ ପିତୃପୁରୁଷଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡ ଦେଇ ଫେରିବା ବେଳେ ସଙ୍ଗରେ ନାନାପ୍ରକାର ପଦାର୍ଥ ଆଣିଥିଲା । ସୁଫଳରେ ନିଜର ଆତ୍ମୀୟ-ବର୍ଗ ତଥା ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ ଭୂରି ଭୋଜନ ଦେଇସାରି, ତା'ର ଅନ୍ତିମ ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଗଲା ବୋଲି ଭାବି ଏହି ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ତାର ପଦଚିହ୍ନ ରଖି ଯିବାକୁ ଯେତେବେଳେ ତା ଅନ୍ତରରେ ଏକ ବାତ୍ୟା ଆନ୍ଦୋଳନ ଖେଳି ବୁଲୁଥିଲା, ଦିନେ ପ୍ରାତଃକାଳରେ କୋଳି ମଞ୍ଜିଟିଏ ସହସା ତା'ର ବାମପାଦର ଅଗ୍ର ଭାଗରେ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାଇଲା । ଧୀରେ ଡାହାଣ ହାତରେ ତାହା ତଳୁ ଉଠାଇ ନେଇ ବକଳ ତା ଘରର ଦକ୍ଷିଣପଟ ବାଡ଼ରେ ପୋତି ଦେଇଥିଲା ।

ତାପରେ ନିଷ୍କଳୁଷ ବକଳ ଗୁରି ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ବଞ୍ଚିଥିଲା ।

କୋଳି ଗଛରେ ଫୁଲର ଶୋଭା-ସମ୍ଭାର ପ୍ରକଟିତ ହେଲେ ବକଳର ନିସ୍ୱପଟ ମନ ଭିତରେ ନିଜ ଅଜାଣତରେ ଏକ ଆନନ୍ଦର ଜୁଆର ଖେଳିଯାଏ । କୋଳି ସମୟରେ ସାରା ଦିନ ତା ଦୁଆରେ ଏବଂ ଗଛ ତଳେ ଏକ ବିରାଟ ମେଳା ଲାଗେ । ସେତେବେଳେ ବୃକ୍ଷ ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେହିଁ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ, ମାତ୍ର ହର୍ଷ-ବିଷାଦ-କଳହର କୋଳାହଳରେ ସ୍ଥାନୀୟ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଓ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହୋଇଯାଏ ।

ବକଳ ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ ନ ଥିଲା । ତଥାପି ନାନା କଷ୍ଟ ଦୁଃଖ ନିର୍ଯାତନା ସହ୍ୟ କରି ସେ ପୁଅକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇଥିଲା, ସଂସାରରେ ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ମଣିଷ କରି ପାରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେହି ଦିନ ପୁଅ ନକୁଳ ତାର ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ତନିମାଣି ଜମି ଚନ୍ଦ୍ରଶହରେ ପରିଣତ

କର 'ପରଡ଼ା'ରୁ 'ପରଜା'କୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା; ତାହା ଦେଖିବାକୁ ତାର ନିରଳସ ବାପ ବଇଳ ପରଡ଼ା ସ୍ୱଦେହରେ ନ ଥିଲା ।

କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଛନ୍ଦ-ଫିକର, ମାଲମକଦ୍ଦମା, ଏ ଘର ସେଘର କରି ନିଜ ବାହୁବଳରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ପରଜା ଖୋସୋ ପ୍ରଗନାରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରାନ୍ତ ଜମିଦାର ପାଲଟିଗଲା । ଭାଗ୍ୟ ଫେରିଗଲା—କୋଠାବାଡ଼ି, ଧନରତ୍ନ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ବିପୁଳ ଭୂମ୍ୟଧିକାରୀ ସୂକ୍ଷ୍ମକାୟ ନକୁଳ ପରଜାଙ୍କୁ କଚେରୀରେ ଓକିଲ—ମୁକ୍ତାର, ହାକିମ-ହୁକୁମାଙ୍କ ଗହଣରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତାହାର ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଫୁଟ, ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ, ଶ୍ୱେତ କେଶ, କୁଞ୍ଚିତ କପାଳ, ତୀକ୍ଷ୍ଣ ନାସିକା; ଗୃଣଚ୍ୟ ଚକ୍ଷୁ, ନୀରସ ବଦନ, ପରିଧାନ ଖଣ୍ଡିଏ ମୋଟା ଧଳା ଖଦଡ଼ ପଞ୍ଜାବୀ ଓ ଆଣ୍ଠୁ ଲମ୍ବ ଧୋତୀ; ହାତରେ ବାଡ଼ି ଖଣ୍ଡିଏ—ଦାର୍ଢ୍ୟସାରଲ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତଃକାପଟ୍ୟର ଏକ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ଅବତାର ।

ନିଜର ପ୍ରଜାମାନେ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିତି ତାଙ୍କ ଠାକୁ ଆସନ୍ତି, ମାତ୍ର କାହାରିକୁ ହର୍ଷ-ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ-ବଦନରେ ଫେରିବାର କେହି କେବେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ।

ତାର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର କୁବେର, ଏମ୍. ଏ. ବି. ଏଲ୍., ସାକ୍ଷାତ କନ୍ଦର୍ପ, ପିତା ବିପରୀତ, ସଦାପରୋପକାରୀ । ପୁଅର ମନକୁ ନ ଚାହିଁ ପରଜାଏ କୁବେରକୁ ଧନ ଲୋଭରେ ଜଣେ ଜିଲ୍ଲା ହାକିମଙ୍କର ବିରୂପା ଓ ଅସଦାଚରଣା ଅଥଚ ବିଭୂଷିତା ଦୁହିତା ସହିତ ବିବାହ କରାଇ ଦେଲେ । ସେହି ଦିନରୁ ପୁଅ ତାର ଚାକିରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏବଂ ପୁତ୍ରବଧୂ ନିଜ ପିତା ଗୃହରେ, ଆଉ ଜଟିଳ ଓ ବୟସ୍କ ନକୁଳ ସ୍ୱ-ଗ୍ରାମରେ ସମ୍ପତ୍ତି ବୃଦ୍ଧିରେ ମଦମତ୍ତ ।

ଧନୀ ଓ ଅଭିମାନୀ ନକୁଳର ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ରର ସୁଖ-ସୌଭାଗ୍ୟ ଦେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ଆଖି ବୁଜି ଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ଆଦୌ ବିଚଳିତ କିମ୍ବା ଲକ୍ଷ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା, କାରଣ ତାର ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର କାମ୍ୟ ଧନସମ୍ପତ୍ତିର ମହାସାଗରରେ ତାର କୁଟିଳ ପୋତ-ଟିର ଅଗ୍ରଗତି ନିର୍ବିଘ୍ନ, ନିଃଶଙ୍କ ଓ ନିରଙ୍କୁଶ ଥିଲା । ବିଶ୍ୱର ସବୁ ମାୟା—ମମତା ଓ ସ୍ନେହ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟଠାରୁ ସେ ଅତି ଦୂରରେ ରହୁଥିଲା । ତେଣୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥା ଛାଡ଼, ତାର ନିଜର ପ୍ରତିବେଶୀ-ମାନେ ବି ତା ଦୁଆରେ ପାଦ ଦେବାକୁ ସଙ୍କୋଚ ବୋଧ କରୁଥିଲେ ।

ଯଦି କେହି କେବେ ନକୁଳର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରତିରୋଧ କରୁଥିଲେ, ଏବଂ ତାକୁ ନିତି ପରାଜୟ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେହିଁ କେବଳ କୋମଳ ମତି ସରଳ ଚିତ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ବାଳକ ବାଳିକାଗଣ—ଖାଲି ତା ନିଜ ଗାଁର ନୁହନ୍ତି, ଆଖପାଖ ଗାଁର ଏବଂ ବାଟରେ ଚାଲି ଯାଉଥିବା ବାଳକ ବାଳିକାମାନେ ମଧ୍ୟ ।

ପୌଷ ମାସରୁ କୋଳି ଗଛମୂଳେ ପିଲାମାନଙ୍କର ମେଳା ବସେ ଯେ, ଶେଷ ହେବା ବେଳକୁ ତୈଜ ପାଖାପାଖି ହୋଇଯାଏ ।

ଏମିତି ବରକୋଳି ସେ ଅଞ୍ଚଳଟାରେ ସ୍ୱପ୍ନ । ଗଛରେ ଏତେ ଫଳ ଧରେ ଯେ ଥରେ-ନ-ଦେଖିଲା ଲୋକ ତାହା ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ମନେ ହୁଏ, ଫଳ ଭାରରେ ଗଛଟି ଯେମିତି ମୃତ୍ତିକା ସହିତ ଆଲିଙ୍ଗନମୁଖୀ ହୋଇ ତଳକୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ନଇଁ ଆସୁଛି । କୋଳି ଖୁବ୍ ମିଠା, ବଡ଼ ଓ ହଳଦିଆ । ଯେ ଥରେ ଚାଖିଛି, ତା ପାଟିରୁ ସୁଆଦ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଏ କୋଳିକୁ ବର୍ଷରେ ଥରେ ସଭିଙ୍କର ଆଶା, ଆବାଳ-ବୃଦ୍ଧ-ବନିତାଙ୍କର ଲୋଭ । ମାତ୍ର କୋଳି ସମୟ ହେଲେ

ବୁଢ଼ା କୃପଣ ନକୁଳ ଘର ଘୁଞ୍ଚି କୁଆଡ଼େ ଯାଏ ନାହିଁ, ଦୁଆରେ ଗଣ୍ଡିଏ ବାଡ଼ ପକାଇ ଜଗିଥାଏ, ପିଲାଏ ଆସିଲେ ଗୋଡ଼ାଏ, ବାଡ଼ାଏ, ଗାଳି ଦିଏ । ତଥାପି ସେମାନେ ବୁଢ଼ାର ରକ୍ତ-ଚକ୍ଷୁ ତଥା ପ୍ରହାର ପ୍ରତି ଆଦୌ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି କୋଳି ମୁଠାଏ ତୋଳି ନେଇ ପଳାନ୍ତି ।

ଶେଷକୁ ଏହି କୋଳି-ବ୍ୟାପାର ଏତେ ସାଂଘାତିକ ହେଲା ଯେ, ଜମିଦାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ପରିଡ଼ାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମର ନିରୀହ ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ ବାଳକ ପ୍ରତାପର ବାବା ଏକ ଫୌଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମା ଦାୟେର କଲେ । ଧନୀ ହେବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିବାରୁ ଅବଶ୍ୟ, ଜମିଦାର ପରିଡ଼ା ଆଇନର ହାତ ମୁଠାରୁ ଖସିଯାଇ ପାରିଲେ, ମାତ୍ର ତାର ବିଷମୟ ଫଳ ପରେ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ହିନେ ସେହି ଅନର୍ଥର ମୂଳ ନିଷ୍ପାପ କୋଳି ଗଛଟାକୁ । ତାର ସତ୍ତା ପୃଥିବୀ ଭିତରେ ଧରିତ୍ରୁ ବିଲୁପ୍ତ ହେଲା ।

କଣ୍ଟାବନ ପରେ କୁଚକ୍ରୀ ନକୁଳର ନାନାବିଧ ଗର୍ହିତ ଆଚରଣ, ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ମମ ଅତ୍ୟାଚାର ଏବଂ ନିଜର ଆତ୍ମା-ଅସନ୍ତୋଷ-ବିଜଡ଼ିତ ମର୍ମାନ୍ତିକ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ଚିର ମୁକ୍ତିଲାଭ ନିମନ୍ତେ କୁବେର ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲା ।

ତାପରେ ବିତ୍ତ-ଲୋଲୁପୀ ନକୁଳର ଅବସ୍ଥା ପାଗଳା ବିଲୁଆ ପରି ହୋଇଗଲା । ହିଂସାର ବହ୍ନି ତା ଅନ୍ତରରେ ଆହୁରି ଜୋରରେ ଜଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ତା ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଥରହର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ, ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ ଏବଂ ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ନିର୍ମମ ବଧିର, ନକୁଳର ଅନ୍ତରତମ ପ୍ରଦେଶରେ କିଏ ଯେମିତି ସବୁବେଳେ ମୁଗୁର ପିଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । କୋଳି ଗଛଟା କଟିଯିବା ପରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଅନୁପସ୍ଥିତି ଓ କୋଳାହଳ-ଶୂନ୍ୟ ବ ତାକୁ ଭାରି ବାଧୁଥିଲା । ତାର ଈର୍ଷା-ହିଂସା-ପ୍ରବଞ୍ଚ କର୍ମମୟ କଙ୍କାଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ-ମରୁଭୂମି ଭିତରେ ତାର ଏକମାତ୍ର ସାନ୍ତ୍ୱନା ଥିଲା ପିଲାମାନଙ୍କର ମଧୁର ଗୁଞ୍ଜନ ଏବଂ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ବରେ କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କରହିଁ ତା ପ୍ରତି ନିହିତ ଥିଲା ଆନ୍ତରିକ ଓ ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ଶ୍ରଦ୍ଧା । ଟୋହାଏ କୋଳି ବନମଧ୍ୟରେ ସେ ଲାଭ କରୁଥିଲା କୋଟିଏ ତୁଣ୍ଡରୁ ମାୟା-ମମତାଶୂନ୍ୟ ନିର୍ବିକାର ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ ଓ ଭଲ-ପାଇବାର ଅମୂଲ୍ୟ ବାଣୀ ।

ଶେଷକୁ ସେହି ମୃତ ଓ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନରେ କୋଳି ଗଛଟିଏ ରୋପିବା ବ୍ୟତୀତ ତାର ଗତ୍ୟନ୍ତର ନ ଥିଲା ।

ତେଣୁ ସନ୍ଧୁକ ଦରକୋଳି ଗଛରେ ମାର୍ଗଶିରରେ ଏକ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶୀତ ପ୍ରଭାତରେ ଶ୍ୱେତ ପୁଷ୍ପସମ୍ଭାର ଦେଖିପାରି ସ୍ନେହ-ଅମୃତାପ୍ଳୁତ ନକୁଳ ବିସ୍ମୟାନନ୍ଦ-ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ପଡିଥିଲା ।

ଧୀରେ ଧୀରେ କୋଳି ଗଛଟି ଫଳରେ ଭରିଗଲା । ସବୁଜ ରଙ୍ଗ କ୍ରମେ ହଳଦିଆ ପାଲଟିଗଲା । ଆଗ ଗଛକୁ ଏହା ଟପିଗଲା । କେଉଁ ଗଛରେ ଏତେ ଫଳ ହେବାର କେହି ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ।

ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପିଲା ଗଡିଲେ । ଫଳର ବୃଦ୍ଧି ସାଙ୍ଗରେ କ୍ରମେ ପିଲାମାନଙ୍କର ଦଳ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଲା । କୋଳିରେ ସେମାନେ ନିର୍ଭୟରେ ଓ ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ହାତ ଦେବାକୁ ସାହାସ କଲେ । କାରଣ ଧନଲିପ୍ସୁ ବୁଢ଼ା ନକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ପରିକା କମ୍ବା ତା ବାଡି [illegible] କେହି

ତାହା ଦେଖି ଗବଲଭ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଧରଣୀରେ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଭିଡ଼ ବି ବେଶୀଦିନ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ପୂର୍ବର ମେଳା ଓ ହଟ୍ଟଗୋଳ ଧୀରେ ମଉଳି ଗଲା ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିଲା ଥରକରୁ ବେଶୀ ସେହି ଗଛ ମୂଳକୁ ଗଲେ ନାହିଁ ।

ଗଛରେ କୋଳି ଝୁଲି ଯାଉଛି, କିନ୍ତୁ ତା ମୂଳରେ କି କଡରେ ପିଲାମାନଙ୍କର କୋଳାହଳମୟ ଉତ୍ସବ ନାହିଁ ।

ସେହି ବାଟରେ ଥରେ ଯିବାବେଳେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ ପଚାରିବାରୁ, ଏ ଗଛ କୋଳିରେ ମଣ୍ଡି ଯାଉଛି ଅଥଚ ପିଲାଏ କାହିଁକି ସେଥିରେ ହାତ ନ ଦେଉଛନ୍ତି, ସେ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲା— ଏତେ କୋଳି ହେଲେ କଣ ହେବ, ଆଗ ଗଛର କୋଳି ପରି ଏହା ମିଠା ନୁହେଁ । ଏ କୋଳି ଉପରକୁ ଭାରି ମନଲୋଭା, ମାତ୍ର ତା ଭିତରେ ପୋକ ସାଲୁ ସାଲୁ ।"

(୩.୧.୪୩)

[ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର—୧୧.୧.୪୭]

୨୫।୩।୧୯୫୭

ମୁଦ୍ରାକର ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଦାସ, ପ୍ରଗତି ପ୍ରେସ—କଟକ—୧